

อายุวัฒนมงคล ๖ รอบ

พระราชสิทธิวิมล

(เอนก ธานิสฺสโร ป.ธ.๗)

วัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) จังหวัดชลบุรี

องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี
จัดพิมพ์ถวายมุทิตาสักการะ

พระราชดำรัส
ในโอกาสขึ้นปีใหม่ พุทธศักราช ๒๔๙๗
๓๑ ธันวาคม ๒๔๙๖

"...พระพุทธเจ้าก็ตรัสไว้ว่า บุคคลใดประกอบความดี คุณความดีนั้นย่อมต้องสนองตอบ ข้าพเจ้าจึงขอชักชวนแต่ละท่าน ให้พยายามบำเพ็ญความดีด้วยน้ำใจอันบริสุทธิ์ แม้บางโอกาสอาจจะต้องเสียสละบ้าง ก็จงมานะอย่าท้อถอย จงสมัครสมานสามัคคีร่วมใจกันให้มั่นคงด้วยดี ทั้งนี้ เพื่อความสุขสวัสดีของท่าน และเพื่อความวัฒนาถาวรของประเทศชาติอันเป็นที่รักของเราทั้งหลาย..."

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยมาแต่โบราณกาล พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ทรงเป็นพุทธมามกะและเอกอัครศาสนูปถัมภก ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้มั่นคงอยู่คู่กับชาติไทยตลอดมา

การสถาปนาเลื่อนและตั้งสมณศักดิ์ เป็นพระราชประเพณีมาแต่โบราณกาล ที่พระมหากษัตริย์องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก พระราชทานแด่พระมหาเถรานุเถระ ผู้ทรงคุณงามความดี บำเพ็ญหิตานุหิตประโยชน์แก่สถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นผู้สมควรได้รับยกย่องสรรเสริญให้ดำรงสมณฐานันดร ตามสมควรแก่ฐานานุรูป เป็นการประกาศเกียรติคุณของพระมหาเถรานุเถระรูปนั้นๆ ให้ปรากฏแก่สาธุชนทั้งหลาย

ในมหามงคลสมัยพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ ให้พระปริยัติธาดา เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ **พระราชสิทธิวิมล** พระมหากรุณาธิคุณนี้ นับเป็นเกียรติประวัติอันสูงยิ่ง ต่อคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรีเป็นเหตุนำความปลาบปลื้มโสมนัสมาสู่คณะศิษยานุศิษย์ ตลอดถึงสาธุชนทั้งหลายอย่างหาที่สุดมิได้

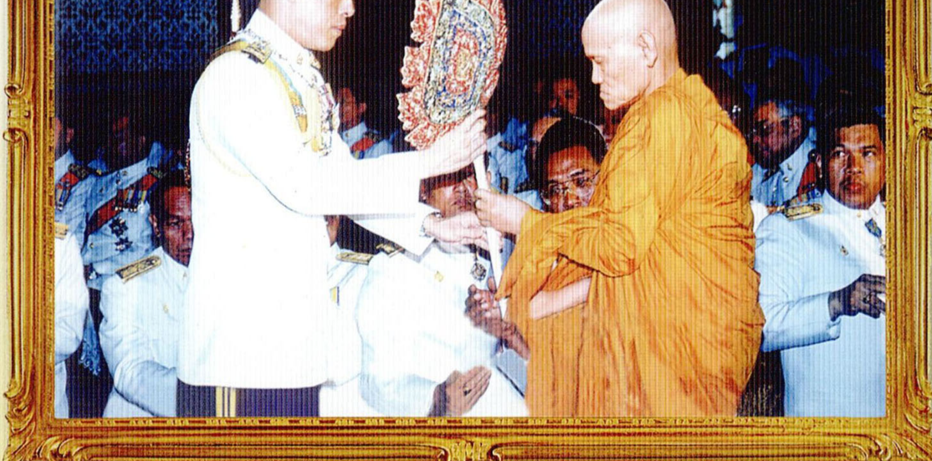
คณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี พร้อมด้วยอุบาสกอุบาสิกา และคณะศิษยานุศิษย์ รู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเป็นที่ยิ่งนี้ ตลอดไป

ในมหามงคลสมัยพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี คณะสงฆ์จังหวัดชลบุรีขอถวายพระพรชัยมงคลแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้าผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ จงทรงพระเกษมสำราญ พระชนมายุยิ่งยืนนานสถิตเป็นมิ่งขวัญของพสกนิกรชาวไทย ตลอดจิรัฏฐิติกาลเทอญ.

ขอถวายพระพร

หลวงพ่อเฉย

พระราชสิทธิวิมล (เอนก ธานิสฺสโร ป.ธ. ๗)

ในวโรกาสพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี

ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยในพระบรมมหาราชวัง

๑๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๔๙

สารจากผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี

ในมหามงคลสมัยพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ ให้พระปริยัติธาดา เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ **พระราชสิทธิวิมล**

พระมหากรุณาธิคุณในครั้งนี้ ยังความปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชนชาวชลบุรี ตลอดจนศิษยานุศิษย์ และท่านที่เคารพนับถือในพระคุณท่าน ข้าพเจ้ารับทราบข่าวนี้ในโอกาสวันอันเป็นมหามงคล ในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙ ก่อนที่พระเดชพระคุณจะเข้ารับพระราชทานพัดยศ ๑ วัน รับทราบในวันประกอบพิธีมหามงคลที่พสกนิกรชาวไทยมีแต่ความปลาบปลื้มปีติยินดี ในการร่วมเฉลิมฉลองการครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ภารกิจของพระเดชพระคุณในฐานะเจ้าอาวาสพระอารามหลวง และในฐานะรองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี ที่รับผิดชอบงานด้านการศึกษา การเผยแผ่ ฯลฯ ท่านมีความโดดเด่น ท่านเป็นพระเถระที่มุ่งมั่นอย่างสูงต่อการบริหารงานพระศาสนาของคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี มุ่งพัฒนาวัดใหญ่อินทารามในด้านต่างๆ จนเจริญก้าวหน้ามาตามลำดับ ผลแห่งการปฏิบัติศาสนกิจและเมตตาคุณของพระเดชพระคุณ เป็นผู้สมควรยิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานฯ ประกอบกับปี พ.ศ. ๒๕๔๙ เป็นปีที่พระเดชพระคุณจะอายุครบ ๖ รอบ จึงจัดพิธีอันเป็นมงคลร่วมกันนี้

ในนามของผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี และศิษยานุศิษย์ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย บุญบารมีแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ได้โปรดประทานพรให้ **ท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิวิมล** ได้เจริญรุ่งเรืองในร่มเงาแห่งพระพุทธศาสนายิ่งด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ ตลอดกาลนาน เทอญ

(นายพิสิฐ เกตุผาสุข)
ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี
๑๒ กันยายน ๒๕๔๙

มุทิตาพจน์

พระราชสิทธิวิมล รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) ประชาชนทั่วไปรู้จักท่านในนาม หลวงพ่อท่านเจ้าคุณเอนกบ้าง หลวงพ่อรองเจ้าคณะจังหวัดบ้าง ท่านเจ้าคุณพระมหาเอนกบ้าง พุทธศาสนิกชนทั่วไปให้ความเคารพท่าน ด้วยศีลาจารวัตรของท่าน พระภิกษุสงฆ์ และเจ้าคณะพระสังฆาธิการของจังหวัดชลบุรี เคารพท่าน ด้วยความที่ท่านเป็นพระผู้ใหญ่ เป็นแบบอย่างที่ดี ในการปกครองของคณะสงฆ์และการปกครองวัดเป็นแบบอย่างที่ดีในการเป็นศูนย์รวมของพุทธศาสนิกชน จะเห็นได้จากมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของทางวัดและสนับสนุนกิจกรรมที่ท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิวิมลได้ริเริ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสร้างโรงเรียนพระปริยัติธรรม ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์

ครอบครัวของข้าพเจ้าศรัทธาในตัวท่าน ตั้งแต่ท่านดำรงตำแหน่ง ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี ตามลำดับ เป็นเวลาหลายสิบปี ได้ร่วมมือสนับสนุนศาสนกิจทั่วไปในเขตอารามของท่าน และในนามของคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี จนเป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาโดยรวม ได้ประสานความร่วมมือในการนำกิจกรรมทางศาสนาเข้ามาต่อต้านยาเสพติด ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาสังคมในชั้นรากหญ้า

เนื่องในมหามงคลสมัยพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี พระบาทสมเด็จ-พระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์จากพระราชาคณะชั้นสามัญขึ้นเป็นพระราชาคณะชั้นราชในราชทินนาม ที่ **พระราชสิทธิมล** นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

ข้าพเจ้าจึงขอแสดงมุทิตาสักการะมา ณ โอกาสนี้

(นายสนธยา คุณปลื้ม)
อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา

คำนิยม

ผมรู้จักท่านเจ้าคุณ **พระราชสิทธิวิมล** มานานแล้ว ตั้งแต่ผมเรียนชั้นมัธยมปีที่ ๘ โรงเรียนชลราษฎรอำรุง ปี พ.ศ. ๒๕๐๒ เหตุที่รู้จักเพราะเพื่อนนักเรียนรุ่นเดียวกันเป็นศิษย์วัดใหญ่อินทารามหลายคน เช่น คุณประดับ ยินดีสุข คุณสังเวียน สุพัฒนาภรณ์ เป็นต้น ผมมาคุยกับเพื่อนที่วัด ก็ได้มีผู้ชี้ให้ดูท่าน บอกว่านั่นคือ พระมหาเอนก ท่านเป็นพระมหาเปรียญ และนักธรรมเอก มีความเก่งและความรู้ทางธรรมดีมาก แต่ท่านไม่รู้จักผม

ผมได้มีโอกาสพูดคุยกับท่าน เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ขณะนั้นท่านเป็นรองเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ส่วนผมเป็นรองผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี และมีตำแหน่งเป็นนายกพุทธ-สมาคมจังหวัดชลบุรีด้วย นอกจากกิจการของพุทธสมาคมแล้ว ผมยังได้รับมอบหมายให้เป็นผู้ควบคุม กำกับดูแลการก่อสร้างอาคารเฉลิมพระเกียรติ โรงเรียนพระปริยัติธรรมของวัดใหญ่อินทารามด้วย โดยทำหน้าที่แทน ดร.ประโยชน์ เนื่องจำนงค์ ไวยาวัจกรของวัดใหญ่อินทาราม ซึ่งท่านเดินทางมาดูงานไม่สะดวก ส่วนท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิวิมลเป็นผู้ควบคุมงานแทนหลวงปู่ (ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์) เจ้าอาวาส ซึ่งอาพาธในระยะนั้นได้ทำงานร่วมกับท่านเจ้าคุณ รู้สึกสบายใจและทำงานด้วยความเข้าใจอันดีจนงานสำเร็จเรียบร้อยด้วยดี

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ ท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิวิมล ท่านดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทารามแล้ว การพัฒนาต่าง ๆ ที่ต้องทำก็เริ่มขึ้น เช่น ศาลาเก้าห้อง ปรับปรุงบริเวณวัด เพิ่มการปลูกต้นไม้ สิ่งแวดล้อมต่างๆ ภายในวัด ในห้วงระยะนี้ ผมก็ได้ดำรงตำแหน่งไวยาวัจกรวัดใหญ่อินทาราม ร่วมกับ ดร.ประโยชน์ เนื่องจำนงค์ ผมก็ได้ช่วยงานของท่านเต็มที่ จนวัดดูสวยงามเป็นระเบียบเช่นทุกวันนี้

งานที่สำคัญที่ตั้งใจจะทำกันมานานหลายสิบปี แต่ไม่สำเร็จ คือการออกโฉนดที่ดินของวัด วัดใหญ่อินทาราม มีอายุยืนมาเกือบ ๓๐๐ ปี แล้ว เพิ่งจะมีโฉนด

กุฏิรองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี ทำเป็นสำนักบริหารการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดชลบุรี มูลค่ากว่า ๔ ล้านบาท ก็จัดทำเสร็จสิ้นลง ขณะนี้ยังใช้เป็นสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดชลบุรีอีกด้วย

จากนั้นก็มีการสำรวจที่ดินของวัด รวมทั้งสมบัติต่าง ๆ ของวัด ได้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ สามารถตรวจสอบและเก็บผลประโยชน์ บำรุงวัดได้อย่างเต็มที่

งานของวัดที่สร้างชื่อเสียง เป็นเนื้อนาบุญเต็มที่ คือ ระบบการศึกษาของพระภิกษุและสามเณรในวัด รวมถึงวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออก อาคารเฉลิมพระเกียรติโรงเรียนพระปริยัติธรรม ที่สร้างขึ้น ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ๔ ปี ที่ใช้งานมา มีพระภิกษุสามเณร ได้ผ่านการอบรม การสอบมหาเปรียญ และนักธรรมไปมากมาย เป็นการสร้างทรัพยากรบุคคลทางศาสนา และการศึกษา เกิดประโยชน์ต่อชาติบ้านเมือง นับว่าอาคารนี้สำเร็จประโยชน์เกินค่าที่ตั้งใจไว้

สิ่งที่ผมกล่าวมานี้ อยากจะเรียนให้ท่านทราบว่า เป็นความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อย่างมีความวิริยะอุตสาหะอย่างดีเยี่ยมของท่านเจ้าคุณ พระราชสิทธิวิมล เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ท่านมีคุณสมบัตินักบริหาร ตัดสินใจเด็ดเดี่ยว กล้าทำ กล้าสร้างงาน แม้จะไม่มีปัจจัยอยู่ ท่านบอกว่า อาศัยศรัทธาของญาติโยม เดี๋ยวปัจจัยมาเอง ผมเองนั้นมีความกังวลใจในทุนทรัพย์ของวัด ซึ่งไม่ค่อยจะมี ทุกครั้งที่มีโครงการ ผมเข้าใจว่าท่านเจ้าคุณ ถ้ายังดำรงอยู่ในฐานะเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทารามและ รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี ทั้งพระศาสนา และวัดใหญ่อินทาราม คงจะเจริญก้าวหน้าไปอีกมากอย่างแน่นอน ผมกราบขอให้ท่านเจ้าคุณ พระราชสิทธิวิมล จงมีกำลังกายและใจที่เข้มแข็ง พร้อมด้วยอุดมการณ์ที่แน่วแน่ อยู่คู่กับพระศาสนาไปอีกนานเท่านาน

(นายอารยะ วิวัฒน์วานิช)
อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดชัยนาท
ไวยาวัจกรวัดใหญ่อินทาราม
๒๙ ส.ค. ๒๕๔๙

คำนิยม

เนื่องในมหามงคลสมัยพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติ

ครบ ๖๐ ปี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ

ให้ พระปริยัติธาดา

เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)

รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี

เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่

พระราชสิทธิวิมล

และการทำบุญมงคลอายุ ครบ ๖ รอบ (๗๒ ปี)

นับว่าเป็นเกียรติประวัติอันมีคุณค่ายิ่งใหญ่ ของวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) และชาวชลบุรี เป็นอย่างยิ่ง ที่จะจารึกไว้ในประวัติศาสตร์ของวัดใหญ่อินทารามฯ

ขออนุโมทนาและอาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย พร้อมทั้งบุญกุศลที่ท่านเจ้าคุณ**พระราชสิทธิวิมล** ได้กระทำมาแล้ว จงเป็นพลวปัจจัยส่งผลให้ท่านเจ้าคุณเจริญในพระธรรม เป็นร่มโพธิ์ใหญ่ของพุทธบริษัท ๔ ตราบจนพระนิพพาน เทอญ

(ดร.ประโยชน์ เนื่องจำนงค์)

นายกสมาคมพุทธมามกสงเคราะห์การกุศลแห่งประเทศไทย

อดีตรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม

ไวยาวัจกรวัดใหญ่อินทาราม

คำนิยม

ในโอกาสที่พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณ พระปริยัติธาดา เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี ได้รับพระกรุณาโปรดพระราชทานสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ ให้เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ **พระราชสิทธิวิมล** ในงานพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย พระบรมมหาราชวัง เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน ๒๕๔๙ นั้น

พระมหากรุณาธิคุณในครั้งนี้ ยังความปลาบปลื้มปีติยินดีเป็นอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชนชาวชลบุรี ตลอดจนศิษยานุศิษย์ และท่านที่เคารพนับถือในพระคุณท่าน คณะศิษยานุศิษย์จึงได้ดำริที่จะจัดพิมพ์หนังสือประวัติวัดใหญ่อินทาราม ซึ่งเป็นวัดที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางศิลปกรรมของจังหวัดชลบุรี สมควรที่จะจัดพิมพ์เผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักและเป็นหลักฐานในการศึกษาค้นคว้าอ้างอิงได้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี จึงได้จัดงบประมาณสนับสนุนในการจัดพิมพ์ในครั้งนี้เพื่อถวายเป็นมุทิตาสักการะแด่พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณ **พระราชสิทธิวิมล** ในโอกาสที่ท่านเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๖ รอบ

ในโอกาสอันเป็นมิ่งมงคลนี้ องค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ขอกราบขอพรแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย โปรดดลบันดาลให้ ท่านเจ้าคุณ **พระราชสิทธิวิมล** มีสุขภาพแข็งแรงปราศจากโรคาพาธ และอุปัทวันตรายทั้งปวง เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรของพุทธศาสนิกชนตลอดกาลนานเทอญ.

(นายภิญโญ ตั๊นวิเศษ)

นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

คำนิยม

พระราชสิทธิวิมล เป็นพระเถระผู้ใหญ่ที่ชาวชลบุรีให้ความเคารพนับถือ และยกย่องอย่างสูงรูปหนึ่ง ท่านมีจิตเมตตาต่อพระสงฆ์และฆราวาสอยู่เสมอ ท่านเป็นพระนักพัฒนาและให้การสนับสนุนการพัฒนาในหลายด้าน โดยเฉพาะด้านการศึกษา เห็นได้จากการที่วัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) มีโรงเรียนพระปริยัติธรรมและศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อให้พระสงฆ์และพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะเยาวชนได้เรียนรู้เกี่ยวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อันจะช่วยให้เยาวชนมีแนวทางที่ถูกต้องในการดำรงชีวิต นอกจากนั้นแล้ว ท่านยังได้ส่งเสริมให้มีการสืบทอดพระพุทธศาสนา โดยการจัดอุปสมบทหมู่และบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน เป็นประจำทุกปี ซึ่งเป็นกิจกรรมที่จัดต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลายาวนานแล้ว จึงได้รับพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ เป็นกรณีพิเศษ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ **พระราชสิทธิวิมล**

ในโอกาสที่ท่านเจริญอายุวัฒนมงคลครบ ๖ รอบ (๗๒ ปี) และการฉลองสมณศักดิ์ในครั้งนี้ ผมขอกราบคารวะแสดงมุทิตาจิต และขออำนาจบารมีจากคุณความดีที่ท่านเจ้าคุณ พระราชสิทธิวิมล ได้บำเพ็ญไว้ให้กับชาวชลบุรี ส่งผลให้ท่านอยู่เป็นที่พึ่งของชาวชลบุรีต่อไปอีกยาวนาน

(นายบรรจบ รุ่งโรจน์)
นายอำเภอเมืองชลบุรี

คำนำ

ในมหามงคลสมัยพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ ให้ **พระปริยัติธาดา** เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนามที่ **พระราชสิทธิวิมล** และในปีเดียวกันนี้ ก็เป็นปีที่ พระเดชพระคุณ ท่านเจ้าคุณ พระราชสิทธิวิมล จะเจริญมงคลอายุครบ ๖ รอบ (๗๒ ปี) จึงได้ปรารภที่จะทำบุญอายุ และจะได้ถือโอกาสฉลองสัญญาบัตร พัดยศไปพร้อมกันด้วย

คณะศิษยานุศิษย์ต่างปลื้มปีติยินดีในพระมหากรุณาธิคุณต่อพระเดชพระคุณครั้งนี้ และต่างพร้อมใจกันแสดงมุทิตาสักการะ ช่วยกันจัดพิมพ์หนังสือที่ระลึก เพื่อถวายพระเดชพระคุณได้มอบเป็นที่ระลึกให้กับผู้ที่มาร่วมในงานทุกท่านเนื้อหาภายในเล่มประกอบด้วย ประวัติวัดใหญ่อินทาราม ข้อคิด คำคม บทกลอนสอนใจ ที่พระเดชพระคุณได้รวบรวมจากนักปราชญ์ผู้รู้มาประมวลไว้ ด้วยหวังให้เกิดประโยชน์ต่อท่านผู้มาร่วมในพิธีทุกท่าน ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์ค่าจัดพิมพ์จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี โดยคุณภิญโญ ตั้นวิเศษ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะสำเร็จประโยชน์แก่ทุกท่าน ตามสมควรสมดังมโนปรารถนา ที่พระเดชพระคุณ **ท่านเจ้าคุณพระราชสิทธิวิมล** ได้ตั้งไว้

(นายอุทัย พิมพ์ใจชน)
ในนามคณะศิษยานุศิษย์

คำปรารภ

ในมหามงคลสมัยพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติ ครบ ๖๐ ปี ๙ มิถุนายน ๒๕๔๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ ให้เป็นพระราชาคณะชั้นราช ประกอบกับในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ นี้ จะมีอายุครบ ๖ รอบ จึงปรารภที่จะทำบุญอายุ และจะได้ถือโอกาสฉลองสัญญาบัตร พัดยศไปพร้อมกันด้วย

ในการนี้ คณะศิษยานุศิษย์ มีความประสงค์จะจัดพิมพ์หนังสือถวาย เพื่อมอบเป็นที่ระลึกให้กับผู้มาร่วมในพิธีนั้น จึงพิจารณาเห็นว่า วัดใหญ่อินทาราม เป็นวัดประวัติศาสตร์ หนังสือประวัติวัดใหญ่อินทาราม เป็นที่ต้องการของประชาชนโดยทั่วไป รวมถึงนิสิต นักศึกษา ต่างมาติดต่อขอศึกษาประวัติวัด ซึ่งจัดพิมพ์มาแล้วหลายครั้งก็ยังไม่เพียงพอ และได้รวบรวม ข้อคิด คำคม บทกลอนสอนใจ ของนักปราชญ์ผู้รู้มาประมวลไว้ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจ ซึ่งได้รับการอุปถัมภ์ค่าจัดพิมพ์จากองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี โดยคุณภิญโญ ตั๊นวิเศษ นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี

ข้าพเจ้าไม่มีสิ่งใดตอบแทนน้ำใจไมตรีที่ท่านทั้งหลายได้มีต่อข้าพเจ้า นอกจากคำว่า **"ขออนุโมทนาขอบคุณขอบใจ"** ทุกท่านที่มีส่วนร่วมในการจัดทำหนังสือที่ระลึก และผู้ให้การสนับสนุนร่วมแรงร่วมใจ อุปถัมภ์ค่าใช้จ่าย ของที่ระลึกและอาหารเครื่องดื่มทุกอย่าง และอื่นๆ ในการจัดงานทำบุญอายุและฉลองสัญญาบัตรพัดยศ ในครั้งนี้ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ขออำนาจแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยจงปกป้องคุ้มครอง และปกปักรักษา ให้ทุกท่านปราศจากทุกข์ โศก โรค ภัย เจริญงอกงามในหน้าที่การงาน ร่มเย็นอยู่ในร่มเงาแห่งพระพุทธศาสนา ตลอดทุกทิพาราตรีกาล เทอญ.

(พระราชสิทธิวิมล)
เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)
รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี

สารบัญ

(พระราชสิทธิวิมล (เอนก ธานิสฺสโร ป.ธ. ๗)

ให้พระปริยัติธาดา เป็นพระราชสุทธิวิมล

โสภณศาสนกิจ มหาคณิสสร บวรสังฆาราม คามวาสี

พระราชาคณะชั้นราช สถิต ณ วัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวง

จังหวัดชลบุรี มีฐานานุศักดิ์ตั้งฐานานุกรมได้ ๔ รูป คือ

พระครูปลัด ๑ พระครูสังฆรักษ์ ๑ พระครูสมุห์ ๑ พระครูใบฎีกา ๑

ขอพระคุณจงรับธุระพระพุทธศาสนา เป็นภาระสั่งสอน ช่วยระงับอธิกรณ์

และอนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระอารามโดยสมควร จงเจริญ

สุขสวัสดิ์ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๑๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๕๙

เป็นปีที่ ๖๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช

สมเด็จพระปรมินทร

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พลตำรวจโท

นายกรัฐมนตรี

แต่งตั้งรองเจ้าคณะจังหวัด

ที่ ๕/๒๕๔๕

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๖ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และตามมติมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๙/๒๕๔๕ เมื่อวันที่ ๑๐ เดือน กรกฎาคม พ.ศ.๒๕๔๕

จึงแต่งตั้งให้ พระปริยัติธาดา (อเนก) ฉายา ธานิสฺสโร อายุ ๖๙ พรรษา ๔๙ วิทยฐานะ ป.ธ.๗ วัดใหญ่อินทาราม ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

ปัจจุบันมีตำแหน่งในทางปกครองคณะสงฆ์เป็น เจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี

ดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตจังหวัดของตน ตามที่เจ้าคณะจังหวัดมอบหมาย

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนา ตลอดกาลนาน เทอญ

แต่งตั้ง ณ วันที่ ๑๒ เดือน สิงหาคม พ.ศ.๒๕๔๕

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ให้พระครูพิพิธกิจจาภิรม วัดใหญ่อินทาราม [illegible] จังหวัด
ชลบุรี เป็นพระราชาคณะมีนามว่า [illegible]
[illegible] พระพุทธศาสนา เป็นภาระ [illegible]
[illegible] อนุเคราะห์พระภิกษุสามเณรในพระ [illegible]
จงเจริญ [illegible] ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ [illegible] พุทธศักราช ๒๕๔๔
เป็นปีที่ ๕๖ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

พันตำรวจโท ____________

นายกรัฐมนตรี

ตราตั้งพระอุปัชฌาย์

ที่ ๓/๒๕๔๓

วันที่ ๓๑ เดือน มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๐ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๗ (พ.ศ.๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

จึงแต่งตั้งให้ พระครูพิศิษฏ์กิจจาภิรม (เอนก) ฉายา ฐานิสฺสโร
อายุ ๖๕ พรรษา ๔๑ วิทยฐานะ ป.ธ.๖ พ.ธ.เอก วัดใหญ่อินทาราม
ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
ปัจจุบันมีตำแหน่งในทางปกครองคณะสงฆ์เป็น เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม

ดำรงตำแหน่งพระอุปัชฌายในเขตที่ตนปกครอง

มีหน้าที่เป็นประธานและรับผิดชอบในการให้บรรพชาอุปสมบท และมีหน้าที่รับผิดชอบตามกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๗ (พ.ศ.๒๕๓๖) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์

ขอจงเจริญด้วยจตุรพิธพร คือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ดำรงมั่นเป็นหลักในพระบวรพุทธศาสนา ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

สมเด็จพระญาณสังวร

(สมเด็จพระญาณสังวร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ตราตั้งเจ้าคณะอำเภอ

ที่ ๔/๒๕๔๒

วันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๒

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๑๙ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ และโดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่ จึงแต่งตั้งให้ พระครูพิพิธกิจจาภิรม ฉายา จานิสฺสโร อายุ ๖๕ พรรษา ๔๑ วิทยฐานะ น.ธ.เอก ป.ธ.๖ วัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี ปัจจุบันมีตำแหน่งในทางปกครองคณะสงฆ์เป็น เจ้าอาวาส วัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)

ดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี มีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ในเขตอำเภอของตน ตามกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๓ (พ.ศ. ๒๕๔๑) ว่าด้วยระเบียบการปกครองคณะสงฆ์

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนา ตลอดกาลนาน เทอญ ฯ

แต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง

ที่ ๗/๒๕๔๒

อาศัยอำนาจตามความในข้อ ๓๓ แห่งกฎมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๒๔ (พ.ศ.๒๕๔๑) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕ และตามมติมหาเถรสมาคม ในการประชุมครั้งที่ ๑๔/๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๑๒ เดือน เมษายน พ.ศ.๒๕๔๒

จึงแต่งตั้งให้ พระครูพิพิธกิจจาภิรม (เอนก) ฉายา จนฺทสิริ อายุ ๖๕ พรรษา ๔๑ วิทยฐานะ ป.ธ.๖ ผ.ธ.เอก วัดใหญ่อินทาราม

ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี มีอำนาจและหน้าที่ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๓๕

พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดดังกล่าวข้างต้น จงอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสที่ได้รับแต่งตั้งแล้วนั้น ซึ่งปฏิบัติการโดยชอบด้วยพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศของมหาเถรสมาคม

ขอจงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในพระพุทธศาสนา ตลอดกาลนาน เทอญ

แต่งตั้ง ณ วันที่ ๘ เดือน พฤษภาคม พ.ศ.๒๕๔๒

สมเด็จพระญาณสังวร

(สมเด็จพระญาณสังวร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

โดยพระบรมราชานุญาต

เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา

วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒

มหาเถรสมาคมได้ประชุมพิจารณาคัดเลือกพระครูสัญญาบัตร ที่ดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการผู้บริหารการคณะสงฆ์ สมควรได้รับการเลื่อนชั้นพระสังฆาธิการ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒

มหาเถรสมาคมมีมติให้เลื่อน พระครูพิพิธกิจจาภิรม (เจนก ป.ธ.๖)

วัดใหญ่อินทาราม อำเภอเมืองชลบุรี

จังหวัดชลบุรี ตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นโท

เป็น ชั้นเอก

ขอจงเจริญไพบูลย์ในพระพุทธศาสนาเทอญ

ตั้งแต่วันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๔๒

สมเด็จพระญาณสังวร

(สมเด็จพระญาณสังวร)

สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ประธานกรรมการมหาเถรสมาคม

ประวัติ

พระราชสิทธิวิมล

(อเนก ฐานิสฺสโร ป.ธ.๗)

เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวง

ชื่อ พระราชสิทธิวิมล ฉายา **ฐานิสฺสโร** อายุ ๗๒ ปี พรรษา ๔๘ วิทยฐานะ **น.ธ.เอก ป.ธ. ๗** วัด **ใหญ่อินทาราม** ตำบล **บางปลาสร้อย** อำเภอ **เมือง** จังหวัด **ชลบุรี**

ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ๑. **เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)**

๒. **รองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี**

๓. **พระอุปัชฌาย์**

สถานะเดิม

ชื่อ **อเนก** นามสกุล **อุดมรัตน์** เกิดวัน ๔ ๑๐ ๑๐ ค่ำ ปี **จอ** ตรงกับวันที่ ๓ เดือน **ตุลาคม** พ.ศ. **๒๔๗๗** บิดาชื่อ **นายบุญชู** นามสกุล **อุดมรัตน์** มารดาชื่อ **นางเลื่อม** นามสกุล **วิชพันธุ์** บ้าน **นาจอมเทียน** หมู่ที่ ๑ ตำบล **นาจอมเทียน** อำเภอ **สัตหีบ** จังหวัด **ชลบุรี**

อุปสมบท

วัน ๑ ๑๑ ๘ ค่ำ ปี **จอ** วันที่ **๒๗** เดือน **กรกฎาคม** พ.ศ. **๒๕๐๑** ณ **พัทธสีมาวัดนาจอมเทียน** ตำบล **นาจอมเทียน** อำเภอ **สัตหีบ** จังหวัด **ชลบุรี**

พระอุปัชฌาย์ **พระครูสาธกธรรมคุณ** วัด **อัมพาราม** ตำบล **นาจอมเทียน** อำเภอ **สัตหีบ** จังหวัด **ชลบุรี**

พระกรรมวาจาจารย์ **พระอธิการไฮ้** วัด **นาจอมเทียน** ตำบล **นาจอมเทียน** อำเภอ **สัตหีบ** จังหวัด **ชลบุรี**

พระอนุสาวนาจารย์ **พระครูพิพิธชลธรรม (พระอาจารย์หลาย อาภรโณ)** วัด **นาจอมเทียน** ตำบล **นาจอมเทียน** อำเภอ **สัตหีบ** จังหวัด **ชลบุรี**

วิทยฐานะ

พ.ศ. ๒๔๙๕ สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๖ โรงเรียนประจำจังหวัดชลบุรี (ชลราษฎรอำรุง) ตำบลบ้านสวน อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๔๙๘ สำเร็จการศึกษาวิชาช่างกลทหารเรือ โรงเรียนชุมพลทหารเรือ

พ.ศ. ๒๕๐๒ สอบได้ประกาศนียบัตรพระปาฏิโมกข์ ประจำจังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๐๓ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนคณะจังหวัดชลบุรี วัดใหญ่อินทาราม ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๔ สอบไล่ได้เปรียญธรรม ๗ ประโยค สำนักเรียนคณะจังหวัดชลบุรี วัดใหญ่อินทาราม ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

งานการปกครอง

พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พ.ศ. ๒๕๑๕ - ๒๕๑๘
เป็นเจ้าอาวาสวัดสว่างฟ้าพฤฒาราม อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี
เป็นเลขานุการเจ้าคณะอำเภอบางละมุง

พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๒๐
เป็นเจ้าอาวาสวัดพานทอง อำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)

พ.ศ. ๒๕๒๓ เป็นกรรมการตรวจประโยคธรรมสนามหลวง

พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นรองเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)

พ.ศ. ๒๕๓๕ - ปัจจุบัน
เป็นครูปริยัติธรรมอาสา จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)
เป็นผู้รักษาการแทนเจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี
เป็นเจ้าคณะอำเภอเมืองชลบุรี จังหวัดชลบุรี

พ.ศ. ๒๕๔๕ เป็นรองเจ้าคณะจังหวัดชลบุรี

สมณศักดิ์

พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นโท (ผจล. ชท.) ในราชทินนามที่พระครูพิพิธกิจจาภิรม

พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นพระครูสัญญาบัตรผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก (ผจล. ชอ.) ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๔๒ เป็นพระครูสัญญาบัตรเจ้าอาวาสพระอารามหลวงชั้นเอก (จล.ชอ.) ในราชทินนามเดิม

พ.ศ. ๒๕๔๔ ในวโรกาสพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคมได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นสามัญที่ **พระปริยัติธาดา**

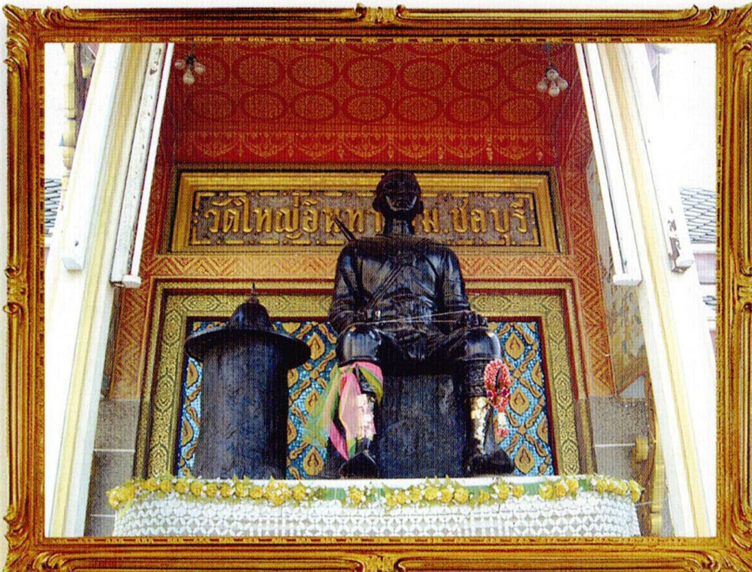
พ.ศ. ๒๕๔๙ ในวโรกาสพระราชพิธีฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้รับพระกรุณาโปรดพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์เป็นกรณีพิเศษ เป็นพระราชาคณะชั้นราช ในราชทินนาม ที่ **พระราชสิทธิวิมล**

พระประธานในพระอุโบสถ

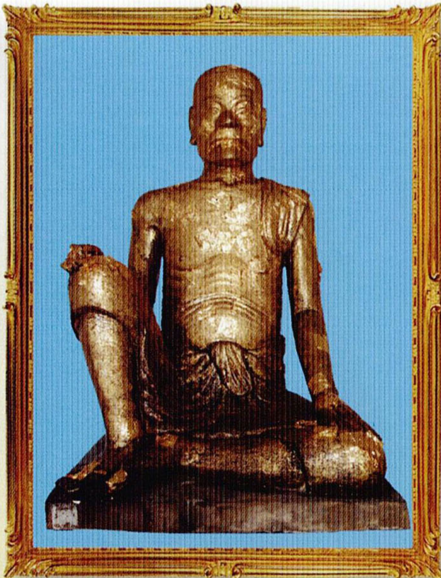
จิตรกรรมฝาผนัง

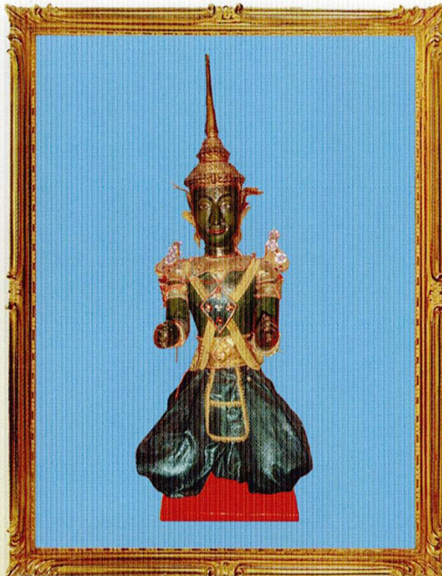
อนุสาวรีย์พระเจ้าตาก

ศาลาเก้าห้อง

หมอสุก

พระอินทร์

อาคารเฉลิมพระเกียรติ

พระอุโบสถ

สระหอไตร

ประวัติวัดใหญ่อินทาราม

*** พระมหาราเชนทร์ อคฺคธมฺโม ***

วัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง) ชลบุรี

วัดใหญ่อินทารามเป็นพระอารามที่เก่าแก่มีอายุกาลมานาน ทั้งยังเป็นโบราณสถานสำคัญของพระพุทธศาสนาคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่อดีตสมัยมีวัดสร้างขึ้นในสมัยเดียวกันคือวัดคงคาลัย วัดสมรโกฏ วัดสวนตาล แต่ทั้งสามวัดนี้ ได้รกร้างไปเสียนานแล้ว ยังทิ้งร่องรอยแห่งศิลปะไว้เป็นเครื่องพิสูจน์ เช่น พระพุทธปฏิมา โครงสร้างอาคาร ถาวรวัตถุต่าง ๆ ที่ยังหลงเหลืออยู่ วัดเหล่านี้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบางทรายและท้องที่ตำบลบางปลาสร้อย เขตอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ในปัจจุบัน

ตามตำนานนั้นกล่าวกันว่า พระนครอินทร์หรือพระนครอินทราธิราช (สมเด็จพระนครินทราธิราช) พระมหากษัตริย์องค์ที่ ๖ แห่งพระนครศรีอยุธยาได้เสด็จประพาสเมืองชลบุรี โดยขบวนพยุหยาตราทางชลมารค เมื่อเสด็จมาถึงแล้ว ได้ทอดพระเนตรเห็นทิวทัศน์อันน่ารื่นรมย์ไปด้วยแมกไม้ชายทะเล วิเวกวังเวง ได้ยินเสียงคลื่นลม ในยามราตรีกาลเหมาะแก่การประพฤติพรตพรหมจรรย์ของพระภิกษุสงฆ์ผู้มุ่งหวังต่อการปฏิบัติเป็นสัลเลข (การขัดเกลากิเลส) จึงมีพระราชศรัทธา ได้สร้างวัดขึ้นในท้องที่ตำบลบางปลาสร้อยในปัจจุบัน ปีพุทธศักราช ๑๙๕๕ ได้พระราชทานนามพระอารามนี้ ว่า “วัดอินทาราม” เพื่อให้สอดคล้องกับพระราชนามเดิมของพระองค์ว่า “พระนครอินทร์” คนโบราณสมัยนั้นมักเรียกชื่อวัดนี้ว่า วัดหลวงบ้าง สมัยต่อ ๆ มามักจะเรียกกันว่า วัดใหญ่บ้าง แม้ในปัจจุบันนี้ประชาชนชาวเมืองส่วนใหญ่ชอบเรียกกันติดปากจนชินว่า **“วัดใหญ่”** ทางราชการเรียกชื่อเต็มว่า **“วัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวง”**

ปัจจุบันนี้ วัดใหญ่อินทาราม ตั้งอยู่ในกลางใจเมืองชลบุรี เลขที่ ๘๕๘ ถนนเจตน์จำนงค์ ตำบลบางปลาสร้อย อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี อยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดประมาณ ๑ ก.ม. มีเนื้อที่ประมาณ ๒๘ ไร่ อาณาบริเวณทิศตะวันออก จรดกับโรงหนังเมืองชลรามาและที่ของเอกชน ทิศตะวันตกจรดกับถนนเจตน์จำนงค์ ทิศเหนือจรดกับวัดใหม่พระยาทำ ทิศใต้ จรดกับการไฟฟ้าและถนนอัครนิวาต ยังมีที่กัลปนาเป็นธรณีสงฆ์อีกประมาณ ๑๘๐ กว่าไร่ เป็นที่จัดผลประโยชน์ในการบำรุงพระอาราม

ตามพระราชพงศาวดาร กล่าวไว้ว่า วัดใหญ่อินทาราม เคยเป็นสถานที่ที่สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อครั้งยังเป็น พระยาวชิรปราการได้เสด็จมาพักไพร่พล ครั้งเสด็จมาปราบนายทองอยู่น้อย หรือนายทองอยู่ นกเล็ก ซึ่งประพฤติตนผิด คิดมิชอบต่อบ้านเมืองประกอบกรรมเป็นมิจฉาชีพตั้งตนเป็นหัวหน้าโจรและคอยช่วยเหลือพวกโจรที่คอยออกปล้นเรือเดินทะเล ระหว่างเขาสามมุกกับเกาะน้อยใหญ่ มีเกาะสีชัง เป็นต้น และตลอดย่านชายฝั่งภาคตะวันออก จรดสัตหีบ ช่องแสมสาร มีนายบุญเรืองผู้รั้งเมืองบางละมุงเป็นเพื่อนคู่คิด มิตรคู่ใจ เข้าร่วมด้วย กดขี่ข่มเหงสร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นกับชาวประชาราษฎร์ทั่วไป ทั้งยังคอยกีดกันมิให้ชาวเมืองผู้รักชาติเข้าร่วมสวามิภักดิ์ต่อพระองค์อีกด้วย นายทองอยู่ (ทองอยู่ นกเล็ก) เคยเป็นแม่ทัพหน้าของกรมหมื่นเทพพิพิธในคราวยกทัพเข้าไปต่อสู้กับกองพม่าที่ ปากน้ำโยทกา (ซึ่งอยู่ในท้องที่ เขตติดต่อจังหวัดปราจีนบุรีกับจังหวัดนครนายกในปัจจุบัน) ร่วมด้วยหมื่นเก้า หมื่นศรีนาวา กรมการเมืองปราจีนบุรี แต่ถูกกองทัพพม่าตีแตกยังไม่ทันจะข้ามวัน หมื่นเกล้า กับหมื่นศรีนาวา ตายในที่รบ ต้องร่นถอยหนีไปอยู่เมืองระยอง

เหตุการณ์ระหว่างพระเจ้าตาก กับนายทองอยู่น้อย และวัดใหญ่อินทาราม

เหตุการณ์ระหว่างพระเจ้าตาก กับนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) มาเกี่ยวข้องกับวัดใหญ่อินทาราม มีข้อปลีกย่อยน่าสนใจ ควรทราบจะได้รู้ถึงเหตุผลความเป็นมาในอดีตที่ล่วงมาจนปัจจุบัน เป็นร่องรอยแห่งเกร็ดประวัติศาสตร์ ประจำท้องถิ่น ที่อนุชนคนรุ่นหลังควรจะทราบไว้

ในปีพุทธศักราช ๒๓๐๙ ก่อนที่พระนครศรีอยุธยาจะเสียให้กับพม่าข้าศึก ขณะนั้นชาติบ้านเมืองกำลังอยู่ในภาวะคับขัน ถูกกองทัพพม่าล้อมไว้จวนจะเสียกรุงอยู่แล้ว พระยาตากได้ยิงปืนใหญ่โดยมิได้รับอนุญาตขับไล่กองกำลังทัพพม่าที่มาประชิดชานพระนครศรีอยุธยา ให้ร่นถอยออกไปแต่แล้วถูกกล่าวโทษหาว่า ละเมิดพระบรมราชโองการ พระยาตากมีความน้อยใจ กล่าวว่า "มัวจะห่วงสาวสวรรค์กำนัลในกลัวเสียงปืนขวัญจะเสีย ไม่ช้าพวกพม่าข้าศึกจะเข้าเมืองได้" จากนั้น พระยาตากก็รวบรวมสมัครพรรคพวกได้ประมาณ ๕๐๐ คนเศษ ซึ่งมีพระเชียงเงิน พระพรหมเสน่หา หลวงพิชัยอาสา หลวงราชเสน่หา ขุนอภัยภักดี และหมื่นราชเสน่หา ตีฝ่าวงล้อมแหกค่ายพม่าออกไปทางทิศตะวันออก

ในวันเสาร์ ขึ้น ๔ ค่ำ เดือนยี่ ปีจอ (จ.ศ. ๑๑๒๘) ตรงกับวันที่ ๓ มกราคม พุทธศักราช ๒๓๐๗ พระยาตากนำหน้าทหารเข้าสู้ฆ่าฟันทหารพม่าล้มตายไปเป็นจำนวนมากพาไพร่พลออกไปตั้งชุมนุมอยู่บ้านพรานนก แขวงเมืองนครนายก แล้วยกกองกำลังพลผ่านไปทางดงศรีมหาโพธิ์ เดินทัพต่อไปจนมาถึงเมืองชลบุรี แต่ไม่ได้พักค้างแรมที่นี่ เดินทางเลยไปถึงเมืองบางละมุง ซึ่งอยู่ทางทิศใต้เมืองชลบุรีลงไป และได้หยุดค้างแรมที่นั่น ตามระยะทางที่ผ่านมามีราษฎรชาวเมืองในท้องที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มชายฉกรรจ์เป็นจำนวนมากมาขออาสาเข้าร่วมเป็นสมัครพรรคพวก เป็นแนวร่วมกู้ชาติในกาลครั้งนี้

พระยาตาก มีกองกำลังเพิ่มขึ้นเป็นกองทัพ ยกกองกำลังพลไปถึงเมืองระยอง พระยาระยอง (บุญ) ก็ออกมาต้อนรับ ยอมอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ด้วยเป็นอย่างดี และออกต้อนรับกองทัพพระยาตาก ที่ตำบลท่าประดู่ขณะนั้นพระนครศรีอยุธยายังไม่เสียแก่กองทัพพม่าพวกกรมการเมืองระยองมีหลวงพอแสนหาญ (ด้วง) ขุนราม ขุนจ่าเมือง หมื่นซ่อง นายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก ชาวเมืองชลบุรี) มีความเคลือบแคลงระแวงสงสัย พากันคิดว่า พระยาตากเป็นกบฏทรยศประทุษร้ายต่อแผ่นดิน จะช่วงชิงยึดอำนาจตั้งตนเป็นใหญ่ จึงวางแผนคบคิดจะต่อสู้ พระยาระยอง (บุญ) รู้ข่าวก็ห้ามปราม แต่พวกกรมการเมืองเหล่านี้ก็ไม่เชื่อฟัง พอพระยาตากยกพลเข้าไปตั้งค่ายอยู่ในเมืองระยองได้สองวัน พวกกรมการเมืองเหล่านั้นก็จะเข้าปล้นค่ายพระยาตากในเวลากลางคืน เผอิญมีผู้หวังดีต่อพระยาตากนำความมาบอกให้ พระยาตากทราบความล่วงหน้าเสียก่อน พระยาตากจึงได้ถามความกับพระยาระยอง พระยาระยองให้การปฏิเสธ ไม่รับรู้เรื่องราวนี้แต่มีปฏิกิริยาอาการส่อพิรุธ จึงจับพระยาระยองนำไปไว้ในค่าย สั่งให้ทหารดับไฟในค่ายให้มืดมิด ห้ามมิให้ส่งเสียงโห่ร้องและยิงปืนโต้ตอบ ให้คอยดูทีอยู่อย่างเงียบ ๆ ครั้งเวลากลางคืน พวกกรมการเมืองระยองไม่ทราบว่าพระยาตากได้รู้ข่าวล่วงหน้าแล้ว จึงยกกำลังเข้าปล้นค่ายพระยาตาก เมื่อไม่เห็นพระยาตากเข้าขัดขวาง หรือยิงปืนต่อสู้โต้ตอบแต่ประการใด เกิดประมาทชะล่าใจเข้าใจว่ากำลังนอนหลับหรือมิฉะนั้นกำลังตกใจกลัวเตรียมตัวป้องกันไม่ทัน ขุนจ่าเมืองจึงคุมทหารประมาณ ๓๐ นายเข้าแหกค่ายพระยาตาก ถูกทหารยามรักษาการณ์กองทัพพระยาตากยิงตายหมดพวกที่ตามเข้ามาทีหลังเห็นเช่นนั้นก็ตกใจ พากันถอยหนี พระยาตากเห็นโอกาสเหมาะจึงให้ทหาร และไพร่พลโห่ร้องขึ้น ไล่ติดตามตีกระหน่ำศัตรูแตกหนีกระเจิงไปอย่างไม่เป็นกระบวน พระยาตากจึงยึดเมืองระยองไว้ในอำนาจ โดยสิทธิ์ขาดในคืนนั้นจึงดำริว่า การที่จะทำงานการสำคัญระดับการกอบกู้เอกราช เพื่อชาติ

บ้านเมืองต้องเป็นผู้เด็ดขาดเข้มแข็ง มีอำนาจสูงกล้าหาญ เป็นที่เคารพยำเกรงของเหล่าทหารและประชาชนทุกระดับชั้นสังคมชาวสยามเคารพสักการะเจ้าเหนือหัวผู้ทรงคุณธรรมคนทุกชั้นในความเคารพนบนอบเทิดทูนจะสั่งงานบัญชาการให้เป็นประจักษ์สิทธิผลประเทศชาติจะอยู่ยั้งยืนยง เพราะมีจุมพลที่ฉลาดเข้มแข็ง อันตัวเรานี้เป็นเพียงแค่หัวหน้านายทหาร ออกรบทัพจับศึกมาก็พอ ๆ กันเหมือนอย่างนายทหารคนอื่น ๆ ยังไม่เป็นที่เคารพยำเกรงอย่างแท้จริงของเหล่าประชาราษฎร์ เหตุการณ์บ้านเมืองต่อไปในภายหน้าจะหนักและลำบากจะกะการบัญชางานอะไรจะไม่ประสบสิทธิผลเท่าที่ควร เพราะไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาดอย่างถาวรและโดยสมบูรณ์แบบ อย่ากระนั้นเลยจำต้องตั้งตนขึ้นเป็นเจ้าเสียก่อน ในขณะที่ได้รวบรวมกำลังไพร่พลไว้ในอำนาจอย่างนี้ และเดี๋ยวนี้ เป็นกองทัพพอจะกอบกู้เอกราชได้ พระยาตากจึงสั่งเรียกกองกำลังชุมนุมพลขึ้น ออกคำสั่งประกาศตั้งตนขึ้นเป็นใหญ่ในเมืองระยอง มีอำนาจสูงสุดเสมอเหมือนเจ้าเมืองทั้งหลายอย่างสมบูรณ์กองกำลังพลพรรคของพระยาตากจึงได้เรียกพระยาตากว่า **"เจ้าตาก"** ตั้งแต่นั้นมา

คณะกรรมการเมืองระยองเก่า ซึ่งมี ขุนราม หลวงพลแสนหาญ (ด้วง) เป็นต้น เมื่อถูกกองกำลังของพระเจ้าตากตีแตกพ่ายแพ้ไป ได้ร่นถอยหนีไปอยู่เมืองแกลง อันเป็นเมืองขึ้นของเมืองจันทบุรีในสมัยนั้นพระเจ้าตากก็ยกกองทัพขึ้นไปปราบอีกตีเมืองแกลงแตก คณะกรรมการเมืองระยองเหล่านั้นสู้ ไม่ได้ จึงพาสมัครพรรคพวกหนีไปพึ่งบารมีของพระยาจันทบุรี (กล่อม) จากนั้นพระเจ้าตากก็ไม่ได้ยกกองทัพติดตามไปจันทบุรีเลยทีเดียวกลับยกกองทัพจากเมืองแกลง มุ่งตรงมายังเมืองชลบุรี เพราะได้ทราบข่าวว่านายทองอยู่น้อย (ทองอยู่ นกเล็ก) ได้ซ่องสุมพลพรรคอยู่ที่นั่นเป็นจำนวนมาก ทั้งยังประพฤติตนเป็นอันธพาล กดขี่ข่มเหง เบียดเบียนประชาราษฎร์ให้ได้รับความเดือดร้อนต่าง ๆ นานา และคอยยุยงกีดกันผู้ที่จะเข้ามาหาเป็นสมัครพรรคพวกแนวร่วมกู้ชาติด้วยพระองค์ไม่ให้ประชาชนราษฎร์ผู้รักชาติทั้งหลายเหล่านั้นเข้ามาหา ถ้าผู้ใดขัดขืนก็ประทุษร้ายผู้นั้น ทรงดำริว่าถ้าหากขืนปล่อยบุคคลผู้ประพฤติตนเช่นนี้อยู่ต่อไป จะเป็นภัยต่อการกอบกู้ประเทศชาติบ้านเมืองให้คืนคงได้ ทั้งยังจะเป็นการบั่นทอนกองกำลังแนวร่วมรักชาติ ควรจะกำจัดเสียแต่เนิ่น ๆ เป็นการตัดไฟเสียแต่ต้นลม จะไม่เป็นภัยลุกลามไปใหญ่โต จึงยกกองทัพไปตั้งมั่นอยู่ที่บริเวณหน้าวัดหลวง (วัดใหญ่อินทาราม) เมืองชลบุรี ส่งคนไปเกลี้ยกล่อมให้ เข้ายอมอ่อนน้อม สวามิภักดิ์เสียแต่โดยดี ครั้งแรกนายทองอยู่น้อยคิดจะต่อสู้ไม่ยอมอ่อนน้อม แต่เกรงอานุภาพบารมีของพระเจ้าตาก ซึ่งมี

กองกำลังเหนือกว่ามีทหารหน่วยกล้าตายที่มีฝีมือชำนาญยุทธหลายนาย หากขัดขืนต่อสู้เกรงว่าจะเสียที มิหนำซ้ำร้าย จะถึงอันตรายแห่งชีวิต พร้อมทั้งพลพรรคได้ จึงยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี ไม่ขัดขืนต่อสู้ได้นำพระเจ้าตากเข้าเลียบเมือง เข้าสวามิภักดิ์เป็นพวกเดียวกัน พระเจ้าตากจึงได้โปรดแต่งตั้งให้มีบรรดาศักดิ์เป็นพระยาอนุราฐบุรีศรีมหาสมุทร ตำแหน่งเจ้าเมืองชลบุรี ตั้งแต่นั้นมา แล้วพระองค์ก็ได้กรีธาทัพไปยังเมืองระยองอีกครั้ง

อาณาเขตที่พระเจ้าตากตั้งตัวเป็นอิสระ

ก่อนที่จะไปเกลี้ยกล่อมนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) เมืองชลบุรี พระเจ้าตากตั้งตัวเป็นอิสระที่เมืองระยอง ก็มีอาณาเขตสิทธิ์ขาดอยู่แค่เมืองระยองเท่านั้น หาได้ขยายออกไปมากกว่านี้ไม่ เพราะทางทิศใต้มีเมืองจันทบุรี เมืองตราด ก็มีเจ้าเมืองตั้งตัวเป็นอิสระ ทางทิศเหนือมีเมืองบางละมุง เมืองบางปลาสร้อย ก็ยังหาได้อ่อนน้อมยอมอยู่ในอำนาจของพระเจ้าตากไม่ พระเจ้าตากจึงได้แต่งทูตให้ถือศุภอักษรไปถึงพระยาจันทบุรี (กล่อม) มีใจความว่า "บัดนี้ ข้าพเจ้า เจ้าตากได้มารวบรวมกำลังอยู่ที่เมืองระยอง ตั้งใจว่าจะยกเข้าไปรบกับพม่าข้าศึก แก้ไขให้พระนครพ้นจากอำนาจพม่า ขอให้พระยาจันทบุรีเห็นแก่บ้านเมือง มาช่วยกันปราบปรามข้าศึกให้พระนครศรีอยุธยามีความร่มเย็นเป็นสุขเจริญรุ่งเรืองดังแต่ก่อนมา"

เมื่อทูตจะลากลับ พระยาจันทบุรีก็ได้มอบเสบียงอาหารให้ทูตนำมาช่วยเหลือพระเจ้าตากด้วย ครั้นทูตได้กลับไปแล้ว พระยาจันทบุรีกลับเปลี่ยนใจ ไม่ไว้วางใจพระยาตาก เกรงว่าจะคิดเป็นอุบายชิงเอาเมืองจันทบุรี จึงไม่ได้ไปเฝ้าพระยาตากตามที่สัญญาไว้ ส่วนพระเจ้าตาก เมื่อเห็นว่าพระยาจันทบุรีไม่มาตามสัญญา ก็เข้าพระทัยว่า พระยาจันทบุรีไม่ไว้วางใจในพระองค์อย่างแน่แท้

ฝ่ายนายบุญเรือง ผู้รั้งเมืองบางละมุง (เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดชลบุรี) ถูกทหารกองกำลังส่วนหนึ่งของพม่าที่กำลังลาดตระเวนอยู่ในท้องที่ชานเมือง รอบนอกที่ตนยึดได้ ซึ่งอยู่ห่างออกจากพระนครศรีอยุทธยาจับตัวได้ บังคับขู่เข็ญให้ถือหนังสือแม่ทัพใหญ่พม่า เอาไปให้พระยาจันทบุรี ให้เข้าไปอ่อนน้อมสวามิภักดิ์ต่อกองทัพพม่าที่กรุงศรีอยุธยาเสียด้วยดี กับสั่งบังคับในเชิงขู่เข็ญ ให้นายบุญเรือง ผู้รั้งเมืองบางละมุงถือหนังสือไปให้ด้วยตนเอง ห้ามมิให้มอบให้ผู้อื่นถือหนังสือไปแทนอย่างเด็ดขาด แล้วรีบ

กลับไปรายงานตัวต่อแม่ทัพใหญ่ (เนเมียว เสนาบดี) พม่า ที่ค่ายโพธิ์สามต้นด่วน นายบุญเรือง ผู้รั้งเมืองบางละมุง ตกที่นั่งลำบาก พร้อมด้วยผู้ติดตามอีก ๒๐ คน ได้ถือหนังสือของแม่ทัพพม่า ไปมอบให้พระยาจันทบุรี เดินทางผ่านเข้ามาในเขตแขวงเมืองระยอง ถูกทหารกองลาดตระเวนของพระเจ้าตากจับตัวได้อีก ซักถามได้ความว่า เนเมียว เสนาบดี แม่ทัพใหญ่พม่าที่ค่ายโพธิ์สามต้น ใช้ให้ถือหนังสือไปบอกพระยาจันทบุรีให้เข้าสวามิภักดิ์ต่อกองทัพพม่า แม่ทัพนายกองของพระเจ้าตาก ได้นำตัวไปมอบให้พระเจ้าตาก แล้วทูลว่า "พวกนี้ เป็นพรรคพวกของพม่า ควรจะประหารชีวิตเสีย" พระเจ้าตากไม่ทรงเห็นด้วย กล่าวท้วงติงว่า เพราะผู้รั้งเมืองบางละมุงตกอยู่ในอำนาจของพม่า ถูกจับได้ จำใจต้องปฏิบัติตามคำสั่งพม่าบังคับ การที่พม่ามีหนังสือไปถึงพระยาจันทบุรี บังคับให้เข้าไปมอบตัวสวามิภักดิ์กับพม่าเช่นนี้ก็ดีเป็นโอกาสเหมาะ พระยาจันทบุรีจะได้พิจารณาไตร่ตรอง เลือกเอาว่า จะเข้าไปกับพวกพม่า หรือจะเข้ากับคนไทยด้วยกัน

อนึ่ง ในเวลานั้น ประจวบกับพระเจ้าตากกำลังคิดจะไปชวนพระราชาเศรษฐีเจ้าเมืองปันทายมาศแห่งเมืองญวน ให้เข้าพวกอีกเมืองหนึ่ง ทรงเห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะทำให้พระยาจันทบุรียำเกรง จึงแต่งทูตศุภอักษรไปถึงพระราชาเศรษฐี มีใจความว่า "เมื่อครั้งพม่ามาล้อมกรุงศรีอยุธยานั้น พระราชาเศรษฐีได้เคยจัดกำลัง และเสบียงอาหารเข้าไปช่วยตามที่ทางกรุงได้มีท้องตราสารส่งไป แต่ไปติดกองทัพพม่าที่มาตั้งสกัดอยู่ที่ธนบุรี ซึ่งนับว่ามีความดีความชอบอยู่ บัดนี้ ข้าพเจ้า เจ้าตากได้มาตั้งรวบรวมรี้พลอยู่ที่เมืองระยอง มีกำลังมากพอสมควรแล้ว ขอให้พระราชาเศรษฐียกกองทัพมาสมทบ เพื่อช่วยกันแก้ไขสถานการณ์ให้กรุงศรีอยุธยาพ้นจากอำนาจข้าศึก" แล้วมอบให้ทูตลงเรือ นำศุภอักษรไปเมืองปันทายมาศ พร้อมกับให้ผู้รั้งเมืองบางละมุงไปชี้แจงแก่พระยาจันทบุรีด้วยในวาระเดียวกัน

ครั้นพระราชาเศรษฐีได้ทราบความตามศุภอักษรแล้วกล่าวตอบว่ายินดีจะช่วยเหลือ แต่ขอผลัดให้สิ้นฤดูมรสุมเสียก่อน จึงจะยกทัพไปช่วยแต่ทางฝ่ายพระยาจันทบุรีนั้นไม่ได้ตอบให้ทราบความ กลัวเงียบหายไป

พระเจ้าตากอยู่ทางเมืองระยอง ก็ได้ตระเตรียมไพร่พลไว้พร้อม เพื่อจะคิดอ่านแก้สถานการณ์ต่อไปอย่างรีบเร่ง พร้อมทั้งระดมพล และสั่งสมเสบียงไว้ให้เพียงพอ

ทางฝ่ายพระยาจันทบุรีหาได้ไปเฝ้าพระเจ้าตากตามที่ได้ให้สัญญาไว้ไม่ ครั้งเมื่อคณะกรรมการเมืองระยองเก่า มีขุนราม หมื่นซ่อง เป็นต้น หนีพระเจ้าตากมารวมอยู่ด้วยก็ปรึกษากันว่า พระเจ้าตากมีกองกำลังมาก และทหารล้วนแต่มีฝีมือชำนาญยุทธเข้มแข็งมากจะขัดขืนต่อสู้เข้ารบ เห็นจะไม่มีทางชนะ นอกจากจะใช้กลอุบายเท่านั้นจะมีทางชนะได้ ในที่สุดร่วมคิดเป็นกลอุบายที่จะลวงให้พระเจ้าตากหลงกล โดยอุบายวิธีให้พระเจ้าตากมาเมืองจันทบุรีเสียก่อน แล้วคิดกำจัดเสียในภายหลังได้โดยง่าย ครั้นแล้วจึงตกลงกัน ไปนิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป ให้เป็นสมณทูตไปเชิญพระเจ้าตากมาเมืองจันทบุรี (พระสงฆ์ ๔ รูป เสียดายไม่ได้บอกชื่อไว้) ก็ได้พากันไปเฝ้าพระเจ้าตากที่เมืองระยอง เข้าถวายพระพรว่า "พระยาจันทบุรีเต็มใจที่จะเข้าช่วยพระเจ้าตากในการที่ปราบยุคเข็ญในกาลครั้งนี้ ให้บ้านเมืองเป็นปกติสุขดังแต่ก่อนมา แต่เห็นว่าเมืองระยองนี้เป็นเมืองเล็ก จะเอาเป็นที่รวบรวมรี้พล และกองเสบียงอาหารนั้นไม่เหมาะ จึงขอเชิญพระเจ้าตากโปรดได้ยกกองทัพไปตั้งที่เมืองจันทบุรีจะดีกว่า พระเจ้าตากได้ฟังดังนั้นก็อนุโลมตาม แล้วสั่งให้เดินทัพไปยังเมืองจันทบุรีโดยมีพระสงฆ์ทั้ง ๔ รูป เป็นผู้นำทาง

เมื่อพระเจ้าตากกำลังเดินทัพมายังไม่ทันถึงเมืองจันทบุรี มีผู้มาบอกข่าวให้พระเจ้าตากทราบว่า พระยาจันทบุรีคบคิดกับคณะกรรมการเมืองระยองเก่า ซึ่งมีขุนราม หมื่นซ่อง เป็นต้น จะยกกองกำลังออกโจมตีในเวลาที่กองกำลังของพระเจ้าตากกำลังจะข้ามแม่น้ำไป แล้วให้ไปตั้งกองทัพอยู่ที่วัดแก้ว ซึ่งอยู่ห่างจากประตูเมืองจันทบุรีออกไปประมาณ ๕ เส้น พระยาจันทบุรีเห็นพระเจ้าตากไม่ข้ามฟากไปตามความประสงค์ ซ้ำกลับมาตั้งชุมนุมพลอยู่หน้าประตูเมือง ก็ตกใจ รีบส่งไพล่พลขึ้นรักษาหน้าที่บนเชิงเทินแล้ว ให้ขุนพรหมธิบาล (บางฉบับว่า หลวงพรหมภิบาล) พระธำมรงค์พอน นายสิม นายแก้ว นายไม้ ออกไปเฝ้าพระเจ้าตาก ขอเชิญพระเจ้าตากเข้าไปหา (พระยาจันทบุรี) ในเมือง พระเจ้าตากจึงสั่งให้ขุนพรหมภิบาลกลับไปบอกพระยาจันทบุรีว่า เดิมพระยาจันทบุรีให้พระสงฆ์เป็นทูตไปเชิญพระองค์มาปรึกษาหารือกัน เพื่อช่วยคิดอ่านกอบกู้กรุงศรีอยุธยา ซึ่งเชื่อว่าจะเป็นไปโดยสุจริต จึงได้มาตามคำเชิญ พระองค์เองเดิมก็ได้เป็นเจ้าเมือง ถือศักดินาหมื่น มียศใหญ่กว่าพระยาจันทบุรี ครั้นเมื่อมาถึงแล้ว พระยาจันทบุรีหาออกมาต้อนรับตามอย่างฉันท์ผู้น้อยไม่ กลับเรียกระดมรี้พลเข้าประจำรักษาหน้าที่บนเชิงเทินและคบคิดกับขุนราม หมื่นซ่อง ซึ่งได้คิดประทุษร้ายต่อพระองค์มาถึง ๒ ครั้ง แล้วถ้าจะให้พระองค์เข้าไปในเมืองก็ขอให้พระยาจันทบุรีออกมาหาพระองค์ก่อน หรือ

มิฉะนั้นก็ให้ส่งตัวขุนราม หมื่นซ่อง ออกมาทำสัตย์สาบานให้เป็นที่ไว้วางใจเสียก่อน ถ้ากระทำเช่นนี้ได้ จึงจะเห็นว่าเป็นความสุจริตของพระยาจันทบุรี จะได้เป็นที่รักใคร่นับถือเสมือนพี่น้องกันสืบไป

ขุนพรหมธิบาล ก็ได้นำความไปบอกแก่พระยาจันทบุรี แต่ทว่าพระยาจันทบุรีหาได้ออกมาไม่ ทั้งยังไม่ส่งตัวขุนราม หมื่นซ่อง ออกมาอีกด้วย ซ้ำกลับให้คนมาทูลต่อพระเจ้าตากว่า ขุนราม หมื่นซ่อง มีความกลัวไม่กล้าออกมา มิรู้ที่จะกระทำประการใด พระเจ้าตากได้ทราบก็ทรงขัดเคืองเป็นอย่างมาก ได้สั่งให้ไปบอกพระยาจันทบุรีว่า เมื่อไม่เห็นแก่ไมตรีกันแล้วก็จงรักษาเมืองไว้ให้จงดีเถิด และแล้ว พระเจ้าตากก็เรียกนายทัพนายกองมาสั่งว่าพระองค์จะเข้าตีเมืองจันทบุรีในค่ำวันนี้ เมื่อทหารกินอาหารมื้อเย็นวันนี้เสร็จแล้ว ให้เททิ้งอาหารที่เหลือ และต่อยหม้อข้าวเสียให้แตกหมดหมายไปกินเช้าด้วยกันในเมืองในวันพรุ่งนี้ ถ้าตีเอาเมืองจันทบุรีไม่ได้ในค่ำวันนี้ ก็ขอให้ตายเสียด้วยกันหมดทั้งกองทัพทีเดียว นายทัพนายกองต่างเห็นความเด็ดขาดของพระเจ้าตากมาแต่กาลก่อนก็ยอมกระทำตามหามีผู้ขัดขืนไม่

พระเจ้าตากเข้าตีเมืองจันทบุรี และเมืองตราด

ครั้นเวลาค่ำแล้ว พระเจ้าตากจึงมอบหน้าที่ให้ทหารไทยจีนลอบเข้าไปซุ่มอยู่มิให้ชาวเมืองรู้ตัว และให้คอยฟังเสียงปืนเป็นสัญญาณเข้าโจมตีเมืองให้พร้อมกัน ระวังอย่าให้มีเสียงอื้ออึงเป็นอันขาด เมื่อพวกไหนเข้าเมืองได้แล้ว ก็ให้โห่ร้องขึ้นเป็นสัญญาณ เพื่อพวกด้านอื่น ๆ ได้รู้กันครั้นตระเตรียมพร้อมเสร็จแล้ว พอถึงเวลาต้องด้วยฤกษ์ ยามเสาร์เป็นปลอดห่วง ตรัสให้ยกกองทัพบ่ายหน้าต่อทิศอีสาน เข้าโจมตีเมืองจันทบุรีให้ทหารเข้าไปประจำล้อมกำแพงเมืองทุกด้าน พระเจ้าตากจึงขึ้นช้างที่นั่งชื่อ พังคีรีบัญชร เข้าพังประตูเมือง พวกทหารเมืองจันทบุรี ซึ่งรักษาการที่ประตู และป้องเชิงเทินนั้น ยิงปืนใหญ่น้อยออกสกัดกองทัพพระเจ้าตากดุจประหนึ่งดังว่าห่าฝน แต่น่าอัศจรรย์ จะเป็นเพราะบารมีของพระเจ้าตากหรืออย่างไรไม่ทราบได้ มหาอาวุธทั้งหลายที่ทหารเมืองจันทบุรีระดมยิงออกมานั้นจะต้านทหารของพระเจ้าตากแม้ผู้หนึ่งผู้ใดก็หามิได้ กลับเป็นว่ากระสุนที่ยิงมาดังห่าฝนนั้น ลอดท้องช้างที่นั่งของพระเจ้าตากไปเสียสิ้น นายท้ายช้างที่นั่งเห็นปืนยิงออกมาหนาแน่นนักเกรงจะมาถูกพระเจ้าตากเป็นอันตรายจึงเกี่ยวช้างพังคีรีบัญชร

ที่นั่งให้ถอยออกมาพระเจ้าตากสินทรงพิโรธเงื้อพระแสดงดาบหันมาจะฟันนายท้ายช้างที่นั่งด้วยความสำคัญว่านายท้ายช้างขี้ขลาดตาขาว นายท้ายช้างตกใจร้องทูลขอชีวิตไว้ แล้วพระเจ้าตากทรงพระแสงกริชแทงกระตุ้นช้างพังคีรีบัญชร ขับไสเข้าพังทลายประตูเมืองจันทบุรีพังลง ทหารหน้าช้างก็กรูกันเข้าเมืองได้ ทหารทั้งกองทัพก็โห่ร้องพร้อมกันตามที่พระเจ้าตากให้สัญญาณไว้

พระยาจันทบุรีพร้อมทั้งครอบครัว ติดตามด้วยทหารคนสนิท แตกหนีซ่านเซ็นไปทางปากน้ำพุทไธมาศ เกือบเอาชีวิตไม่รอด พวกชาวเมืองรู้ว่าทหารกองทัพพระเจ้าตากเข้าเมืองได้แล้ว ต่างก็ละทิ้งหน้าที่ พากันหนีกระเจิงกระจัดกระจายเอาตัวรอด พลโยธากองทัพพระเจ้าตากยึดเมืองจันทบุรีได้นั้น เป็นวันอาทิตย์ เดือน ๗ ปีกุน พุทธศักราช ๒๓๑๐ กรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้วได้ ๒ เดือน เมื่อเข้าเมืองจันทบุรีได้แล้ว พระเจ้าตากก็เกลี้ยกล่อมผู้คนชาวเมืองให้อยู่เป็นปกติสุขเรียบร้อยดังเดิม และให้กลับไปสู่ภูมิลำเนาที่เคยอยู่อาศัยกันมาก่อนทุกคน

แล้วพระเจ้าตากก็สั่งยกกองทัพไปจนถึงเมืองตราด พวกกรมการเมือง และประชาราษฎร์ มีความเกรงกลัวก็ยอมอ่อนน้อมแต่โดยดี ขณะนั้นมีเรือสำเภาจีนมาทอดทุ่นอยู่ที่ปากน้ำเมืองตราดหลายลำ พระเจ้าตากให้ไปเรียกนายเรือมาเข้าเฝ้า พวกจีนนายเรือขัดขืน ซ้ำกลับยิงข้าหลวงผู้ไปบอกเสียอีก พระเจ้าตากลงเรือรบ คุมกองเรือไปล้อมสำเภาจีนเหล่านั้นไว้ และสั่งบังคับให้ยอมอ่อนน้อมเสียแต่โดยดี พวกสำเภาจีนหาเชื่อฟังไม่ กลับระดมยิงปืนมายังเรือพระเจ้าตาก การต่อสู้กันอยู่ประมาณครึ่งวัน พระเจ้าตากก็ยึดเรือสำเภาจีนไว้ได้ทั้งหมด ได้ทรัพย์สินสิ่งของมาเป็นจำนวนมาก

พระเจ้าตากกลับจากเมืองตราด มาตั้งอยู่ที่เมืองจันทบุรี แล้วสั่งให้ลงมือต่อเรือรบและรวบรวมเครื่องศาสตราอาวุธยุทธภัณฑ์ เพื่อจะได้ปราบชุมนุมต่าง ๆ (ขณะนั้นพระเจ้าตากมีชนมายุได้ ๓๔ พรรษา) และคิดกู้กรุงศรีอยุธยาอีกต่อไป พระเจ้าตากทำการต่อเรือรบอยู่ที่เมืองจันทบุรีได้มากมายเป็นจำนวน ๑๐๐ กว่าลำ และรวบรวมทหารไทยจีนประมาณ ๕,๐๐๐ คน ทั้งมีข้าราชการเก่าแห่งกรุงศรีอยุธยาที่หนีพม่ามาสมทบเข้าด้วยอีกหลายคน เช่น หลวงศักดิ์ นายเวรมหาดเล็ก นายสุดจินดา (บุญมา) หุ้มแพรมหาดเล็ก เป็นต้น ทำให้พระเจ้าตากมีกองกำลังเพิ่มมากขึ้น พอที่จะดำเนินงานการกู้ชาติได้

นายสุดจินดา (บุญมา) หุ้มแพรมหาดเล็ก
(สมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท)

นายสุดจินดา (บุญมา) หุ้มแพรมหาดเล็กผู้นี้ ก่อนจะเดินทางไปพบกับพระเจ้าตากที่เมืองจันทบุรี มีประวัติน่าศึกษา และควรรู้เป็นพิเศษ ดังนี้

เมื่อก่อน ครั้งที่กรุงศรีอยุธยายังไม่เสียให้แก่พม่า พระเจ้าตากกับนายสุดจินดา (บุญมา) เคยออกร่วมรบขับไล่พม่าที่เข้ามาประชิดชานกรุงศรีอยุธยา ให้ร่นถอยห่างออกไปหลายหนหลายครั้ง จนครั้งสุดท้ายพระเจ้าตากตีฝ่าวงล้อมของพวกพม่าออกไป พร้อมด้วยนายทหารคนสนิทดังที่กล่าวไว้ แต่นายสุดจินดา (บุญมา) หุ้มแพรมหาดเล็กท่านนี้ยังไม่ได้ออกไปพร้อมกับพระเจ้าตากในขณะนั้น พอพระเจ้าตากออกไปจากกรุงศรีอยุธยาแล้วก็ว้าเหว่ กังวลใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะเคยร่วมรบเคียงบ่าเคียงไหล่กันมา ทั้งยังสนิทสนมเคารพนับถือกันมาช้านาน เพราะพระเจ้าตากเป็นสหายรักของพี่ชาย คือ หลวงยกบัตรราชบุรี (ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช) จึงได้ชักชวนพรรคพวกคนที่สนิทชอบพอกันได้ ๔ คน เป็นหัวหน้าตีแหวกวงล้อมทหารพม่าข้าศึกออกไป เที่ยวสืบเสาะหาหลวงยกบัตรผู้พี่ชาย และได้ไปพบกันที่สวนปากครองอัมพวา (ในท้องที่เขตจังหวัดสมุทรสงคราม) หลวงยกบัตรได้แนะนำให้ไปหาพระเจ้าตากที่เมืองจันทบุรี เพื่อจะได้ร่วมกันคิดอ่านในการที่จะกู้ชาติในวันข้างหน้า ส่วนท่านเอง (หลวงยกบัตร) ไปด้วยไม่ได้ในขณะนั้น เพราะภรรยามีครรภ์แก่จวนจะคลอด ถึงมอบแหวนเพชร ๒ วง กับดาบคร่ำทองอีก ๑ เล่ม เป็นของบรรณาการให้นำไปมอบให้พระเจ้าตาก และได้แนะนำให้ไปรับนางเอี้ยง มารดาของพระเจ้าตากก่อน ซึ่งขณะนั้นได้หลบลี้ข้าศึกซ่อนตัวอยู่ที่บ้านแหลม ปากแม่น้ำเพชรบุรี

นายสุดจินดา ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำของหลวงยกบัตรผู้พี่ชายทุกประการ หลวงยกบัตรมอบเรือให้ ๑ ลำ เป็นพาหนะในการเดินทางไปครั้งนั้น เพราะจะต้องเดินทางไปครั้งนั้น เพราะจะต้องเดินทางออกสู่ทะเล นายสุดจินดาได้ไปหานางนกเอี้ยงที่บ้านแหลม เมื่อพบกันแล้วแจ้งความประสงค์ให้ทราบทุกประการ นางนกเอี้ยงดีใจมากที่จะได้ไปพบกับพระเจ้าตากที่เมืองจันทบุรี จึงลงเรือเดินทางพร้อมกัน หยุดพักผ่อนแล้วเดินทางต่อสู่แม่น้ำเจ้าพระยาถึงปากอ่าวแม่น้ำบางปะกง เลียบลำน้ำฝั่งตะวันออก ถึงเมืองบางปลาสร้อย (เมืองชลบุรี) นานถึง ๒๐ วัน ๒๐ คืน

จีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม เมืองบางปลาสร้อย

นายสุดจินดา (บุญมา) ได้เดินทางพร้อมด้วยพรรคพวกทั้ง ๔ คน นำนางนกเอี้ยง มารดาของพระเจ้าตากมาถึงเมืองบางปลาสร้อยแล้วได้ทราบว่าพระเจ้าตากกำลังต่อเรืออยู่ที่เมืองจันทบุรี เพื่อเตรียมจะบรรทุกทหารเข้าไปขับไล่พม่าที่มายึดกรุงศรีอยุธยา นายสุดจินดาพร้อมคณะเดินทางได้นำนางนกเอี้ยงไปค้างแรมที่บ้านนายจีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม

นายจีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม ผู้นี้ เป็นญาติกับขุนพัฒน์ นายอากรบ่อนเบี้ย ธนบดีผู้มั่งคั่งแห่งกรุงศรีอยุธยา ขุนพัฒน์ (จีนไหฮอง) บิดาบังเกิดเกล้าของพระเจ้าตากนั่นเอง นายจีนเรือง กับนายขุนพัฒน์ (จีนไหฮอง) ได้เดินทางออกมาจากเมืองจีนแผ่นดินใหญ่ไล่เลี่ยกัน ได้แยกย้ายไปตั้งถิ่นหลักแหล่ง ประกอบอาชีพทำมาหากินอยู่คนละที่คนละทาง แต่ถึงกระนั้นก็ยังไปมาหาสู่กันเป็นครั้งคราวในเทศกาลวันตรุษจีน เป็นต้น นายจีนเรืองเป็นผู้ที่มีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างไม่เสื่อมคลายตั้งแต่อยู่ที่เมืองจีนแผ่นดินใหญ่แล้ว เมื่อได้เข้ามาอยู่เมืองไทย มาตั้งหลักแหล่ง ทำมาหากินประกอบสัมมาอาชีพ ปฏิบัติอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีสมกับเป็นชาวพุทธที่แท้จริง จนกระทั่งมีฐานะอันมั่นคง เป็นธนบดีผู้มั่งคั่งคนหนึ่งประกอบกับเป็นผู้ที่มีไมตรีจิตเมตตาอารีต่อเพื่อนบ้านใกล้ และเรือนเคียงเป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป ทั้งเป็นผู้ที่มีอัธยาศัยรักสัตว์ ปรากฏว่ามีสัตว์เลี้ยงอยู่หลายตัว เช่น ช้าง ม้า วัว ควาย เป็นต้น

อยู่ต่อมา นายจีนเรือง ได้เป็นหัวเรี่ยวหัวแรง ช่วยเหลือพัฒนาวัดบำรุงบูรณปฏิสังขรณ์กุฎิ วิหาร ศาลาการเปรียญ ถาวรวัตถุภายในวัดใหญ่ฯ ร่วมกับอดีตท่านเจ้าอาวาสในสมัยนั้น และได้เป็นมรรคนายกของวัดใหญ่อินทารามด้วย ฉะนั้น วัดใหญ่อินทารามจึงเจริญรุ่งเรืองมาได้จนทุกวันนี้ บางวัดที่ได้สร้างขึ้นร่วมสมัยเดียวกันมา ร่วงโรย รกร้างไปเสียอย่างน่าเสียดาย เช่น วัดคงคาลัย วัดสมรโกฏ วัดสวนตาล เป็นต้น อนุชนคนรุ่นหลังน้อยคนที่จะรู้กิตติศัพท์ชื่อเสียงเรียงนามของนายจีนเรืองผู้นี้ (จะขอเล่าเกียรติประวัติของท่านในตอนต่อไป)

นายสุดจินดา (บุญมา) ได้มีบรรดาศักดิ์ เป็น พระมหามนตรี

นายสุดจินดา (บุญมา) พร้อมด้วยคณะ และนางนกเอี้ยง ได้พักผ่อนอยู่ที่บ้านของนายจีนเรืองพอสมควร ได้อำลานายจีนเรือง พร้อมกับแจ้งความประสงค์จะเดินทางไปหาพระยาตากที่เมืองจันทบุรีนายจีนเรืองจึงได้จัดเสบียงเดินทางให้เพียงพอกับคณะทุกคน พร้อมกับมอบเครื่องบรรณาการส่วนหนึ่ง ไปมอบให้พระเจ้าตากด้วย การเดินทางไปเมืองจันทบุรีครั้งนี้ของนายสุดจินดาพร้อมด้วยคณะ นายจีนเรืองได้ให้ช้างเชือกหนึ่ง เป็นพาหนะนำนางนกเอี้ยงไปหาพระเจ้าตาก นายสุดจินดาได้ให้นางนกเอี้ยงขึ้นนั่งในกูบช้าง ส่วนตนพร้อมด้วยคณะทั้ง ๔ คน เดินตามช้างไป เป็นเวลา ๕ วัน ๕ คืน จึงถึงเมืองจันทบุรี

ช้างเชือกที่นายจีนเรืองมอบให้นายสุดจินดานำนางนกเอี้ยงไปเมืองจันทบุรีนั้น น่าจะเป็นช้างของวัดใหญ่อินทาราม เพราะนายจีนเรืองมรรคนายกวัดใหญ่ ได้มอบถวายไว้กับอดีตท่านเจ้าอาวาสไว้ใช้งานเกี่ยวกับชักลากไม้นำมาเป็นเครื่องอุปกรณ์บูรณะซ่อมแซมอาคารถาวรวัตถุภายในวัดที่ชำรุดทรุดโทรม เมื่อสมัย ๔๐ ปี หรือ ๕๐ ปี ล่วงมาแล้ว ภายในวัดใหญ่ฯ มีกูบช้างอยู่ แต่เสียดายที่ได้ชำรุดไปเสียหมดตามกาลเวลา ที่เลี้ยงช้าง และที่ผูกช้างอยู่ที่ตรงศาลาเมรุเผาศพของวัดใหญ่ฯ ในปัจจุบัน (เป็นคำบอกเล่าของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (พระไพโรจน์ภัทรธาดา) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน ปีพุทธศักราช ๒๕๓๗)

นายสุดจินดาพร้อมด้วยคณะได้นำนางนกเอี้ยงไปเข้าเฝ้าพระเจ้าตาก ณ ที่ต่อเรือรบเมืองจันทบุรี พระเจ้าตากมีความปลาบปลื้มเป็นอย่างมากอย่างที่หาที่เปรียบมิได้ ที่พระองค์ปลาบปลื้มปิติมากมีอยู่ ๒ ประการ

ประการที่ ๑ ได้พบกับนางนกเอี้ยง มารดาผู้บังเกิดเกล้า

ประการที่ ๒ ได้นายสุดจินดา น้องชายของพระสหาย (หลวงยกบัตรราชบุรี) คนดีที่สุด ได้มาร่วมเป็นกำลังในแนวร่วมกู้ชาติ

จึงได้แต่งตั้งให้นายสุดจินดา (บุญมา) เป็น **"พระมหามนตรี"** นายตำรวจขวาและ

ปูนบำเหน็จรางวัลให้กับพรรคพวกที่ร่วมเดินทางมาด้วยทุกคนตามฐานะแห่งความดี ความชอบ อย่างสมศักดิ์ศรีมาเข้าเฝ้าเป็นจำนวนมาก ร้องทุกข์และทูลกล่าวโทษ พระยาอนุราฐฯ (นายทองอยู่น้อย หรือทองอยู่นกเล็ก) เจ้าเมืองชลบุรี ว่า ตั้งตนประพฤติผิดธรรมเนียมประเพณีแห่งการเป็นเจ้าเมือง กดขี่ข่มเหง เบียดเบียนประชาชนราษฎร์ให้ได้รับความทุกข์เดือดร้อนนานัปการ ทั้งยังซ่องสุมนักเลงอันธพาลรังแกประชาชนผู้ประกอบสัมมาชีพ ออกทำการปล้นสะดม เป็นโจรหัวโจกให้ความคุ้มครองปกป้องช่วยเหลือแก่พวกโจรสลัด ปล้นเรือเดินทะเลของประชาชน และมิตรประเทศ บ้านใกล้เรือนเคียง ทำให้เกิดความหวาดกลัวทั้งทางบก และทางทะเล

พระเจ้าตาก สั่งให้สอบสวน ปรากฏผลออกมาเป็นความจริงทุกประการ ตามที่ประชาชนทูลความกล่าวโทษ สั่งให้ พระมหามนตรี (บุญมา) แม่ทัพหน้า เข้าปราบ และจับตัวพระยาอนุราฐฯ ได้ พร้อมสมัครพรรคพวกทั้งหมด ชำระความเสร็จ ปลดออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองชลบุรี ถอดออกจากบรรดาศักดิ์ ให้เป็นนายทองอยู่ตามเดิม จับผูกใส่โซ่ตีตรวนนำออกตระเวนประจานรอบเมือง แล้วนำไปประหารชีวิตโดยวิธีจับถ่วงน้ำ(ทะเล) บริเวณอ่างศิลา ใกล้เขาสามมุกในปัจจุบันนี้

ต้นไม้หว้าใหญ่สูงตระหง่านหน้าวัดใหญ่อินทาราม

ต้นไม้หว้าใหญ่ต้นนี้ อยู่ตรง ๔ แยก หน้าวัดใหญ่ฯ เป็นสถานที่ตั้งกองบัญชาการปราบนายทองอยู่(ทองอยู่นกเล็ก)แต่น่าเสียดายที่ต้นไม้หว้าต้นนี้ได้ถูกโค่นล้มไปเสียแล้ว ในปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ เพราะการพัฒนาสร้างถนน สร้างอาคาร ปรับปรุงเขตเทศบาลเมืองรับกับความเจริญของบ้านเมืองในปัจจุบัน รถยนต์ก็เพิ่มมากขึ้นวิ่งไปมาในที่ใกล้ต้นไม้หว้าสู้แรงสั่นสะเทือนทุกวัน ๆ ของรถยนต์ไม่ไหว ก็เลยยืนต้นตายพลายไปเสียเลย ต้นไม้หว้าต้นนี้ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ อดีตเจ้าอาวาสวัดใหญ่ฯ ได้ขอทำผาติกรรมต่อเทศบาลเมือง นำไปแปรรูปเป็นไม้กระดาน สร้างศาลาเมรุที่พักศพได้ ๑ หลัง ยังปรากฏอยู่จนทุกวันนี้ ศาลาหลังนี้เรียกชื่อว่า **"ศาลาพรหมินทร์มาตานุสรณ์"** เพราะเคยเป็นศาลาพักศพของคุณโยมมารดาผู้บังเกิดเกล้าของพระคุณท่านฯ ซึ่งนำมาบำเพ็ญกุศลตามประเพณีก่อนจะกระทำการฌาปนกิจศพ ณ เมรุวัดใหญ่อินทาราม ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๐

นายจีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม มีบรรดาศักดิ์ เป็น กรมหมื่นสุนทรภูเบศร์ ณ ชลบุรี

เมื่อพระเจ้าตาก ได้ปราบนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) พร้อมสมัครพรรคพวกสงบราบคาบแล้ว บำรุงขวัญ ปูนบำเหน็จรางวัลให้กับประชาชน ราษฎรกันถ้วนหน้า รื้อฟื้นคืนคงให้อยู่เย็นเป็นสุขดังเดิม แล้วจึงโปรดแต่งตั้ง นายจีนเรือง มรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม ธนบดีชาวเมืองชลบุรีมีบรรดาศักดิ์ เป็นกรมหมื่นสุนทรภูเบศร์ ณ ชลบุรี (ต้นตระกูลสุนทรกุล ณ ชลบุรี) คนดีของพี่น้องชาวไทยจีนที่มีถิ่นพำนักอยู่ที่เมืองชลบุรี เป็นการปูนบำเหน็จรางวัลให้กำลังใจตอบสนองบุญคุณ ที่ได้มีต่อนางนกเอี้ยงมารดาผู้บังเกิดเกล้าคราวครั้งที่ได้มาพักค้างแรมอาศัยอยู่ชั่วคราว ก่อนที่จะไปพบกันที่เมืองจันทบุรี

กรมหมื่นสุนทรภูเบศร์ ณ ชลบุรี ท่านนี้น่าจะเป็นเจ้าเมืองชลบุรีคนต่อมาถัดจากนายทองอยู่น้อยที่ถูกปลดออกจากตำแหน่งเจ้าเมืองชลบุรีไป เพราะปรากฏว่า พระเจ้าตากเมื่อปลดนายทองอยู่น้อยออกจากเจ้าเมืองแล้วก็ได้แต่งตั้งเจ้าเมืองคนต่อมา จะเป็นท่านผู้ใด ยังหาหลักฐานที่แน่ชัดยังไม่พบ แต่มาปรากฏอยู่ตอนสิ้นรัชกาลของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีว่า พระยาชลบุรีบุตรของพระยาจักรี (หยุด) เป็นผู้รักษาเมือง และเป็นเจ้าเมืองคนต่อมาจนถึงรัชกาลที่ ๑ ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

สถานที่ประกอบพิธีกรรมถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของพระเจ้าตาก

วัดใหญ่อินทาราม สมัยโบราณ ถือว่าเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองของชลบุรีทีเดียว เป็นวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างไว้ มีโบราณสถานที่สำคัญ ๆ อยู่มาก หลังจากที่พระเจ้าตากได้ทรงจัดการปรับปรุงบ้านเมืองให้เรียบร้อยสงบสุขดีแล้ว ก่อนที่จะกรีธาทัพไปขับไล่พม่าข้าศึกที่มารุกรานต่ออธิปไตยของปวงประชาชาวไทยในสมัยนั้น พระองค์ได้ทรงนำแม่ทัพนายกอง เสด็จเข้าไปในวัดใหญ่อินทาราม อาราธนานิมนต์พระสงฆ์สมณะชีพราหมณ์เข้าร่วมพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของแม่ทัพนายกองในกาลครั้งนั้น ที่ศาลาอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดเมื่อพระองค์ได้อัญเชิญพระแสงศาสตราลงในขันสาครน้ำมนต์ พระสงฆ์เจริญ

พระพุทธมนต์สวดสจฺจปานวิธยานุรูปคาถา (สจฺจํ เว อมตา วาจา ฯลฯ ขนฺตยา ภิยฺโยวิชฺชตีติ) พระคาถาบทนี้ ในปัจจุบันทางราชการได้นิมนต์ให้พระสงฆ์สวดอยู่ในพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (อุโบสถวัดพระแก้ว) กรุงเทพมหานคร

ศาลาหลังนี้ที่ประกอบพิธีกรรมถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของพระเจ้าตากปัจจุบันยังมีอยู่ทางวัดได้อนุรักษ์ไว้ในรูปทรงเดิม มีเสาต้นไม้มะค่าต้นโต ๆ มีร่องรอยทาชาดสีแดงไว้ เรียกว่า **"ศาลา ๘ ห้อง"**

อนึ่ง ศาลา ๘ ห้อง หลังนี้ เคยใช้ประกอบพิธีกรรมถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของผู้ที่จะเข้ามาดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองในอดีตทุกคน จนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า-เจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และได้มาสิ้นสุดในสมัยเปลี่ยนแปลงการปกครอง ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๕ พิธีกรรมนี้จึงระงับไปโดยปริยาย

ของดี ของเด็ด เหมือนเพชรเหมือนทอง

สิ่งที่จะนำมาบอกเล่าถึงความสำคัญ สิ่งที่ทรงคุณค่า ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ เพื่อการศึกษาศิลปะ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เอกลักษณ์ของชาติต่อไป ซึ่งมีอยู่ที่วัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวงแห่งนี้หลายสิ่งหลายอย่าง มีดังนี้

๑. พระอุโบสถเอกลักษณ์สมัยอยุธยา

พระอุโบสถของวัดใหญ่อินทาราม มีเค้าศิลปะแห่งสมัยอยุธยาปรากฏเด่นชัด คือทรงฐานของพระอุโบสถ ทำเป็นลวดลายบัวโอน ลักษณะลูกกล้วย หรือคล้ายเรือสำเภาเดินสมุทรโบราณ ซึ่งผิดกับลักษณะแห่งศิลปะรัตนโกสินทร์ที่นิยมทำเป็นเส้นตรง ขนานไปกับพื้นอุโบสถ จะสังเกตเห็นได้ในวัดทั่วไปที่สร้างขึ้นใหม่ ในปัจจุบัน ส่วนหน้าพระอุโบสถก่ออิฐเสริมขึ้นไปจนถึงหน้าจั่วประดับด้วย ชาม จาน ถ้วย เครื่องลายครามสังคโลก อันเป็นของเก่าโบราณหาดูได้ยากในสมัยนี้

อนึ่ง ทรงฐานของพระวิหาร ทั้ง ๒ หลัง ที่อยู่ด้านหลัง และด้านข้างของพระอุโบสถ ก็มีศิลปะโดยทำนองนี้เช่นเดียวกัน ทั้งหน้าจั่วแห่งพระวิหารก็ประดับด้วย

ชามจานของเก่าโบราณใบโต ๆ ริมขอบหน้าต่างทุกช่องก็ประดับเรียงรายด้วยถ้วยเบญจรงค์ใบขนาดย่อม ๆ สวยงามมาก

๒. *ภาพจิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ*

ภาพในพระอุโบสถ มีภาพจิตรกรรม ทำเป็นลวดลายกนก ที่เพดานเขียนเป็นดวงโต ๆ รูปดอกไม้ (มณฑารพ) ดอกไม้เมืองสวรรค์ ปิดทองล่องชาด งดงามมาก

ฝาผนังทางด้านทิศตะวันออก หน้าพระประธาน เขียนภาพพระพุทธเจ้าผจญมาร ภาพพระยามาร (ท้าววัสสดีมาราธิราช) เขียนได้ดีมากอย่างมีศิลปะ ส่วนภาพพวกพลมารทั้งหลาย ได้สะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าเมืองชลแต่อดีตสมัยที่ล่วงมา เคยมีการติดต่อสังคมกับชนชาติใดบ้าง และชนชาติใดที่มาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในถิ่นนี้ ประกอบอาชีพประเภทใดมีจารีตประเพณีวัฒนธรรมเป็นอย่างไร อย่างนี้เป็นต้น

อนึ่งทางด้านนี้มีภาพปริศนาธรรมอยู่ ๒ ภาพ คือ ภาพแม่พระธรณีบิดมวยผมหลั่งน้ำออกมาท่วมหมู่มารทั้งหลาย จนพ่ายแพ้ต่อพระพุทธเจ้าไป

ภาพข้างล่างถัดพระแม่ธรณีบิดมวยผมลงมาเป็นภาพพระราหูจับพญากาลนาคกิน ๒ ตัว เหลือแค่ท่อนหาง

ภาพปริศนาธรรมทั้ง ๒ ภาพนี้ พิจารณาดูให้ดี ตีปัญหาธรรมให้แตก ถ้าคิดได้แก้ปัญหาธรรมอันเป็นปริศนานี้ได้ จะมีประโยชน์เกื้อกูลแก่ภูมิปัญญามิใช่น้อยทีเดียว

คนโบราณท่านมีปัญญาลึกซึ้ง ฉลาดแหลมคม มองการณ์ไกล จะจัดจะสร้างสรรค์สิ่งใด ก็ต้องแฝงไว้ด้วยข้อคิด ชวนให้สงสัย ดังที่มีคำพังเพยของคนโบราณท่านกล่าวไว้ว่า

"สอนคนโง่ ๆ ต้องใช้ปาก ใช้วาจา สอนคนมีปัญญา ต้องใช้ตา ใช้หู"

ภาพจิตรกรรมฝาผนังทางทิศเหนือ และทิศใต้แบ่งออกเป็น ๕ ตอน คือ ตอนบนสุดเขียนภาพฤาษีชีไพรที่ยังละบ่วงโลกีย์ไม่ได้ ยังต้องวุ่นวายอยู่กับครอบครัว มีลูกเต้าเป็นต้น

ภาพถัดลงมา เป็น ๓ ช่วง ช่วงแรกเป็นภาพหมู่เทพผู้มีศักดิ์ ภาพช่วงที่ ๒ ลงมาเป็นภาพพวกอมุษย์ครึ่งเทพ และพวกครุฑ ช่วงที่ ๓ เป็นภาพพวกยักษ์ และพวกพญานาค

เป็นต้น ทั้งหมดนี้ เรียกว่า ภาพเทพชุมนุม (ผู้ที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าคราวครั้งประชุมใหญ่ เรียกว่า มหาสมัย)

ภาพทางด้านล่างสุดในระดับเดียวกันทั้งหมด เป็นภาพทศชาติครบหมดทั้ง ๑๐ ชาติ (ภาพอดีตชาติของพระพุทธเจ้า) ภาพแรก (เวียนจากขวาไปซ้าย) เรื่อง เตมีย์ชาดก ภาพที่ ๒ เรื่อง มหาชนกชาดก ภาพที่ ๓ เรื่องสุวรรณสามชาดก ภาพที่ ๔ เรื่อง เนมิราชชาดก ภาพที่ ๕ เรื่อง มโหสถชาดก ภาพที่ ๖ เรื่อง ภูริทัตชาดก ภาพที่ ๗ เรื่อง จันทกุมารชาดก ภาพที่ ๘ เรื่อง พรหมนารทชาดก ภาพที่ ๙ เรื่อง วิทูรชาดก ภาพที่ ๑๐ เรื่องเวสสันดรชาดก

หัวใจทศชาติ (เพื่อทรงจำง่าย)

เต , ช , สุ , เน , ม , ภู , จ, นา , วิ , เว

อีกนัยหนึ่ง ว่าดังนี้

เต-เน , ช-วิ , สุ-เม , เน-อ , ม-ป , ภู-สี , จ-ข , นา-อุ , วิ-ส , เว-ทา

(ตามลำดับชื่อ-คุณนาม)

ภาพฝาผนังพระอุโบสถวัดใหญ่ฯ เขียนภาพเทพชุมนุมตัวโต ๆ อย่างภาพเขียนในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

ภาพจิตรกรรมทางทิศตะวันตก หลังพระประธาน มีภาพสลับซับซ้อนอยู่หลายประการ เช่น

๑. ภาพเกี่ยวกับภูมิศาสตร์ดั้งเดิมของโลกในจักรวาลที่พรรณนาถึงภูเขาจักรวาล หรือที่เรียกอีกนัยหนึ่งว่า เขาพระสุเมรุ ซึ่งมีภูเขา ๗ ลูก ล้อมรอบเป็นบริวาร ที่เรียกชื่อรวม ๆ ว่า ภูเขาสัตตปริภัณฑ์บรรพตความจริงภูเขาทั้ง ๗ ลูกนี้มีชื่ออยู่โดยเฉพาะ เรียงลำดับเป็นลดหลั่น จากสูงไปหาต่ำ รูปทรงลักษณะเหมือนฉัตร ๗ ชั้น ในระหว่างภูเขาที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ ทั้ง ๗ ชั้นนั้น มีมหาสมุทรล้อมรอบอยู่คั่นไว้เป็นตอน ๆ อีก ๗ มหาสมุทร มีชื่อเรียกรวม ๆ กันว่า มหาสมุทรสีทันดร โดยทำนองเดียวกับภูเขาสัตปริภัณฑ์

อนึ่ง ยังพรรณนา บอกชื่อของทวีปใหญ่อีก ๔ ทวีป ที่อยู่ในจักรวาลนี้พร้อมเขียนบอกลักษณะของแต่ละทวีปว่า ทวีปนั้นทวีปนี้ มีสัณฐานแตกต่างกันอย่างไร และ

ยังบอกถึงต้นไม้ต่าง ๆ ที่เป็นต้นไม้ประจำทวีปนั้น ๆ ด้วยใบหน้าคนในทวีปนั้น ๆ ก็เหมือนกับพื้นที่ของแต่ละทวีป เช่น อุตตรกุรุทวีปลักษณะพื้นที่ ๔ เหลี่ยมจัตุรัสใบหน้าคนในทวีปนี้ ก็มี ๔ เหลี่ยมจัสตุรัสเช่นเดียวกันอายุขัยของคนแต่ละทวีปก็มีอายุยืนยาวไม่เท่ากัน

๒. ภาพปริศนาธรรมเรื่องปลาอานนต์หนุนแผ่นดิน นี้เป็นคติสอนใจที่กินความหมายลึกซึ้งมาก อย่าด่วนทึกทักเหมาเอาว่า คนโบราณนี้ โง่มากเอาที่ไหนมาว่า (จะเป็นบาปมหันต์ โทษอนันต์ ที่จะไปจ้วงจาบว่าท่านเข้า) จงใช้วิจารณญาณโดยแยบคายว่าอะไรเป็นอะไร (ดูไขความภาคผนวก)

๓. ภาพป่าหิมพานต์ อันมีภูเขาไกรลาส เป็นภูเขาลูกสำคัญ เพราะบนภูเขาลูกนี้มีสระอโนดาตอยู่บนยอด อันเป็นแหล่งต้นกำเนิดของแม่น้ำสายสำคัญในชมพูทวีป ชนชาวฮินดู เชื่อว่าภูเขาลูกนี้เป็นที่ประทับขององค์พระศิวะ ผู้เป็นเจ้า

๔. ต้นไม้มักกะลีผล หรือที่เรียกกันโดยทั่ว ๆ ไปว่า ต้นนารีผลเป็นต้นไม้ แปลกประหลาด ที่มีผลออกมาเป็นผู้หญิงสาววัยรุ่น ความจริงมีอยู่ต้นเดียวในโลกมนุษย์ ที่ต้นทางจะไปเขาวงกต ในป่าหิมพานต์ ต้นนารีผลนี้มีอยู่จริง ไม่ใช่จะมีอยู่แต่ในเทพนิยายหรือนิทานปรัมปราเท่านั้น

๕. ภาพนรกทั้ง ๘ ขุม มีชื่อต่าง ๆ กัน พร้อมทั้งนายนิริยบาลประจำขุมนรกเหล่านั้น แสดงถึงลักษณะโทษทัณฑ์ที่กระทำกรรมต่าง ๆ ไว้พร้อม

จิตรกรรมฝาผนังด้านนี้เขียนได้คล้ายคลึงกันกับภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หลังพระแก้วมรกต กรุงเทพมหานครคล้าย ๆ กับจะเป็นนายช่างเขียน (จิตรกร) คนเดียวกันก็ว่าได้ ท่านผู้ใดไม่สามารถจะเข้าไปดูให้จัดเจนที่พระอุโบสถวัดพระแก้ว ที่กรุงเทพฯ ได้โปรดเข้าไปชมที่วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรีได้ทุกเวลา โดยกราบเรียน แจ้งให้ท่านเจ้าอาวาสทราบล่วงหน้าก่อนทุกครั้ง ที่จะขอเข้าชม

๓. *พระประธานในพระอุโบสถ ๒๔ องค์*

พระประธานในพระอุโบสถของวัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี มีมากถึง ๒๔ องค์ เป็นปูนปั้นลงรักปิดทองทุกองค์ เป็นศิลปะอยุธยาตอนปลายประยุกต์กับศิลปะธนบุรี กับต้นยุครัตนโกสินทร์ ปางมารวิชัย และปางสมาธิหันพระพักตร์ไปตามทิศต่าง ๆ ทั้ง ๔ ทิศ

ดูจะไม่เหมือนกับวัดหรือพระอารามอื่น ๆ ในประเทศไทย ฐานชุกชีขององค์พระทั้ง ๒๔ องค์ ก็สร้างแบบไม่ซ้ำกันดูเป็นน่าอัศจรรย์ ประดับด้วยกระจกสีเขียวของเก่า สั่งมาจากเมืองจีนแผ่นดินใหญ่ สมัยพระนารายณ์มหาราช กรุงศรีอยุธยา ผู้ที่เคยเข้าไปชมต่างมีความสงสัยว่าเหตุไรมีพระประธานถึง ๒๔ องค์นั้น ต่างคนต่างคิดไปคนละแนว ความจริงแล้ว พระประธานในพระอุโบสถวัดใหญ่ฯ ทั้ง ๒๔ องค์นั้นเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตที่ได้เคยทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์ อดีตชาติของพระพุทธเจ้าของเราคือพระศากยมุนีสัมพุทธะ

อนึ่ง เสาพระอุโบสถของวัดใหญ่อินทารามมีเสามะค่าจำนวน ๑๒ ต้น ๆ โต ๆ แต่ละเสาเหล่านี้ทุก ๆ ต้นตกน้ำมัน จะเห็นได้ว่ามีน้ำมันไหลซึมออกมาจาง ๆ ทั้ง ๆ ที่ลงรักปิดทองไว้เป็นอย่างดี และเขียนกนกลายทองรูปหน้าราหูใหญ่ เรียงลดเลี้ยวไปตามเสาแบบตาสับปะรด ดูแลคล้ายศิลปลานนาไทยทางภาคพายัพ

ตรงกลางระหว่างประตูทั้งสองชั้นใน หน้าพระอุโบสถ มีพระพุทธรูปปางโปรดสัตว์ประทับยืนอยู่ใต้ต้นไม้ใหญ่ มีฝูงนกพิราบ ๓๗ ตัว บินผ่านพระพักตร์ นี่ก็เป็นปริศนาธรรมอีกอย่าง ที่ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์สร้างไว้ ให้เหล่าเมธีชนชวนกันคิด ตีอรรถปริศนา ไขข้อสงสัย

ภาพพระเบียงหน้าพระอุโบสถ ที่ฝาผนังทั้ง ๓ ด้าน เป็นภาพเขียนสีน้ำเกี่ยวกับวรรณคดี เรื่องพระอภัยมณี (เป็นภาพเขียนรุ่นใหม่) ตอนสำคัญ ๆ ๑๐ ตอน เริ่มต้น

ตอนที่ ๑ พระอภัยมณี กับ ศรีสุวรรณ ลาพระบิดาออกจากเมืองไปเรียนวิชา

ตอนที่ ๒ หลังจากพระอภัยมณี กับ ศรีสุวรรณ เรียนวิชาสำเร็จแล้วกลับเมือง พระบิดาไม่ทรงโปรด ขับออกจากเมืองจนไปพบกับพราหมณ์ ๓ คน

ตอนที่ ๓ พระอภัยมณีถูกนางผีเสื้อสมุทรจับไป

ตอนที่ ๔ พระอภัยมณีหนีนางผีเสื้อสมุทร

ตอนที่ ๕ นางผีเสื้อสมุทรตาย

ตอนที่ ๖ พระอภัยมณีอยู่เกาะแก้วพิสดารได้กับนางเงือกน้ำ จนกำเนิดสุดสาคร

ตอนที่ ๗ สุดสาครไปตามพระอภัยมณี ถูกชีเปลือยลวงไปผลักตกเหว

ตอนที่ ๘ สุดสาครผจญภัย ถูกฝูงผีเสื้อสมุทรรุมทำร้าย

ตอนที่ ๙ พระอภัยมณีหลงรูปนางละเวง และต่อด้วยศึกนางละเวง

ตอนที่ ๑๐ พระฤาษีห้ามทัพ จนถึงพระอภัยมณีออกบวชพร้อมพระมเหสีทั้งสอง

ยังมีภาพท่านเจ้าอาวาสนำพระภิกษุสามเณรออกบิณฑบาต (ข้าวต้มหาง) วันเทโวออกพรรษา ติดตามด้วยภาพประเพณีวิ่งควายหน้าบริเวณหน้าวัดใหญ่อินทาราม

๔. *ไม้แกะสลักรูปพระอินทร์(แกะสลักจากไม้ขื่อพระอุโบสถส่วนเหลือ)*

ไม้แกะสลักรูปพระอินทร์นี้ มีเรื่องเล่ากันสืบมา ๆ ต่อมาว่า วันที่มีงานยกไม้ขื่อพระอุโบสถวัดใหญ่อินทารามหลังนี้ วันนั้นได้ปรากฏการณ์แปลกประหลาดอัศจรรย์ทั้ง ๆ ที่เป็นเวลากลางวัน แดดออก ไม่มีเค้าแห่งเมฆฝน พอประชาชนที่มาร่วมงานช่วยกันยกไม้ขื่อพระอุโบสถขึ้น ทันทีทันใดนั้นเอง ก็มีลำแสงสีเขียวพุ่งลงมาจากท้องฟ้าประชาชน คนทั้งหลายต่างมองเห็นกันโดยทั่ว เกิดขนลุกขนพองสยองขวัญ ต่างก็พูดเป็นเสียงเดียวกันว่าพระอินทร์ ท่านลงมาร่วมอนุโมทนากุศลในการยกขื่อพระอุโบสถครั้งนี้ท่านเจ้าอาวาสในสมัยนั้นจึงสั่งให้นายช่างแกะรูปพระอินทร์จากไม้ขื่อส่วนเหลือที่ตัดทิ้งไว้ ต่อ ๆ มาจนถึงวันเข้าพรรษา ตอนบ่าย ๆ จะนำรูปไม้แกะสลักพระอินทร์นี้ออกแห่ไปตามท้องถนนบริเวณย่านตลาด ประชาชนเมื่อได้ยินเสียงกลองแห่นำหน้ามาต่างก็ออกมาเอาข้าวสาร อาหารแห้ง ขนมนมเนยมาบูชากันเป็นจำนวนมาก หากในปีใดไม่ได้นำออกแห่ จะปรากฏการวุ่นวายอลเวงโดยหาสาเหตุมิได้ อยู่มาปีหนึ่ง ฝนตกหนักนำออกแห่ไม่ได้ ปรากฏว่าในวันนั้น ประชาชนชาวเมืองชลต้องมาขอร้องต่อท่านเจ้าอาวาสให้นำออกแห่ให้ได้ จำเป็นต้องนำออกไปแห่หลังจากฝนหยุดตกแล้ว เป็นเวลากลางคืนเหตุการณ์วุ่นวายต่าง ๆ จึงสงบไป บัดนี้ยังนำออกแห่อยู่ จนเป็นประเพณี อีกอย่างหนึ่งหนึ่งของวัดไปโดยปริยาย

อนึ่ง รูปไม้แกะสลักพระอินทร์นี้ หลังจากได้นำออกแห่แล้ว จะนำไปเก็บไว้ที่อื่นไม่ได้ นอกจากในพระอุโบสถเท่านั้น หากท่านผู้ใดเข้าไปพระอุโบสถวัดใหญ่ฯ แล้วไม่ควรลืมชมรูปไม้แกะสลักรูปพระอินทร์นี้ให้ได้มิฉะนั้นแล้วจะเสียใจในภายหลัง

นอกจากส่วนสำคัญ และสิ่งต่าง ๆ ภายในพระอุโบสถแล้ว ยังมีพัทธสีมาที่

เป็นเขตแดนพุทธาวาส พัทธสีมาพระอุโบสถของวัดใหญ่อินทารามมีอยู่ ๘ ทิศ มีใบพันธสีมาทำด้วยศิลา ๒ ใบคู่ อย่างสวยงาม และประณีตมากตามลักษณะแห่งพัทธสีมาโบราณ มีศิลปะแห่งสมัยอยุธยาอย่างเด่นชัดทีเดียวพันธสีมาเหล่านี้มีซุ้มสร้างครอบไว้ ๗ ซุ้ม เว้นไว้แต่พันธสีมาตัวเอกไม่ได้สร้างซุ้มครอบไว้ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกตรงระหว่าง ๒ ประตู ด้านในซึ่งมีระเบียงยื่นออกมาบังไว้

อนึ่ง ซุ้มพัทธสีมาเหล่านี้ นายสุ้นฮวด โกณเขมะ อดีตมรรคนายกวัดใหญ่อินทาราม พร้อมด้วยคณะ มีศรัทธาสร้างถวายเป็นพุทธบูชาของเดิมมีแต่เฉพาะตัวพัทธสีมาเท่านั้น เหมือนตัวพัทธสีมาเอกทิศตะวันออกที่อยู่ระเบียงทางด้านหน้าพระอุโบสถ

ส่วนหลังคาพระอุโบสถนั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสีแดง และตัดขอบด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลืองกับสีเขียวแก่ ซึ่งอยู่ริมขอบด้านนอกสุด ลักษณะของกระเบื้องมุงหลังคา คล้ายกระเบื้องมุงหลังคาอุโบสถวัดเบญจมบพิตรกรุงเทพมหานคร

ช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ เป็นศิลปะที่อุโบสถอื่น ๆ นิยมสร้างประดับบนหลังคาจะเป็นหลังคาทรงกี่ชั้นก็ตาม แต่หลังคาพระอุโบสถของวัดใหญ่อินทารามตรงที่จะมีช่อฟ้ากลับเป็นรูปเทพพนมปูนปั้นวางประดิษฐานไว้ ๒ ด้าน ทิศตะวันออก และทิศตะวันตก สร้างรูปเศียรพญานาคปูนปั้นมาวางประดิษฐานแทนหางหงส์ และมีรูปคนทำด้วยปูนปั้นซึ่งวางไว้ถัดห่างลงมาจากเศียรพญานาค ส่วนใบระกานั้น ปั้นตามศิลปะของท้องถิ่นตามความถนัดของนายช่างผู้สร้าง จะจัดเข้าศิลปะยุคใดไม่ได้

๕. *พระวิหารมหาอุด ๒ หลัง*

พระวิหารน้อยมหาอุด อยู่ทางด้านหลังของพระอุโบสถอีกหลังหนึ่งใหญ่กว่าหลังแรก อยู่ทางด้านทิศเหนือของพระอุโบสถห่างจากพัทธสีมาประมาณ ๑ เมตรเศษ ส่วนหลังเล็กอยู่ทางด้านทิศตะวันตก พระอุโบสถห่างจากพันธสีมา ประมาณ ๒ เมตรเศษ พระวิหารทั้งสองนี้ที่เรียกว่ามหาอุด เพราะมีแต่ประตูเข้าทางด้านอย่างเดียว ส่วนประตูหลังไม่มี การสร้างวิหารอย่างนี้ปัจจุบันไม่นิยม คนโบราณท่านสร้างไว้เพื่อเป็นที่ฝึกสมาธิภาวนาหรือสำหรับทำการไหว้ครู เวลาเรียนหนังสือใหญ่ (คัมภีร์มูลกัจจายน์) แม้บรรดาพระเกจิ อาจารย์ทั้งหลาย นิยมทำพิธีมงคล ปลุกเสกวัตถุมงคลในวิหารมหาอุดอย่างนี้ ถือว่าขลังนัก มีประสิทธิภาพสูง หรือจะมีเหตุผลอย่างอื่นก็อาจเป็นไปได้

พระวิหารมหาอุดวัดใหญ่อินทาราม ภายในมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่องค์น้อยทั้งใหม่ และเก่าอยู่หลายองค์ ผู้แก่ผู้เฒ่าที่เคยมาถืออุโบสถศีลในวันพระ เคยเล่าให้ฟังว่าเมื่อสมัย ๔๐ หรือ ๕๐ ปีที่ล่วงมานี้ ในพระวิหารมหาอุดนี้ มีพระเครื่องยอดธงอยู่หลายองค์ แต่ไม่มีใครกล้านำไปไว้เป็นสมบัติของตน หรือจะนำไปบูชาที่บ้านก็ไม่กล้า เพราะกลัวจะทำผิดพลาดอาจไปเหยียบไปข้ามเข้าด้วยความพลั้งเผลอ จะเป็นโทษเป็นภัยแก่ลูกหลานได้ แต่ปัจจุบันนี้ หาดูได้ยาก เฉพาะที่พระวิหารมหาอุดแห่งนี้ ไม่มีหลงเหลือไว้ให้ดูเป็นบุญตาเลยแม้สักองค์เดียว น่าเสียดาย จะขอเล่าเรื่องพระยอดธงนี้ว่ามีประวัติเป็นมาอย่างไร ใครเป็นผู้สร้าง สร้างไว้เพื่อประสงค์อะไร

พระยอดธงภาคตะวันออก

พระยอดธงที่มีอยู่ในพระวิหารมหาอุดแห่งวัดใหญ่อินทารามเมืองชลบุรี เดิมทีเดียวพระยอดธงเหล่านี้สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช เมื่อคราวยังเป็นพระยาตากยกกองทัพไปปราบเมืองจันทบุรี และได้รวบรวมกำลังพลต่อเรือรบอยู่ที่นั่น ภายหลังที่ยึดเมืองจันทบุรีได้แล้ว เตรียมที่จะยกพลไปกอบกู้เอกราชของชาติ ขับไล่พวกพม่าข้าศึกให้พ้นจากแผ่นดินไทย ซึ่งกำลังยึดกรุงศรีอยุธยาอยู่ในกาลครั้งนั้น (ปี พ.ศ. ๒๓๑๐) พระองค์ได้ทรงโปรดให้รวบรวมสรรพาวุธที่เหลือ อันประกอบด้วยโลหะทั้งปวง หล่อหลอมด้วยเพลิงยุบลงเบ้า แล้วให้ช่างชำนาญทำแบบปฏิมากรรมขึ้น โดยถือเอาแบบพระยอดธงชัยเฉลิมพลนำกองทัพของพระองค์เป็นแบบปั้นหุ่นขึ้น เมื่อช่างปั้นแบบหุ่นเสร็จเรียบร้อยแล้วโปรดให้สมณชีพราหมณ์เปิดพิธีพุทธาภิเศกประจุพุทธาธิคุณลงสู่ปฏิมากรรมนั้นสำเร็จเป็นพระยอดธงโดยสมบูรณ์

พระยอดธงนี้ เรียกว่า **"พระยอดธงจันท์"** ทรงกฤตยาคม เรืองด้วยมหาอานุภาพประสิทธิ์ยิ่งนัก ลักษณะขององค์พระเป็นแบบเครื่องลอยตัวนั่งปางมารวิชัย คือ นั่งขัดสมาธิราบ พระบาทขวาทับพระบาทซ้าย พระหัตถ์ขวาวางลงบนพระชานุ (หัวเข่า) ขวา เรียกในประวัติอีกอย่างหนึ่งว่า **"ปางทรงชี้พระธรณี"** ด้านล่างขององค์พระมีโลหะเป็นเดือยยื่นออกมาซึ่งทำไว้สำหรับประกอบติดกับยอดเสาธงชัยเฉลิมพล

พระเจ้าตากสินทรงสร้างพระยอดธงขึ้น เพื่อเป็นการแก้เคล็ดลาง คือทำสิ่งที่ร้ายให้กลายเป็นดี สิ่งที่ร้อนให้กลับกลายเป็นเย็น สงครามกลับกลายเป็นความสงบสุข โดยมีรูปองค์พระพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นพระบรมครูเป็นสัญลักษณ์ ผู้นำความสงบสุขร่มเย็นมาสู่ชาวโลก

พระยอดธงจันท์นี้ พระเจ้าตากไม่ได้สร้างขึ้นองค์เดียว พระองค์ได้ทรงสร้างขึ้นไว้หลายองค์ เพื่อทรงแจกจ่ายให้แม่ทัพนายกอง และเหล่าทหารทั้งกองทัพ และยังมีส่วนเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก บางส่วนได้ทรงบรรจุไว้ในกรุ ตรงตำแหน่งที่พระองค์ได้ชัยชนะในสงครามที่จันทบุรี อยู่ต่อมา มีผู้ไปขุดพบพระยอดธงในกรุงแห่งนี้หลายองค์ ผู้ที่ได้ไปต่างก็ยืนยันเป็นเสียงเดียวกันว่า ขลังยิ่งนัก เรื่องปืนผาหน้าไม้ ไว้ใจได้ หายห่วงไม่ต้องกลัว

พระยอดธงจันท์ ที่เหลือจากบรรจุในกรุที่จันทบุรี พระเจ้าตากสินมหาราช ได้ทรงนำมาถึงเมืองชลบุรีเมื่อเข้ามาสู่วัดใหญ่อินทาราม หลังประกอบพิธีกรรมดังที่กล่าวแล้วข้างต้นก็ได้นำมาเก็บบรรจุไว้ในวิหารมหาอุดนี้เพื่อเป็นพุทธบูชา และเพื่อเป็นอนุสรณ์สถาน ว่าครั้งหนึ่ง พระองค์เคยเสด็จมาประกอบพิธีกรรมอันสำคัญ ณ ที่แห่งนี้อันเป็นจุดเริ่มต้นที่พระองค์ได้ยกกองทัพไปเข้าปากน้ำเจ้าพระยา รบพุ่งกับนายทองอินคนไทยผู้ขายชาติเข้ากับพม่า (เนเมียว เสนาบดี) ตั้งให้รักษาการอยู่ที่เมืองธนบุรี เมื่อจับตัวนายทองอินได้ให้ประหารชีวิตเสีย ยกกองทัพเลยขึ้นไปรบกับสุกี้นายกองแม่ทัพพม่าคนหนึ่ง ที่ค่ายโพธิ์สามต้น สุกี้พนายกองสู้จนตัวตายในที่รบอีกคนหนึ่ง

นี่เป็นเกียรติประวัติของพระยอดธงภาคตะวันออก ที่เคยปรากฏอยู่ในพระวิหารมหาอุดแห่งวัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี ซึ่งมีนามว่าเมืองบางปลาสร้อยในอดีต

๖. พระพุทธบาทศิลาทรายของโบราณ

พระพุทธบาทของเก่า คู่กับพระอารามมาตั้งแต่อดีตสมัย หลายร้อยปีมาแล้ว อยู่ในยุครุ่นราวคราวเดียวกันกับพระพุทธบาทจังหวัดสระบุรีจำหลักลายเส้นนิ้วพระบาท เป็นเส้นตื้น ๆ มองเห็นได้เด่นชัดเป็นพระพุทธบาทข้างซ้าย อย่างเดียวกันกับจังหวัดสระบุรี คือ กว้าง ๖๐ ซ.ม. ยาว ๑๓๐ ซ.ม. มีมณฑปครอบพระพุทธบาท สูงตระหง่าน ใหญ่โต สวยงามตามแบบศิลปะภาคตะวันออก

ภายในมณฑป ยังมีภาพจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องราวพระเจ้าตากมาชุมนุมกองทัพปราบนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) และปราบหัวเมืองชายทะเลตะวันออกที่แข็งเมือง มีคำโคลง ประกอบอธิบายภาพทุก ๆ ตอนซึ่งท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) อดีตเจ้าอาวาสได้ประพันธ์ไว้

ฝาผนังด้านทิศตะวันตก เขียนภาพการแสดงมหรสพ และการละเล่นต่าง ๆ ในวันฉลองพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า

มณฑปหลังนี้ สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยานริศรานุวัตติวงศ์ เคยเสด็จมาทอดพระเนตร ตรัสว่า ของโบราณอันทรงคุณค่าแห่งชาติ ถ้าไม่รู้จักรักษา อาจจะถูกทำลายไปเสียนานแล้วก็เป็นได้

ทางระเบียงทิศตะวันออกแห่งมณฑปพระพุทธบาท มีพระบรรทมองค์ใหญ่ (ปางปราบพระราหู) เอาพระเศียรไปทางทิศเหนือ หันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก มีพระพุทธลักษณะสวยงามไปอีกแบบหนึ่ง

๗. ศาลาทรงธรรม

ศาลาการเปรียญหลังนี้ เป็นของเก่า มีมาคู่กับพระอารามตั้งแต่โบราณกาล มีรูปทรงคล้ายคลึงกับศาลาการเปรียญวัดสุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๑ ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) อดีตเจ้าอาวาสรูปที่ ๖ ได้ขออนุญาตจากราชบัณฑิตยสภา ซ่อมใหม่อนุรักษ์ไว้เฉพาะเครื่องบน ทำหน้าบันเป็น ๒ ชั้น ท่านเจ้าคุณพระราชกวี (จั่น วิรญฺจิโร) วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร เจ้าคณะมณฑลจันทบุรีในสมัยนั้น เป็นผู้ควบคุมดูแลการก่อสร้างอย่างใกล้ชิด การซ่อมคราวนั้นได้ย้ายไปสร้างที่ใหม่ ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ประมาณ ๑๐๐ เมตร เปลี่ยนเสาและพื้นซึ่งของเดิมเป็นไม้ โดยใช้เป็นคอนกรีตแทน หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบ ดูสวยงามมาก

ภายในศาลาการเปรียญหลังนี้มีธรรมาสน์บุษบกซึ่งลงรักปิดทองประดับกระจกของเก่าสมัยอยุธยามีศิลปะที่ทรงคุณค่าหาได้ยากในสมัยนี้ที่บันไดแห่งธรรมาสน์ทำเป็นรูปสัตว์ป่าหิมพานต์ มีคชสีห์ ๒ ตัว ราชสีห์ ม้าอย่างละ ๑ ตัว เรียงกันเป็นขั้นบันไดทอดขึ้นไปยังตัวธรรมาสน์ ปัจจุบันสำนักงานพุทธสมาคมอยู่ที่ศาลาหลังนี้

ศาลาการเปรียญหลังที่ ๒ ทำเสากลม ๆ โตพอประมาณ ปั้นปูนทำเป็นกนกลวดลาย คล้ายเสาศาลาการเปรียญหลังใหญ่ (วิหารหลวง) วัดสวนดอก จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งท่านครูบาศรีวิชัยได้สร้างไว้ ที่คอสองเชิงเพดาน เขียนจำลองภาพเทพชุมนุมลอกมาจากภายในพระอุโบสถ เรียงรายสลับด้วยรูปฉัตร ๓ ชั้น และพัดยศพระราชาคณะชั้นสามัญ ทำประณีตคล้ายของจริง สวยงามมาก เรียกชื่อว่า **"ศาลามหาราช"** เพราะสร้างถวายพระราชกุศล อุทิศ แด่ดวงพระวิญญาณของพระเจ้าตากสินมหาราช วีรกษัตริย์ผู้ทรงพระคุณอันยิ่งใหญ่ต่อแผ่นดินสยามประเทศในอดีตสมัยที่ล่วงมา

๘. พระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์ ปางปราบพระยาชมพูบดี

พระพุทธ ทรงเครื่องแบบพระมหากษัตริย์ทรงพระมหาพิชัยมงกุฎ และพระราชภูษิตาภรณ์ เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นลงรักปิดทอง นิยมสร้างกันมากในสมัยอยุธยา (องค์ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย เป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดหน้าพระเมรุ พระนครศรีอยุธยา) ส่วนพระทรงเครื่องอันศักดิ์สิทธิ์ของวัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี แห่งนี้ แต่เดิมทีเป็นพระพุทธรูปประจำของวัดสมรโกฏ (บริเวณที่สร้างสถานีขนส่งใกล้ ๆ กับวัดเนินสุทธาวาสในปัจจุบัน) แต่ด้วยเหตุผลกลใดไม่ทราบชัด วัดสมรโกฏจึงมาร้างไป เป็นระยะเวลาล่วงมาช้านาน กุฏิ อุโบสถ วิหาร ศาลาการเปรียญ หอระฆัง ได้ชำรุดทรุดโทรมตามกาลเวลา ขาดการเอาใจใส่เหลียวดูบำรุงรักษา ทิ้งให้พระพุทธรูปอยู่อ้างว้างตากฟ้า ตากฝน คณะศรัทธาประชาชนผู้ใจบุญกุศล ทนดูอยู่มิได้จึงอัญเชิญมาไว้ที่วัดใหญ่อินทาราม และเรียกชื่อว่า **"หลวงพ่อเฉย"** ปัจจุบันนี้ได้ประดิษฐานอยู่ที่ศาลามหาราชทรงคุณอภินิหาร อันศักดิ์สิทธิ์มีคนมากราบไหว้บูชาอยู่ทุกวัน ไม่เคยขาด

๙. หมอสุกเทวดา คนที่ชาวชลบุรีกำลังลืม

รูปปั้นหมอสุกเทวดา ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์หรือท่านเจ้าคุณไพโรจน์ภัทรธาดา (สมณศักดิ์ขณะนั้น) อดีตเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ได้นำมาจากบริเวณบ้านเก่าของท่าน (บ้านหมอสุกเทวดาใกล้ที่สร้างโรงเรียนบ้านสวน (จั่นอนุสรณ์) เนินเต็ง) สร้างซุ้มให้ตั้งอยู่เป็นเอกเทศข้างมณฑปพระพุทธบาท ทางทิศตะวันออก เพื่อเชิดชูเกียรติประวัติ ของคนดีท่านผู้นี้ประชาชนคนทั้งหลายไม่ควรจะลืม

หมอสุก ท่านเป็นหมอกลางบ้าน (แพทย์แผนโบาณ ที่ไม่มีเกียรติบัตร หรือวุฒิบัตรรับรอง) แต่มีคุณธรรมสูง ซึ่งมีคำว่า ให้ กับ ให้เท่านั้น รักษาคนที่ป่วยไข้มาหาไม่เคยเรียกร้องค่ายาหรือค่าตอบแทนในการรักษา ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นใคร มาจากที่ไหน ยากดี มีจน ไพร่ หรือผู้ดีไม่เลือกชั้นวรรณะ เมื่อมาขอความช่วยเหลือ ก็รักษาเยียวยาให้อย่างเต็มอกเต็มใจ ไม่เคยรังเกียจผู้ป่วยไม่ว่าจะเป็นโรคอะไรมา มุ่งหวังต่อการสงเคราะห์ให้เขาหายป่วยเท่านั้น เมื่อเห็นเขาหายป่วยจากโรคภัยเบียดเบียน ก็เป็นที่พอใจไม่เคยคิดจะหาความร่ำรวยจากอาชีพแห่งการเป็นหมอรักษาคน คนป่วยที่มาหาหมอสุกทุกคนไม่เคยผิดหวังมารักษาแล้วต้องหาย บางคนนอนป่วยอยู่ในบ้านเดินมาหาหมอสุกไม่ไหว พอลูกหลานบอกว่าจะนำหมอสุกมารักษาปรากฏการณ์อันน่าอัศจรรย์อย่างไม่เคยมี เพียงเอ่ยนามว่า หมอสุก เท่านั้นก็หายป่วยทันที เหมือนปลิดทิ้ง คนทั้งหลายจึงเรียกว่า

"หมอสุกเทวดา"

หมอสุกเทวดา ท่านนี้ เคยเข้าเฝ้าถวายการรักษาพระโรค ของสมเด็จพระศรีสวรินทิรา พระบรมราชเทวี ร.๕ (พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้าแห่งรัชกาลปัจจุบัน ร.๙) ณ ตำหนักศรีราชา (บริเวณโรงพยาบาลสมเด็จ ณ ศรีราชา ในปัจจุบัน)

การตรวจพระโรคสมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี ครั้งนี้สร้างความหนักใจให้แก่หมอสุกมิใช่น้อย มิรู้ที่จะตรวจโดยวิธีใด จะวินิจฉัยได้ว่าสมเด็จพระนางฯ เป็นพระโรคอะไร เพราะในสมัยนั้นเป็นสมัยสมบูรณาญาสิทธิราช ประชาชนคนธรรมดาหรือสามัญชน จะไปจับถูกต้องพระวรกายของสมเด็จพระราชินี พระราชเทวี พระอัครมเหสี พระมเหสี พระวรชายา พระราชา ไม่ได้ ตามกฎมณเฑียรบาล หากใครล่วงละเมิดมีโทษถึงประหารชีวิต

หมอสุก จึงกราบทูลถวายคำแนะนำว่า ให้นำผ้าขาวมาปิดทับที่ศีรษะของท่าน (ศีรษะของหมอสุกเอง) แล้วให้สมเด็จพระนางฯ วางพระหัตห์ลงบนผ้าขาวนั้น การตรวจพระโรคของสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวีในกาลครั้งนั้นนับว่าเป็นพิธีที่พิเศษและแปลกประหลาด ของหมอสุก ซึ่งไม่เคยได้ปฏิบัติมา ปรากฏว่าได้ตรวจ และวินิจฉัยบอกถึงอาการแห่งพระโรคตลอดถึงกรรมวิธีที่จะบำบัดรักษา โดยที่หมอสุกกราบทูลว่า "สมเด็จพระนางเจ้าฯ เป็นฝีในท้อง" (พูดตามสามัญ) จึงได้ลงมือรักษา โดยใช้สมุนไพร (เสียดายที่ไม่ได้บอกตัวยาไว้) รักษา ปรากฏว่าสมเด็จพระนางฯ ได้หายจากพระโรค ในทันทีทันใดนั้น ซึ่งทำให้ชื่อเสียงกิตติศัพท์ของหมอสุกเทวดาได้เลื่องลือระบือไปทั่วทิศ เมื่อสมเด็จพระนางฯ ได้หายประชวรจากพระโรคแล้วตรัสถามว่า คุณหมอ ต้องการอะไรบ้าง หมอสุกกราบทูลว่าต้องการกลับบ้าน จึงโปรดเกล้าฯ รับสั่งให้ เจ้าพระยาเทเวศร์ นำส่งให้ถึงบ้าน เมื่อเจ้าพระยาเทเวศร์ได้นำส่งบ้านถึงบ้านที่บางปลาสร้อย (เมืองชลบุรี) เห็นสภาพบ้านแล้ว อยากจะสร้างบ้านให้อยู่ใหม่ หมอสุก กล่าวขอบพระคุณเป็นอย่างสูง แล้วกล่าวทัดทานว่าอย่าเลย บ้านที่พักอยู่อาศัย นี่ก็สบายอยู่แล้วไม่ยอมให้เจ้าพระยาเวศร์สร้างบ้านใหม่ให้ นี่แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มักน้อย สันโดษ อยู่อย่างสมถะ รักสงบ ไม่ต้องการความโอ่อ่าหรูหราอย่างคนทั้งหลายต้องการจะมีกัน

ยังมีเรื่องเล่าว่า ครั้งหนึ่ง มีผู้หญิงสาวคนหนึ่ง คุณแม่ป่วยหนักเกือบจะเอาชีวิตไม่รอด ได้นำมารักษากับหมอสุก เมื่อคุณแม่ได้หายป่วยเป็นปกติสุขแล้ว คิดถึงบุญคุณ

และความดีของหมอ ในฐานะของตนก็พอมีอันจะกินไม่ได้ขัดสนอะไรมากนัก จึงนำเงินก้อนหนึ่งมากพอสมควร นำมาสมนาคุณแก่หมอสุก ครั้งแรก ๆ ท่านไม่ยอมรับ ถูกรบเร้าให้รับเชิงขอร้อง ท่านก็บอกว่า เออ ดีแล้ว ฉันจะรับไว้ เอาละ ต่อแต่นี้ไปถึงทีที่ฉันจะให้เธอบ้าง เธอจงรับเงินส่วนของฉันนี้ไปด้วย เป็นอันว่าเอาเงินที่หญิงผู้นั้นมาให้แล้วก็คืนให้เจ้าของไป โดยใช้วิธีโวหารที่นุ่มนวล บัวไม่ช้ำ น้ำไม่ขุ่น แล้วอย่างนี้ จะหาหมอที่ไหนได้อย่างในปัจจุบัน เมื่อท่านถึงแก่กรรมลง ผู้ที่เคารพนับถือในคุณธรรม จึงปั้นรูปเหมือนท่านขึ้นไว้บูชา

หมอสุกเทวดานี้ ชาติภูมิเดิม เป็นชาวเมืองเพชรบุรี มาทำมาหากินอยู่ที่เมืองชลบุรีนานแล้ว ลูกหลาน ญาติพี่น้องของท่านก็มีอยู่แถวเนินเต็ง ณ บริเวณใกล้ ๆ บ้านของท่าน

ถึงฤดูเทศกาลสารท ชาวเราทั้งหลายไม่ควรแล้งน้ำใจ ทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ท่านบ้าง จะได้ชื่อว่า เป็นคนที่ไม่ลืมบุญคุณของคนดีมีกตัญญูกตเวทิตาธรรมประจำใจประเทศชาติจะอยู่ ดูสดใส เจริญตาชาวพาราจะผาสุกสนุกสบาย

๑๐. *สระน้ำอภัยทานกลางวัดใหญ่ฯ*

สระน้ำกลางวัดใหญ่อินทารามแห่งนี้ แต่ก่อนเคยเป็นที่ตั้งหอพระไตรปิฎก ซึ่งอยู่ตรงกลางสระ เป็นหอไตรขนาดใหญ่ แต่ได้ชำรุดไปเสียแล้วตามกาลเวลา ยังมีเสาตอม่อที่รองรับตัวอาคารหอไตรอยู่ประมาณ ๓๖ ต้น ยังฝังอยู่ให้ปรากฏเป็นหลักฐาน สิ่งที่ยังเหลืออยู่คือ บานประตูหอไตรซึ่งแกะสลักเป็นภาพรูปเขี่ยวกาง ๒ ตัว เป็นศิลปะจีนขณะนี้ได้นำไปเป็นบานประตูซุ้มมณฑปแห่งพระพุทธบาท ตามประวัติเล่าไว้ว่า ในหอไตรมีตู้ใหญ่ประดับมุก เป็นที่เก็บรวบรวมพระไตรปิฎกทั้ง ๓ ภาค (ภาคพระวินัยปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ ภาคพระสุตตันตปิฎก ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ภาคพระอภิธรรมปิฎก ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์) ต่อมาตู้พระไตรปิฎกประดับมุกตู้นี้ มีผู้มาขอทำผาติกรรม จากอดีตเจ้าอาวาส นำไปถวายสมเด็จกรมพระนครสวรรค์วรพินิจ เก็บไว้ที่วังบางขุนพรหม กรุงเทพมหานคร

ปัจจุบัน สระนี้เป็นสระเขตอภัยทาน มีประชาชนนำเต่า ปลานานาชนิดมาปล่อยรวมทั้งตะพาบน้ำด้วย ตัวใหญ่ที่สุด มีอยู่ในสระนี้ ถึงฤดูวันเทศกาลลอยกระทง ตรงกับวันเพ็ญ เดือน ๑๒ ของทุก ๆ ปี ได้จัดประเพณีลอยกระทงในสระนี้ มีประชาชนเป็น

จำนวนมาก นำกระทงมาลอยกันอย่างเนืองแน่น

ประเพณีลอยกระทงในสระหอไตรนี้ จัดทำขึ้นทุก ๆ ปี ร่วมกับโรงเรียนเทศบาล (อินทปัญญา)

๑๑. อนุสาวรีย์แห่งวีรกษัตริย์ไทย

อนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ประดิษฐานอยู่ตรงหน้าวัดใหญ่อินทาราม ท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ ขณะดำรงสมณศักดิ์พระไพโรจน์ภัทรธาดา เจ้าอาวาส ได้ชักชวนประชาชนชาวเมืองชลบุรีรวบรวมทุนทรัพย์สร้างขึ้นไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระมหากษัตริย์ชาตินักรบไทยผู้ยิ่งยงพระองค์นี้ทรงสร้างวีรกรรม กอบกู้เอกราชชาติไทย ให้พ้นจากการยึดครองของพม่า ที่มารุกล้ำอธิปไตยของชาวไทยผู้รักสงบ กับทั้งที่พระองค์เคยเสด็จกรีธาทัพ มาปราบนายทองอยู่น้อย (ทองอยู่นกเล็ก) ผู้ประพฤติมิชอบต่อบ้านเมืองดังที่กล่าวไว้ในตอนต้น

อนุสาวรีย์นี้ สร้างขึ้นเมื่อ วันที่ ๒ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๑๗ สิ้นเงินเป็นจำนวน ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาทถ้วน)

๑๒. ประเพณีวิ่งควายวัดใหญ่ฯ เป็นแหล่งกำเนิด

ประเพณีวิ่งควาย ของชาวเมืองชลบุรี มีมาช้านาน ถ้าจะกำหนดเป็นเวลาย้อนหลังไป ก็เป็นเวลาร้อยปีทีเดียว มีตำนานประจำเมือง ได้กล่าวไว้ว่าวัดใหญ่อินทาราม หรือวัดหลวงในสมัยนั้น ซึ่งชาวบ้านนิยมเรียกว่า วัดใหญ่จนติดปาก แม้ทุกวันนี้ก็นิยมเรียกกันสั้น ๆ ว่า วัดใหญ่ เช่นเดียวกัน วัดนี้มีประเพณีอยู่อย่างหนึ่ง ที่นิยมจัดขึ้นเพื่อเป็นวันบุญวันกุศล คือวันแสดงธรรมเทศน์คาถาพัน ก่อนวันออกพรรษา ซึ่งคณะทายก ทายิกาของวัดได้จัดให้มีประจำ ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ทุกคนจะจัดเครื่องวัตถุไทยทานกัณฑ์เทศน์คาถาพันทั้ง ๑๓ กัณฑ์ มีข้าวตอกดอกไม้ มะพร้าว กล้วย อ้อย ผลไม้ต่าง ๆ จัดเตรียมกันอย่างคึกคัก เป็นชีวิตจิตใจ เพราะมีความเชื่อถือกันว่าใครได้ฟังเทศน์คาถาพันครบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ ในวันเดียวจะไม่ตกนรก และจะได้ไปเกิดชาติใหม่ พบพระศรีอริยเมตไตรย (พระศรีอาริย์) พระพุทธเจ้าองค์ที่จะมาตรัสรู้องค์ต่อไป ขณะนี้ยังทรงบำเพ็ญบารมีเสวยพระชาติเป็นพระบรมโพธิสัตว์อยู่ ณ ดุสิตพิภพ (สวรรค์ชั้นที่ ๔) ดังนั้นสังคมไทยในยุคนั้นกลัวผลอกุศลกรรมกันนักหนา ไม่กล้ากระทำความชั่ว แม้เพียงเล็กน้อยกลัวบาป เพราะมีความเชื่อมั่น ฝังจิตใจว่าถ้าตกนรกแม้วันเดียวเท่านั้น จะเกิดไม่ทันศาสนา

พระศรีอาริย์แล้ว เพราะ ๑ วัน ในเมืองนรกนั้นนานมาก ดูตามระยะเวลาเทียบดังนี้

เวลา ๕๐ ปี ในเมืองมนุษย์ เท่ากับ ๑ วัน ในสวรรค์ชั้นจาตุมหาราช

เวลา ๑๐๐ ปี ในเมืองมนุษย์ เท่ากับ ๑ วัน ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เวลา ๑๐๐ ปี ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เท่ากับ ๑ วัน ในเมืองนรก

นี่เป็นการคำนวณระยะเวลาของเมืองมนุษย์ กับเมืองสวรรค์บางชั้นเท่านั้น นี้แลคนสมัยก่อนจึงสอนลูกหลานไม่ให้กระทำความชั่ว กลัวตกนรกต้องทนทุกข์ทรมานอยู่นานปี เพราะที่ว่าตกนรก ๑ วัน คงเป็น ๑ วันในเมืองนรกถ้าจะเทียบกับ วัน เดือน ปี ในเมืองมนุษย์ คงจะเป็นเวลานานเอาการทีเดียว

ฉะนั้น การที่จะหาเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์คาถาพันดังกล่าวนี้ ที่จะขาดเสียมิได้คือดอกบัว (ปทุมบัวหลวง) ต้องใช้มากถึง ๑,๐๐๐ ดอก จึงจะถูกต้องตามประเพณีการบูชากัณฑ์เทศน์คาถาพันมิฉะนั้นจะได้อานิสงส์ไม่สมบูรณ์แบบอาจจะเกิดทันศาสนาพระศรี-อาริย์จริง แต่อาจจะเกิดไม่ทันพบพระศรีอาริย์พระองค์คงจะเสด็จดับขันธ์ปรินิพพานเสียก่อนก็เป็นได้ผลที่สุด ไม่ได้ฟังพระธรรมเทศนาเฉพาะพระพักตร์ของพระองค์เลยหมดโอกาส

<u>การไปเก็บดอกบัว (ปทุมบัวหลวง)</u>

ดอกบัว (ปทุมบัวหลวง) เป็นดอกไม้ที่มีคุณภาพสูง ที่จะนำมา บูชากัณฑ์เทศน์คาถาพัน คู่กับธูป ๑,๐๐๐ เทียน ๑,๐๐๐ รวมกับดอกบัว (ปทุมบัวหลวง) ที่กล่าว ๑,๐๐๐ เป็น ๓,๐๐๐ ดอกบัวมากมายอย่างนี้จะไปหาเก็บได้มาจากที่ไหนกัน เมืองชลบุรีในสมัยนั้น มีดอกบัวอยู่ที่สระใหญ่บริเวณวัดเขาบางทราย ซึ่งอยู่ห่างไกลจากวัดใหญ่อินทารามมาก ถนนหนทางไปมาก็ไม่สะดวกเหมือนปัจจุบันนี้

ฉะนั้น การเดินทางไปเก็บดอกบัว ซึ่งอยู่ในที่ไกล จำเป็นต้องขึ้นขี่หลังควาย ที่ใช้ลากเกวียนนำเครื่องบูชากัณฑ์เทศน์มา หลังจากที่ได้ปลดควายออกจากเกวียนแล้ว ใช้เป็นพาหนะเดินทางไป

ในปีต่อ ๆ มาการเดินทางไปเก็บดอกบัวโดยทำนองนี้ มีความสนุกสนานครื้นเครงทั้งเวลาไปและเวลากลับ พอสมควร ภายหลังจึงมีกฎกติกากันขึ้น ในระหว่างหมู่คณะที่เดินทางไปเก็บดอกบัว ว่าเมื่อเก็บดอกบัวได้เรียบร้อยตามความต้องการแล้ว ทุกคนขึ้นขี่ควาย

ออกวิ่งจากจุดที่เก็บดอกบัวไปยังจุดหมายปลายทางที่วัดใหญ่ฯ ก่อน ถือว่าเป็นผู้ชนะ มีการยกย่องชมเชยกันว่าเป็นคนเก่งประจำกลุ่ม ปีต่อ ๆ มา มีการตั้งกฎกติกาเพิ่มขึ้น และมีการจัดตั้งรางวัลให้กับผู้ชนะเลิศ และผู้ที่ตกแต่งควายได้งดงามขึ้นอีกด้วย

ฉะนั้น การประกวดการแต่งกาย และตกแต่งควายให้สวยสดงดงามด้วยเสื้อผ้าดอกไม้ จึงทวีขึ้นเป็นลำดับแต่ละปี มีผู้เข้าประกวดวิ่งแข่งควายมีมากบ้างน้อยบ้าง แล้วแต่สถานการณ์ รู้สึกว่ามีประชาชนคนทั่วไป นิยมชมชอบกันเป็นจำนวนมาก ยิ่งนานวันนานปีเข้า ได้จัดได้ทำ เป็นล่ำเป็นสันเป็นกิจลักษณะ มีผู้ให้ความสนับสนุนยิ่งใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นประเพณีประจำของท้องถิ่นไป ปีใดไม่ได้มีการวิ่งควายอย่างที่เคยกระทำกันมาก็รู้สึกว่า ออกจะเงียบเหงา ไม่ครึกครื้น บังเอิญในปีนั้นเกิดโรคระบาดขึ้นวัวควายล้มตายกลาดเกลื่อนตามหมู่บ้าน แม้แต่ผู้คนประชาชนทั้งหลายเจ็บไข้ได้ป่วยด้วยโรคภัยเบียดเบียนอย่างไม่เคยมีมา เช่นเกิดอหิวาตกโรค ไข้ทรพิษ ลุกลามไปสู่หมู่บ้าน ตำบลคนล้มตายกันเป็นเบือ ประชาชนชาวบ้านในถิ่นฐานใกล้ไกล บางครั้งเกิดไฟไหม้ขึ้น ต่างโจษขานกันขึ้นว่า เพราะเหตุไม่ได้มีการวิ่งควายเหมือนทุกปีมา จึงเกิดอาเพศต่าง ๆ ขึ้นในคน และสัตว์ทั่วทุกมุมเมือง จึงได้จัดให้มีการวิ่งควาย เป็นการแก้บน และเป็นการแก้เคล็ดแห่งเหตุลางร้ายต่าง ๆ ของหมู่บ้านประจำท้องถิ่น ด้วยจะเป็นเหตุอย่างใดก็สุดวิสัยที่จะคาดการณ์ได้ เมื่อจัดนำควายออกมาวิ่งแข่งอย่างที่เคยปฏิบัติกันมา โรคระบาด ความเจ็บไข้ได้ป่วย เหตุอาเพศต่างก็สงบระงับไปอย่างน่าอัศจรรย์ จึงทำให้ประชาชนต่างยึดถือเชื่อมั่นต่อประเพณีนี้สืบ ๆ ต่อกันมา

<u>สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง กับ ประเพณีวิ่งควาย</u>

เมื่อคราวครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จประพาสเมืองชลบุรี ในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๔๑๕-๒๔๔๙ มีประชาชนราษฎรมาคอยต้อนรับเสด็จกันอย่างเนืองแน่นและได้จัดให้มีการวิ่งควายขึ้นถวายให้ทอดพระเนตร ณ พลับพลารับเสด็จ หน้าวัดใหญ่อินทาราม สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ได้รับสั่งตรัสว่า ***"การวิ่งควายนี้ สนุกมาก ขอให้จัดเป็นประเพณีประจำของเมืองชลบุรีโดยเฉพาะ"*** ตั้งแต่นั้นมาจึงจัดเป็นประจำทุก ๆ ปี ไม่เคยขาด

หวังว่า ประเพณีวิ่งควายของเมืองชลบุรีนี้ อนุชนคนรุ่นต่อไปคงจะรับช่วงปฏิบัติรักษาประเพณีให้อยู่คู่กับเมืองชลบุรีตลอดไป สมดังพระดำรัสที่สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ตรัสไว้

๑๓. *วัดใหญ่อินทาราม กับ การศึกษา*

วัดใหญ่อินทาราม นอกจากเป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุศิลปกรรม กำเนิดประเพณีวิ่งควายอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดชลบุรีพระอารามนี้ ยังเป็นอุทยานการศึกษาของคณะสงฆ์ เปิดทำการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมขึ้นทั้ง ๒ แผนก คือแผนกนักธรรม และแผนกบาลี อย่างเป็นปึกแผ่นมั่นคงมาหลายปี แยกประเภท ดังต่อไปนี้

๑. ประปริยัติธรรมแผนกนักธรรม ๓ ชั้น ตรี, โท, เอก เปิดทำการสอนขึ้นตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๘๒ โดยการนำของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (พระครูไพโรจน์ภัทรธาดา สมณศักดิ์ ขณะนั้น) อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ มาช่วยทำการสอน ผลัดเปลี่ยนกันมาจนถึงปัจจุบัน มีพระภิกษุสามเณร ทั้งในเขตจังหวัดชลบุรี และมาจากต่างจังหวัดเข้าศึกษาเป็นจำนวนมาก แต่ละปีเพิ่มสถิติยอกนักเรียนที่เข้าสอบ และสอบไล่แต่ละชั้น เป็นจำนวนมาก

๒. พระปริยัติธรรมแผนกบาลี ๗ ชั้น ประโยค ๑-๒, ป.ธ.๓, ป.ธ.๔, ป.ธ.๕, ป.ธ.๖, ป.ธ.๗, และ ป.ธ.๘ เริ่มเปิดทำการเรียนการสอนมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๔ และจะเปิดทำการสอนบาลีประโยค ป.ธ.๙ ในปีต่อไป

<u>ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์วัดใหญ่อินทาราม</u>

นอกจากการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมทั้ง ๒ แผนกนี้แล้วท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) ผู้อำนวยการ ได้เปิดศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ขึ้นอีก เพื่อให้โอกาสแก่นักเรียนเยาวชนชายหญิงได้เข้ามาศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาทั้งเป็นการเสริมความรู้ให้อยู่ในกรอบแห่งหลักศีลธรรมและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาตลอดจนถึงให้รู้จักประเพณีวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติที่บรรพบุรุษได้ประพฤติ และปฏิบัติช่วยกันรักษามาช้านาน ให้รู้จักคุณค่าสมบัติอันนี้ไว้ จักได้พัฒนายกระดับจิตของตนให้สูงส่ง เป็นพลเมืองดีของชาติในกาลต่อไป

นักเรียน เยาวชนชายหญิง ที่เข้ามาศึกษาในศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ของวัดใหญ่อินทาราม ทุกคนจะต้องเข้าเรียนธรรมศึกษาควบคู่กันไปด้วย และเปิดโอกาสให้เข้าสอบธรรมศึกษาสนามหลวง ชั้น ตรี, โท, เอก ของทางการคณะสงฆ์ พร้อมกับพระภิกษุสามเณรผู้เข้าสอบธรรมศึกษาหลวงอีกด้วย มีนักเรียนสอบผ่านธรรมศึกษา

สนามหลวงทั้ง ๓ ชั้น ไปหลายรุ่น ปัจจุบันมีนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก

นอกจากการเรียนการสอนตามปกติแล้ว วัดใหญ่อินทาราม โดยความอนุเคราะห์ของผู้อำนวยการท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) คณะพระอาจารย์ พร้อมด้วยศรัทธาประชาชนร่วมจัดเลี้ยงอาหารกลางวันแก่นักเรียนทุกคน รวมทั้งคณะครูอาสาสมัครที่มาช่วยสอนอีกด้วยนี้เป็นกิจกรรมพิเศษอย่างหนึ่งที่วัดใหญ่อินทารามกำลังดำเนินงานอยู่เพื่อพระพุทธศาสนา และอนาคตของชาติ และเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของเยาวชนชายหญิงผู้เป็นลูกหลาน เหลนของปวงชนชาวไทยทั้งมวล

๑๔. *กิจกรรมพิเศษ ช่วยชาติพัฒนา*

วัดใหญ่อินทาราม โดยการนำของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ อดีตเจ้าอาวาส เจ้าสำนักเรียน และผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สืบเนื่องมาจนถึงท่านเจ้าคุณ **พระราชสิทธิวิมล** เจ้าอาวาสรูปปัจจุบัน ได้มีการริเริ่มให้ทุนการศึกษาแก่นักเรียนผู้เรียนดี มีความประพฤติดี แต่ขาดแคลนทุนทรัพย์ มาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๙ จนถึงปัจจุบัน ปีละ ๒๐๐ กว่าทุน

กิจกรรมภายนอก ได้จัดส่งพระอาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ไปอบรมศีลธรรมนักเรียนที่โรงเรียนประจำจังหวัด ระดับมัธยมต้น โรงเรียนวัดอุทยานนที ระดับประถม กับทั้งไปอบรมศีลธรรมให้แก่ผู้ต้องขังที่เรือนจำชาย และที่ทัณฑสถานหญิง จังหวัดชลบุรี เป็นครั้งคราว ทั้งในวันราชการ และวัดหยุดราชการ

๑๕. *การปฏิสังขรณ์ และการก่อสร้างเพิ่มเติม ยุคพัฒนาวัด*

ปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ มีการซ่อมปฏิสังขรณ์มณฑปพระพุทธบาทซึ่งท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม สั่งในนามกระทรวงวัฒนธรรมไทยในสมัยนั้น ถวาย ๓๐,๐๐๐ บาท (สามหมื่นบาทถ้วน) ในการร่วมบูรณะซ่อมแซมส่วนทางวัดใหญ่อินทาราม ร่วมกับคณะทายก ทายิกา รวบรวมปัจจัยเพิ่มเป็นจำนวน ๑๐๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนบาทถ้วน) รวมทั้งสิ้น ค่าที่ทำการบูรณะครั้งนี้ เป็นจำนวน ๑๓๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งแสนสามหมื่นบาทถ้วน)

ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๒ ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) สร้างฌาปนสถาน (เมรุเผาศพ) และศาลาบำเพ็ญกุศลรอบเมรุ ส่วนการก่อสร้างเสริมสิ่งอื่น ๆ

นั้น เสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์แบบเมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๑๐ สมัยท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ดำรงศักดิ์พระราชาคณะที่พระไพโรจน์ภัทรธาดาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส

ปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะศิษย์ของท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ และทายกทายิกา โดยการนำของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ ร่วมใจกันหล่อรูปเหมือน (ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ ("หลวงพ่อแดง") สิ้นเงินเป็นจำนวน ๑๐,๐๐๐ บาท (หนึ่งหมื่นบาทถ้วน)

ปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ ท่านเจ้าพระคุณราชพรหมาจารย์ (สมัยเมื่อครั้งมีสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่พระครูไพโรจน์ภัทรธาดา) ร่วมจัดตั้งพุทธสมาคมจังหวัดชลบุรีขึ้น โดยมี นายผ่อง สายสุวรรณ เป็นนายกพุทธสมาคมคนแรก ตั้งสำนักงานชั่วคราว ที่ศาลา ๔ ห้อง ต่อมามีการบูรณะศาลาแห่งนี้เป็นการใหญ่ เพื่อจะตั้งเป็นสำนักงานถาวรขึ้น สิ้นเงินเป็นจำนวน ๒๕๐,๐๐๐ (สองแสนห้าหมื่นบาทถ้วน) เป็นเงินจากการทอดกฐินโดย พ.ต.ท.วิจิตร ไตรสุวรรณ ผู้กำกับสถานีตำรวจภูธรจังหวัดชลบุรี กราบทูลอาราธนา นิมนต์ สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายีมหาเถร) วัดมกุฏกษัตริยารามเสด็จมาเป็นองค์ประธานเปิดอาคารพุทธสมาคม

อนึ่งได้ทำการซ่อมธรรมาสน์บุษบก อันเป็นของเก่าแห่งวัดมาช้านานให้เสร็จเรียบร้อยอนุรักษ์ศิลปะไว้คงเดิมแล้วนำไปตั้งไว้ที่สำนักงานพุทธสมาคม

ปีพุทธศักราช ๒๔๙๘ บูรณะซ่อมแซมพระอุโบสถ โดยทำพื้นเทคอนกรีตโดยรอบ เปลี่ยนปรับพื้นที่ภายในพระอุโบสถ โดยนำหินอ่อนมาทำพื้นทั้งหมด และได้ซ่อมวิหารมหาอุดด้วย

ปีพุทธศักราช ๒๕๐๐ สร้างหอสมุดขึ้นบริเวณทิศใต้แห่งพระอุโบสถซึ่งได้สร้างค้างไว้ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๙๘ เป็นจำนวนเงิน ๒๐๐,๐๐๐ บาท (สองแสนบาทถ้วน) เป็นเงินจากรายได้จากการจัดงานประจำปีของวัด และเงินที่ผู้มีจิตศรัทธาร่วมบริจาคสมทบด้วย

ปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ สร้างอาคารเรียน โรงเรียนเทศบาลในที่ของวัด จำนวน ๒ หลัง เป็นเรือนไม้ชั้นเดียว ๖ ห้องเรียน ๑ หลัง สมาชิกในตระกูลโกณเขมะ ได้สร้างอาคารเรียนคอนกรีต ๓ ชั้น ๑๒ ห้องเรียน อีก ๑ หลัง ปัจจุบัน (ปี ๒๕๔๓) มีครู ๔๗ คน นักเรียน ๑,๒๐๐ คน ครูฝึกสอนอีก ๒ คน นักการ ๓ คน (ชาย ๒ หญิง ๑)

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๐ สร้างซุ้มรูปปั้นของหมอสุกเทวดา ซึ่งย้ายมาจากสถานเปลื้องทุกข์ของหลวงบำรุงราชนิยม

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๑ บูรณะศาลาทรงธรรม ที่กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน อยู่ในความควบคุมดูแลของหน้าที่จากกรมศิลปากร สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงิน ๔,๐๐๐ บาท (สี่พันบาทถ้วน)

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ สร้างศาลามหาราช หอกลอง สิ้นค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนเงิน ๙๐๐,๐๐๐ (เก้าแสนบาท) สร้างพระพุทธไสยาสน์ (ปูนปั้น) ยาวประมาณ ๕๐๙ นิ้ว นายทอง ทองเจริญ เป็นเจ้าภาพ มีจิตศรัทธาสร้างถวายเป็นพุทธบูชา เป็นจำนวนเงิน ๖๐,๐๐๐ บาท (หกหมื่นบาท)

ปีพุทธศักราช ๒๕๑๙ สร้างอนุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชร่วมสมทบจากพ่อค้าประชาชนชาวจังหวัดชลบุรี ผู้มีจิตศรัทธา เป็นจำนวนเงิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท (สี่แสนบาท)

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๐ สร้างควาย วัว ม้า พร้อมทั้งคนขี่ชายหญิง โดยกรรมวิธีใช้ปูนปั้น ไว้เป็นอนุสรณ์เตือนความทรงจำ และความคิดของประชาชนทั่วไปว่า ประเพณีวิ่งควายนั้น วัดใหญ่อินทารามเป็นแหล่งกำเนิดมาช้านาน

ปัจจุบันรูปปั้นทั้งหมดอยู่ริมกำแพงข้างในทางด้านหน้าของวัด สิ้นค่าการสร้างปั้นเป็นจำนวนประมาณ ๘,๐๐๐ บาท (แปดพันบาทถ้วน)

ลำดับเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม

รูปที่ ๑ (ไม่ทราบชื่อ)

รูปที่ ๒ (ไม่ทราบชื่อ)

รูปที่ ๓ (ไม่ทราบชื่อ)

รูปที่ ๔ หลวงพ่อภู่

รูปที่ ๕ หลวงพ่อช้าง

รูปที่ ๖ พระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง)

ดำรงตำแหน่งเมื่อปีพุทธศักราช - ถึง ๒๔๙๐

รูปที่ ๗ พระราชพรหมาจารย์

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. ๒๔๙๒ ถึง พ.ศ. ๒๕๔๑

รูปที่ ๘ พระราชสิทธิวิมล

ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. ๒๕๔๒ ถึงปัจจุบัน

ท่านเจ้าอาวาส รูปที่ ๕ ได้ชื่อว่าหลวงพ่อช้าง ชื่อนี้ อาจจะไม่ใช่ชื่อจริงของท่านเป็นชื่อชาวบ้านใกล้ชิดเรียกเพราะว่าท่านเลี้ยงช้างไว้เชือกหนึ่งเลยเรียกชื่อท่านว่าหลวงพ่อช้าง เมื่อสมัยอดีตที่ผ่านประมาณ ๔๐ หรือ ๕๐ ปี วัดใหญ่อินทาราม ยังมีกูบช้างเหลือไว้ให้เห็นอยู่ ต่อมาได้ชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา คนรุ่นหลังเลยหมดโอกาสที่จะได้ดูไว้เป็นหลักฐานสืบต่อไป

ท่านเจ้าอาวาส รูปที่ ๖ ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) ท่านเป็นชาวเขมร เมืองพระตะบอง เมื่อบวชแล้ว ได้เดินทางเข้ามาประเทศไทย และได้จำพรรษาอยู่ที่วัดอ่างศิลาก่อนภายหลังได้ย้ายเข้ามาจำพรรษาอยู่ที่วัดใหญ่อินทารามนี้นานถึง ๕๓ ปี มรณภาพในปีพุทธศักราช ๒๔๙๐ อายุได้ ๘๔ ปี เป็นพระเถระที่มีวัตรปฏิบัติเคร่งครัดต่อธรรมวินัยเป็นอย่างดีไม่สะสมบริขารเกินความจำเป็น เป็นพระเถระผู้ทรงวิทยาคุณในทางสมณะมีวาจาสิทธิ์ เป็นที่เคารพยำเกรงของเหล่าศิษยานุศิษย์ และประชาชนในถิ่นใกล้ไกลที่รู้กิตติศัพท์ของท่าน มีผู้นิยมนำบุตรธิดามาถวายเป็นลูกบุญธรรมมากมาย ปัจจุบันนี้ ชื่อเสียงกิตติศัพท์ของท่านยังปรากฏอยู่ในหมู่ศิษย์และประชาชนทั่วไปที่เคารพนับถือ อย่างไม่เสื่อมคลาย เมื่อถึงวันที่ ๒ สิงหาคม ทุก ๆ ปี เป็นวันคล้ายวันมรณภาพของท่าน บรรดาศิษยานุศิษย์ ทายก ทายิกาวัดใหญ่ฯ ประชาชนผู้ที่เคารพนับถือต่างมาร่วมการบำเพ็ญกุศลถวายอย่างเนืองแน่น ไม่เคยขาด จตุปัจจัยที่มีผู้นำมาถวาย ทางวัดใหญ่อินทาราม โดยการนำของท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ ได้จัดตั้งเป็นมูลนิธิไว้ ชื่อว่า **"มูลนิธิหลวงพ่อแดง"** นำดอกผลมาช่วยเหลือบำรุงการศึกษาพระปริยัติธรรมของพระภิกษุสามเณรวัดใหญ่อินทาราม ซึ่งมาจากต่างจังหวัดปีละมิใช่น้อย

****

งานประเพณี และ กิจกรรมสำหรับนักเรียน ของ วัดใหญ่อินทาราม พระอารามหลวง จังหวัดชลบุรี

๑. ประเพณี ถวายสลากภัตมะม่วง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ (วันวิสาขบูชา) เวลา ๐๙.๐๐ น.

๒. ประเพณี ถวายสลากภัตวันเข้าพรรษา วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๐๙.๐๐ น.

๓. ประเพณี ถวายผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน) วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ เวลา ๐๙.๐๐ น.

๔. ประเพณี แห่ตาอินทร์ (รูปไม้แกะสลักพระอินทร์) วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ เวลาบ่าย ๑๓.๐๐-๑๗.๐๐ น.

๕. ประเพณี บำเพ็ญกุศลถวายอดีตเจ้าอาวาส พระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) วันที่ ๒ สิงหาคม ทุกปี

๖. ประเพณี เทศน์คาถาพัน วันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ เริ่มตั้งแต่เวลา ๐๙.๐๐ น.

๗. ประเพณี ติดกัณฑ์เทศน์มหาชาติ วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๑ ทุก ๆ ปี

๘. ประเพณี เทศน์มหาชาติ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ทุก ๆ ปี

๙. ประเพณี ออกบิณฑบาตข้าวต้มหาง (รับบาตรเทโว) วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ เวลา ๐๗.๐๐ น.

๑๐. ประเพณี ลอยกระทง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ (เฉพาะจังหวัดชลบุรี ที่วัดใหญ่ฯ เริ่มจัดเป็นครั้งแรก)

๑๑. ประเพณี บำเพ็ญพระราชกุศล ถวายพระเจ้าตากสินมหาราช วันที่ ๒๘ ธันวาคม และแจกทุนการศึกษา

๑๒. ประเพณี ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ วันที่ ๓๑ ธันวาคม (รับปีใหม่) เวลา ๒๔.๐๐ น.

๑๓. ประเพณี เทศกาลปิดทองรอยพระพุทธบาท ตรงกับวันตรุษจีน ทุก ๆ ปี

๑๔. ประเพณี ทักษิณาบูชา (วันเวียนเทียนมาฆบูชา, วิสาขบูชา, อาสาฬหบูชา, อัฐมีบูชา) ใส่บาตรนักษัตรประจำปีเกิดบำรุงโรงพยาบาลสงฆ์ชลบุรี

๑๕. ประเพณี อบรมนักเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ก่อนเข้าสอบสนามหลวง ๑๕ วัน ตั้งแต่วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๓ ถึงวันแรม ๗ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี

ภาคผนวก

วัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี ได้รับการยกฐานะของวัดขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดสามัญ เมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘ โดยเหตุผล ๒ ประการ คือ

๑. เป็นวัดเก่าแก่ มีอายุกาลมานาน สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีมีศิลปวัตถุมากมาย ทั้งยังเป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุที่สำคัญ ๆ หลายอย่าง

๒. เป็นวัดที่มีการพัฒนา จัดระเบียบตามแนวหลักการปฏิบัติของคณะสงฆ์ในองค์การสาธารณูปการ ทั้งจัดตั้งเป็นอุทยานการศึกษามีหลักวิชาการในยุคพัฒนาในทุก ๆ ด้าน ตลอดจนถึงการเรียนการสอนทั้งนักธรรม และภาษาบาลี ดังกล่าวรายงานตอนหนึ่งของนายดำรง สุนทรศารทูล อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี กล่าวรายงานต่อ ดร.นิพนธ์ ศศิธร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาในสมัยนั้น เป็นวันที่ได้นำสาสน์ตราตั้งยกวัดใหญ่อินทารามขึ้นเป็นพระอารามหลวงมาถวาย และเป็นประธานในพิธีเปิดป้ายชื่อวัด เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๑๘ ดังนี้

"วันนี้ มีที่ดินของวัด เนื้อที่ ๒๘ ไร่ พระคุณเจ้าพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) เจ้าอาวาสองค์ปัจจุบันเริ่มพัฒนาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๒ แบ่งเขตพัฒนาออกเป็น เขตพุทธวาส เขตสังฆวาส และเขตจัดผลประโยชน์ตามหลักเกณฑ์การพัฒนาวัดตามโครงการพัฒนาวัดของรัฐบาล โดยร่วมมือของประชาชนจนปรากฏเป็นวัดที่มีระเบียบเรียบร้อย ดังที่ปรากฏอยู่นี้ปัจจุบันวัดนี้ มีโรงเรียนพระปริยัติธรรม มีการศึกษาทั้งนักธรรม และภาษาบาลีมีการศึกษาฝ่ายสามัญ มีตึกอาคารเรียน ๓ หลัง มีนักเรียนถึงชั้น ป.๗ จำนวน ๗๐๐ คน มีครู ๑๘ คน เป็นที่ตั้งของพุทธสมาคม และเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เป็นหลักฐานวัดหนึ่งในจังหวัดชลบุรี"

☆☆☆☆

แจ้งความกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่อง ยกวัดราษฎร์ เป็นพระอารามหลวง

ด้วยทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกวัดใหญ่อินทาราม
ตำบล บางปลาสร้อย อำเภอเมืองชลบุรี จังหวัด ชลบุรี
เป็นพระอารามหลวง ชั้นตรี ชนิดสามัญ ตั้งแต่
วันที่ ๑๕ เดือน สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นต้นไป.

แจ้งความ ณ วันที่ ๑๒ กันยายน ๒๕๑๘

กระทรวงศึกษาธิการ

ข้อความหลังแผ่นป้ายชื่อวัด

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ยกวัดนี้เป็นพระอารามหลวง
ฯพณฯรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ
กระทำพิธีมอบในพระอุโบสถ และยกป้ายนามวัด
เมื่อ วันที่ ๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๑๘

ใหญ่ - นามวัด ประวัติอ้าง สร้างไพจิตร
อิน - ทวิทย์ แต่ปางบรรพ์ สรรเสกศิลป์
ทา - ยก ทายิกา ใฝ่อาจิณ
ราม - ดิลก สมถวิล สิ้นทุกคน
พระ - ราชทาน เอกลักษณ์ ศักดิ์วัดใหญ่
อา - ทรไท้ การุณย์หลั่ง ดั่งสายฝน
ราม - ประจักษ์ หลักลือเลื่อง ขวัญเมืองชล
หลวง - เทิลผล ยกศาสน์ พิลาศนาม ฯ

ภัทรธาดา
๘ ตุลาคม ๒๕๑๘

ประเภทของวัด

-♦- พระอารามหลวง -♦-

หนังสือศิลปวัฒนธรรมไทย เล่ม ๔ กล่าวถึงเรื่องประเภทของวัดไว้ว่า พระอารามหลวง ตามความหมาย คือ วัดของพระเจ้าแผ่นดิน ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีนามปรากฏอยู่ในทำเนียบสมณศักดิ์ของเก่า เป็นวัดซึ่งพระเจ้าแผ่นดินทรงสร้าง หรือบูรณะปฏิสังขรณ์ทั้งสิ้น ส่วนวัดในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากมีความจำเป็นในการเร่งสร้างเมืองให้ดีเหมือนเมื่อครั้งก่อนเสียกรุง มีการสนับสนุนให้สร้างวัดมากมาย พระอารามหลวงจึงเป็นทั้งวัดที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้าง หรือสถาปนาบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นใหม่ และวัดซึ่งเจ้านายขุนนาง สร้างแล้วถวายเป็นวัดหลวงแบบอย่างในการสร้างวัดก็นำมาจากสมัยกรุงศรีอยุธยาทั้งสิ้น เช่น การสร้างวัดสุทัศน์เทพวรารามเพื่อแทนวัดพนัญเชิง อย่างไรก็ดี พระอารามหลวงในสมัยรัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ยังมีน้อย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ จึงทรงสร้างพระอารามขึ้นใหม่ และทรงสนับสนุนให้มีการสร้าง และบูรณะปฏิสังขรณ์วัดจำนวนมาก ถ้าวัดของใครสร้างได้ดีก็ทรงรับเป็นพระอารามหลวง ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ รัชกาลที่ ๕ ทรงเห็นว่ามีวัดอยู่มากแล้ว จึงมิใคร่ทรงรับวัดที่ผู้อื่นสร้างมาเป็นพระอารามหลวงอย่างแต่ก่อน

การกำหนดแบ่งชนิดของพระอารามหลวง

พระอารามหลวงมีการแบ่งชนิดขึ้นในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปีพุทธศักราช ๒๔๕๗ ได้กำหนดแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด พระอารามหลงชั้นเอก, ชั้นโท, ชั้นตรี

พระอารามหลวงชั้นเอก แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ราชวรมหาวิหาร

๒. ราชวรวิหาร

๓. วรมหาวิหาร

พระอารามหลวงชั้นโท แบ่งออกเป็น ๔ ระดับ คือ

๑. ราชวรมหาวิหาร

๒. ราชวรวิหาร

๓. วรมหาวิหาร

๔. วรวิหาร

พระอารามหลวงชั้นตรี แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ราชวรวิหาร

๒. วรวิหาร

๓. ไม่มีสร้อยต่อท้ายชื่อ คงใช้เฉพาะชื่อวัด

อารามราษฎร์

เป็นวัดที่สร้างไม่ได้ยกวัดถวายเป็นวัดหลวง มีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งวัดเก่า และวัดที่เพิ่งสร้าง กระจัดกระจายอยู่ตามชุมนุมต่าง ๆ ทั่วไป

พระกฐินพระราชทาน

วัดใหญ่อินทารามได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ยกให้เป็นพระอารามหลวงชั้นตรีชนิดสามัญ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ ได้มีผู้จิตศรัทธา ขอรับผ้ากฐินพระราชทานทอดถวายดังนี้

พ.ศ. ๒๕๑๘	นางเวก ศรีตรัย
พ.ศ. ๒๕๑๙	รัฐสภา
พ.ศ. ๒๕๒๐	คณะกรรมการป้องกัน และปราบปรามผู้ทุจริตประพฤติมิชอบในวงการ (คณะกรรมการ ป.ป.ป.)
พ.ศ. ๒๕๒๑	สมาคมแผนโคลัมโบแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์
พ.ศ. ๒๕๒๒	กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๒๓	กรมทรัพยากรธรณี กระทรวงเกษตร และสหกรณ์
พ.ศ. ๒๕๒๔	ธนาคารกรุงเทพ จำกัด
พ.ศ. ๒๕๒๕	นายวินัย สุวรรณศิลป์
พ.ศ. ๒๕๒๖	กรมราชทัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย
พ.ศ. ๒๕๒๗	สำนักงบประมาณ สำนักนายกรัฐมนตรี
พ.ศ. ๒๕๒๘	กรมการขนส่งทางบก กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๒๙	กรมอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๓๐	วิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ.	๒๕๓๑	สมาคมฮินดูสมาท
พ.ศ.	๒๕๓๒	การส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม
พ.ศ.	๒๕๓๓	การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคแห่งประเทศไทย
พ.ศ.	๒๕๓๔	ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุบิน กุลชล
พ.ศ.	๒๕๓๕	กำนันวัฒนา นางสมนวล ตั้งประกอบ
พ.ศ.	๒๕๓๖	นางเรณู ยินดีสุข
พ.ศ.	๒๕๓๗	นายจำลอง นางวิไล เสมอวงษ์
พ.ศ.	๒๕๓๘	นางวรรณนา แก้วเสมา
พ.ศ.	๒๕๓๙	มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ.	๒๕๔๐	นางฉัตร ธรรมเจริญ
พ.ศ.	๒๕๔๑	นายพินิจ นางธนิษฐา ประเสริฐวิทย์
พ.ศ.	๒๕๔๒	นางแสวง ตีทอง
พ.ศ.	๒๕๔๓	นางนธี สุขแจ่มใส, นางปราณี สวัสดิ์กิตติพงศ์
พ.ศ.	๒๕๔๔	นายอุลิต นางสมจิตร สุวรรณศิลป์
พ.ศ.	๒๕๔๕	มูลนิธิปอเต็กตึ๊ง รพ.หัวเฉียว ม.หัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
พ.ศ.	๒๕๔๖	ฯพณฯ สนธยา คุณปลื้ม รมว.กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา
พ.ศ.	๒๕๔๗	นางสมพร ผดุงรัตน์
พ.ศ.	๒๕๔๘	นายเจษฎา, นางประภา อริยธนกุล บริษัท อริยธนกุล ซัพพลาย จำกัด
พ.ศ.	๒๕๔๙	นางสวาท สาตรร้าย
พ.ศ.	๒๕๕๐	มูลนิธิเสริมประภาศิลป์

ปางพระ

พระพุทธรูปที่ค้นพบในสมัยต่างๆ มีอยู่หลายอย่าง ดังต่อไปนี้

๑. ปางประสูติ
๒. ปางมหาภิเนษกรมณ์
๓. ปางตัดพระเมาลี
๔. ปางบำเพ็ญทุกกรกิริยา
๕. ปางรับข้าวมธุปายาส
๖. ปางเสวยข้าวมธุปายาส
๗. ปางอธิษฐานลอยถาด
๘. ปางทรงรับหญ้าคา
๙. ปางตรัสรู้
๑๐. ปางสมาธิ
๑๑. ปางถวายเนตร
๑๒. ปางเดินจงกรม
๑๓. ปางเรือนแก้ว
๑๔. ปางนาคปรก
๑๕. ปางฉันผลสมอ
๑๖. ปางประสานบาตร
๑๗. ปางรับข้าวสัตตุก้อนสัตตุผง
๑๘. ปางประทานพระเกศธาตุ
๑๙. ปางรำพึง
๒๐. ปางปฐมเทศนา
๒๑. ปางประทานเอหิภิกขุ
๒๒. ปางทำภัตกิจ
๒๓. ปางห้ามสมุทร
๒๔. ปางชี้อัครสาวก
๒๕. ปางประทับเรือขนาน
๒๖. ปางแสดงยมกปาฏิหาริย์
๒๗. ปางอุ้มบาตร

๒๘. ปางรับผลมะม่วง
๒๙. ปางอิทธิปาฏิหาริย์
๓๐. ปางห้ามพระแก่นจันทร์
๓๑. ปางลีลา
๓๒. ปางเสด็จจากดาวดึงส์
๓๓. ปางเปิดโลก
๓๔. ปางสมาธิเพชร
๓๕. ปางประทับยืน
๓๖. ปางประดิษฐานรอยพระบาท
๓๗. ปางสรงน้ำฝน
๓๘. ปางขับพระวักลิ (วักกลิ)
๓๙. ปางป่าเลไลยก์
๔๐. ปางปลงพระกัมมัฏฐาน
๔๑. ปางสนเข็ม
๔๒. ปางห้ามญาติ
๔๓. ปางพิจารณาชราธรรม
๔๔. ปางแสดงโอฬาริกนิมิต
๔๕. ปางห้ามมาร
๔๖. ปางปลงอายุสังขาร
๔๗. ปางนาคาวโลก
๔๘. ปางรับน้ำ
๔๙. ปางปราพระราหู (บรรทม)
๕๐. ปางปราบพระยาชมพู (ทรงเครื่อง)
๕๑. ปางประทานพร
๕๒. ปางประทานอภัย
๕๓. ปางโปรดอภัย
๕๔. ปางชัยวัฒน์
๕๕. ปางคันธาราฐ (ปางคันธาระ)

พระพุทธเจ้า (พระศากยมุนีสัมมาสัมพุทธะ)

เมื่อครั้ง ยังเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ กำลังบำเพ็ญพุทธการกธรรม (บารมี) ได้รับลัทธยาเทศ (คำพยากรณ์) จากพระพุทธเจ้าในอดีตชาติที่ผ่านมาถึง ๒๔ พระองค์ ดังต่อไปนี้.-

๑. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ทีปังกร
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุเมธดาบส (นักบวช)

๒. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า โกณฑัญญะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น วิชิตาวี (พระเจ้าจักรพรรดิ์)

๓. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า มังคละ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุรุจิ (พราหมณ์)

๔. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สุมนะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อตุละ (พญานาค)

๕. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า เรวตะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อติเทวะ (พราหมณ์)

๖. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า โสภิตะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุชาตะ (พราหมณ์)

๗. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า อโนมทัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น เสนาบดียักษ์ (ยักษ์)

๘. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ปทุมะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น ราชสีห์ (ราชสีห์)

๙. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า นารทะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น ฤาษี (นักบวช)

๑๐. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ปทุมุตตระ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น ชฎิล (ชาวเมืองหงสาวดี)

๑๑. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สุเมธะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อุตตระ

๑๒. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สุชาตะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น พระเจ้าจักรพรรดิ์

๑๓. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ปิยทัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น กัสสปะ (พราหมณ์)

๑๔. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า อัตถทัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุสิมะ (ชฎิล)

๑๕. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ธัมมทัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น พระอินทร์ (เทวดา)

๑๖. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สิทธัตถะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น มังคละ (นักบวช ดาบส)

๑๗. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ติสสะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุชาตะ (พระมหากษัตริย์)

๑๘. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า ปุสสะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น วิชิตาวี (พระมหากษัตริย์)

๑๙. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า วิปัสสี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อลุตะ (พญานาค)

๒๐. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า สิขี
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น อรินทมะ (พระมหากษัตริย์)

๒๑. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า เวสสภู
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น สุทัสสนะ (พระมหากษัตริย์)

๒๒. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า กกุสันธะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น เขมะ (พระมหากษัตริย์)

๒๓. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า โกนาคมนะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น ปัพพาตะ (พระมหากษัตริย์)

๒๔. พระพุทธเจ้าผู้พยากรณ์พระโพธิสัตว์พระนามว่า กัสสปะ
ได้ทรงพยากรณ์พระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็น โชติปาละ (มาณพ)

พระประธานในพระอุโบสถวัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี นี้มี ๒๔ องค์ คงจะถือเอาคติตามนัยนี้ หรือท่านนักปราชญ์เมธีชนทั้งหลายอาจจะมีแนวแห่งความคิดพิจารณาที่ลึกซึ้งไปกว่านี้ คงจะมีเป็นแน่แท้ และขอความกรุณาได้โปรดชี้แนะให้ด้วย

วิชาโลก เรียนเท่าไร ไม่รู้จบ
เพราะพิภพ กว้างใหญ่ ลึกไพศาล
วิชาธรรม เรียนแล้วทำ จนชำนาญ
ย่อมพบพาน จุดจบ สบสุขเอย ฯ

ภาพปริศนาธรรมฝาผนังด้านทิศตะวันออก หน้าพระประธาน พระราหูจับพญากาลนาคกลืนกิน ๒ ตัว

ภาพปริศนาธรรม พระราหูจับพญากาลนาคกลืนกิน ๒ ตัว มักจะมีอยู่ตามอุโบสถหรือวิหารในวัดโบราณที่มีอายุมาก ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปี แต่ภาพจิตรกรรมปริศนาธรรมอย่างนี้ มักเขียนไว้ใต้ภาพพระแม่นางธรณีบิดมวยผม ซึ่งเป็นภาพจิตรกรรมตอนพระพุทธเจ้าผจญมาร บางอุโบสถในวัดต่างๆ รูปพระราหูอาจแตกต่างกันไปบ้าง ตามศิลปะของท้องถิ่นนั้นๆ เช่น บางแห่งเขียนภาพพระราหูสีเขียวใบไม้แก่ สวมชฎาแบบรัดเกล้า

ภาพปริศนาธรรมประเภทนี้ คิดดูให้ซึ้ง พิจารณาโดยแยบคายใช้ปัญญาขบคิดตีปัญหาธรรมให้แตก จะเกิดธรรมสังเวช เป็นมรณานุสสติกัมมัฏฐานได้อย่างดี จะไม่ประมาทต่อวิถีชีวิตอันน้อยนิด เต็มไปด้วยภัยอันตรายฝืดเคือง และเปราะบางแตกสลายได้ง่าย ดังที่พระรัฐบาลเถระถวายพระพรตอบปัญหาพระเจ้าโกรัพยะ ว่าด้วยเหตุ ๔ ประการ ที่ทำให้ท่านต้องออกบวชในพระพุทธศาสนา ธรรมะนี้เรียกว่า ธัมมุทเทส ในสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ เล่มที่ ๑๓ เรื่องที่ ๓๒ รัฏฐปาลสูตร มีข้อความว่า

๑. อุปนียติ โลโก อทฺธุโว.	โลกอันชรานำเข้าไปไม่ยั่งยืน.
๒. อตาโณ โลโก อนภิสฺสโร.	โลกนี้ไม่มีเครื่องป้องกัน ไม่เป็นใหญ่จำเพาะตน.
๓. อสฺสโก โลโก สพฺพํ ปหาย คมนียํ.	โลกนี้ไม่มีอะไรเป็นของตน จำต้องละทิ้งสิ่งทั้งปวงไป.
๔. อูโน โลโก อติตฺโต ตณฺหาทาโส.	โลกพร่องเป็นนิตย์ ไม่อิ่ม เป็นทาสแห่งตัณหา.

(ไขข้อความ) เพราะราหู อันมีใบหน้าเหมือนยักษ์ นั่นคือ พญามัจจุราช หรือพระยม ผู้คอยฉุดคร่าชีวิตของสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า ไม่เลือกชั้นวรรณะ จะเป็นไพร่ ผู้ดี วณิพก ยาจก ท้าวพระยา มหาเศรษฐี ทุกรูป ทุกนาม ต้องตกอยู่ในอำนาจของความตาย คือพญามัจจุราช ด้วยกันหมดทั้งสิ้น จะช้าหรือเร็วเท่านั้น

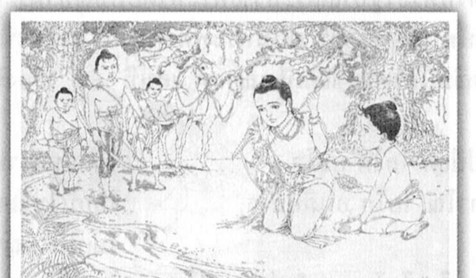
พญากาลนาค ทั้ง ๒ ตัว ที่ถูกพระราหูจับกลืนกิน คือวันคืนที่ล่วงผ่านไปไม่ย้อนหลังกลับมา เผาผลาญให้หมดไปแม้แต่ตัวของมันเอง ดังพระพุทธภาษิตที่ว่า

"กาโล ฆสติ ภูตานิ สพฺพาเนว สหตฺตนา"

กาล คือเวลา ย่อมกลืนกินสรรพสัตว์ทั้งหลาย กับทั้งตัวมันเอง ฯ

อีกนัยหนึ่ง พระกาฬ คือ พระยม หรือพญามัจจุราชนั่นเอง ที่เผาผลาญกลืนกินอายุเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน ทำให้ชีวิตทุกชีวิตสั้นเข้าไปทุกวินาทีที่ผ่านไป ผลที่สุดก็หมดไปเอง เป็นการปิดฉากแห่งชีวิตของคนเราแต่ละชาติ ผู้ที่ไม่ประมาทต่อวิถีชีวต ย่อมไม่ทำกาลเวลาให้ล่วงไปเสียโดยเปล่าประโยชน์ สมดังคำพังเพยที่กล่าวไว้ว่า

"เกิดมาทั้งที ต้องเอาดีให้ได้ ตายไปทั้งที ต้องฝากดีตราไว้"

ภาพปริศนาธรรมที่ฝาผนังด้านทิศตะวันตก
หลังพระประธาน
ปลาอานนต์ หนุนแผ่นดิน

ตามคติโบราณ เล่าไว้ว่า แผ่นดิน (โลกนี้) ตั้งอยู่บนหลังของปลาอานนต์ คราวใดเมื่อปลาอานนต์ไหวตัว คราวนั้นแผ่นดินนี้ก็จะไหวสั่นสะเทือน ความจริงแล้วนี่เป็นปริศนาธรรมที่โบราณท่านได้สอนให้ใช้ความคิด มีแนวสอนอย่างนี้ยังมีอีกมาก เพราะถือว่าวิชาความรู้อะไรก็ตาม ถ้าหากสอนหรือบอกไว้ตรงๆ โดยที่ไม่ต้องใช้ความคิดไตร่ตรองอย่างรอบคอบถี่ถ้วน การเรียนรู้หลักวิชาที่ลึกซึ้งนั้น อาจจะไม่มีความหมายด้อยคุณค่าไป เพราะผู้รับสอน (มวลศิษย์ทั้งหลาย) จะไม่เห็นความสำคัญ ไม่รู้จักคุณค่าของวิชา และจะไม่รู้จักคุณของครูบาอาจารย์ผู้มีสิทธิ์ประสาทวิชาการให้

(ไขข้อความ) แผ่นดิน (โลก) ในที่นี้ คือตัวของเราทุกคน ได้แก่ อัตภาพ ยาว ๑ วา หนา ๑ คืบ กว้าง ๑ ศอก

ปลาอานนต์ คือ ใจ ของคนเรานั่นเอง มีสภาพดิ้นรน กลับกลอก คิดโน่น คิดนี่ ไม่มีวันหยุดยั้ง กระสับกระส่ายตลอดเวลา อุปมาประดุจดังลิงที่ดิ้นรนไปไม่รู้จักหยุด สภาพของจิตใจก็โดยทำนองนี้ แต่ดิ้นรนอย่างรวดเร็วยิ่งกว่าลิงเสียอีก บางครั้งคิดดี บางครั้งคิดร้าย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครู พระองค์ตรัสสอนให้มวลมนุษย์ให้มาพิจารณาดูโลก (อัตภาพร่างกาย) ที่คนส่วนมากยังหลงนิยมชมชอบว่าเป็นของสวยสดงดงามน่าพิสมัย น่ารักใคร่ เกิดความกำหนัดยินดี ดังมีปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ธัมมปทัฏฐกถาโลกวัคควัณณนา ธรรมบทภาค ๖ เรื่อง อภัยราชกุมาร หน้า ๓๖ บรรทัดที่ ๗ ดังพระบาลีว่า

เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ จิตฺตํ ราชรถูปมํ
ยตฺถ พาลา วิสีทนฺติ นตฺถิ สงฺโค วิชานตํ

(พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์
ได้แปลเป็นกลอนแปดไว้ว่า)

"ดูกรสูเจ้าเหล่าทั้งหลาย
มามัวหมายมองโลกโอฆสงสาร
สวยสดสีมีความงามตระการ
ดุจดังยานวิมานมาศราชรถทรง

อันคนพาลสันดานเขลาเมาหมกอยู่
ส่วนผู้รู้มีใจไม่ข้องหลง
ต่างคนต่างคิดหลีกปลีกตนปลง
หมายประสงค์ตรงนิพพานสุขศานต์ใจ"

ฉะนั้น ปลาอานนต์ ที่เป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังพระอุโบสถวัดใหญ่อินทาราม หมายเอาจิตใจของคนทุกคน มีสภาพดิ้นรนไปตามอารมณ์สูงๆ ต่ำๆ ดีบ้าง ชั่วบ้าง เหมือนปลาที่แหวกว่ายเวียนวนไปตามกระแสน้ำขึ้นน้ำลง แต่กระแสน้ำที่ใจอาศัยอยู่ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า โอฆะ (ห้วงน้ำ) มีอยู่ ๔ อย่าง คือ.-

๑. กาโมฆะ ห้วงน้ำคือกาม ได้แก่ความกำหนัดรักใคร่ใน รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส อารมณ์ที่เกิดกับใจ มาเย้ายวน ให้เกิดความรัก ความชัง ตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายต่ำที่เข้ามาครอบงำ จนทำให้เสียคนมามากต่อมาก

๒. ภโวฆะ ห้วงน้ำคือภพ ได้แก่ที่อยู่อาศัย จิตใจย่อมยินดีในที่ที่สบาย ไม่อยากจะโยกย้ายเปลี่ยนที่อยู่ใหม่ หากมีการสับเปลี่ยน หรือย้ายจากที่เดิมไปที่อื่น ก็ดิ้นรนเดือดร้อน เพราะติดที่เสียแล้ว ไม่ยอมพัฒนาตัวเองเข้ากับสิ่งแวดล้อมที่ดีๆ ได้ บางครั้งบางคราวที่เรียกว่า อยากมี อยากเป็น อยากเด่น อยากดัง ในทางที่ไม่เหมาะไม่ควร

๓. ทิฏโฐฆะ ห้วงน้ำคือความเห็นผิด ที่มีความคิดเห็นอย่างรุนแรงเข้าข้างตัวจัด ไม่ชอบฟังความคิดเห็นของคนอื่น แม้จะชอบด้วยเหตุผล เป็นคนใจแคบ ไม่มีใครอยากสังคมด้วย ผลที่สุดก็เดือดร้อน เพราะเข้ากับใครไม่ได้ ตนทำตนเองให้ลำบาก

๔. อวิชโชฆะ ห้วงน้ำคืออวิชชา ได้แก่ความโง่ ด้อยทางภูมิปัญญาไม่รู้เท่าทันต่อเหตุการณ์ คือ ไม่รู้เท่าทันคนนั่นเอง เสียเปรียบคนอื่นร่ำไป ถูกหลอกลวงสร้างความผิดหวังให้กับตนเอง เป็นทุกข์ตลอดชาติ น่าอนาถนัก

ดังที่ว่ามานี้ เกี่ยวกับจิตที่เป็นอกุศล ซึ่งถูกครอบงำด้วยกิเลส คือ ความชั่ว ทำให้คนเราทั้งหลายต้องประสบพบแต่ความทุกข์โศกปริเทวนาการอยู่ร่ำไป เพราะเหตุที่ไม่รู้จักคุ้มครองสำรวมระวังต่ออารมณ์ภายนอก อันมี รูป รส กลิ่น เสียง เป็นต้น ที่มาเป็น

สื่อให้เกิดความรักและความชัง ฉุดกระชากกดให้จิตอยู่ในอำนาจแห่งฝ่ายต่ำชักนำไป ทำให้เกิดความเดือดร้อน กระวนกระวาย ไม่รู้จักจบสิ้น

ส่วนจิตที่เป็นมหากุศล หาเป็นอย่างนี้ไม่ เพราะเหตุที่ได้ฝึกหัดอบรมอยู่ในกัลยาณธรรม อันมีน้ำคือเมตตา อันเป็นส่วนดี ทำให้จิตสะอาดผ่องใสมีความสงบ เป็นสุขอยู่เหนือความชั่ว ความเลวทรามต่ำช้าแห่งอกุศลทั้งหลายครอบงำไม่ได้ เพราะเหตุที่มารู้เท่าทันต่ออารมณ์ร้าย ไม่ติดข้องอยู่กับความรัก ความชัง จนเกินขอบเขต รู้จักรักษาเอาตัวรอด พ้นจากความเสื่อมอันเป็นทางอบายภูมิ ย่อมประสบสุข เจริญก้าวหน้า ตามบุญวาสนาบารมี ที่ได้สั่งสมอบรมมา เรียกว่าเป็นผู้มีโชค ไม่เสียทีที่ได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา

จิตใจจะดิ้นรนไปในทางที่ดีหรือชั่ว อยู่ที่ว่าได้อบรมบ่มนิสัยมาในทางใด และอย่างไรเท่านั้น สมดังที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้ว่า

"ยํ เว เสวติ ตาทิโส"
คบหากับใคร ก็เหมือนคนนั้น ฯ

ความศักดิ์สิทธิ์และอภินิหาร ของ หลวงพ่อเฉย

หลวงพ่อเฉย เป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่งที่มีความศักดิ์สิทธิ์ และมีอภินิหาร เหมือน หลวงพ่อโสธร จังหวัดฉะเชิงเทรา หลวงพ่อวัดไร่ขิง จังหวัดนครปฐม หลวงพ่อวัดบ้านแหลม จังหวัดสมุทรสงคราม และมีหลวงพ่ออีกหลายรูปในประเทศไทย ปัจจุบันนี้เป็นมิ่งขวัญคู่บ้านคู่เมืองของแต่ละท้องถิ่นเป็นหลักชัยบุญเขต ที่ประชาชนกราบไหว้บูชาเป็นทัสสนานุตตริยะ อุดมมงคลแก่ผู้ที่ได้พบเห็น

เฉพาะ หลวงพ่อเฉย วัดใหญ่อินทาราม เมืองชลบุรี นี้ ทรงความศักดิ์สิทธิ์ เป็นประจักษ์สิทธิแก่ผู้เข้าไปกราบไหว้บูชา ขอคุณบารมีคุ้มครองปกปักรักษา ให้หายจากโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ โดยเฉพาะเด็กทารกเล็กๆ ที่เจ็บออดๆ แอดๆ สามวันดี สี่วันไข้ อะไรโดยทำนองนี้ เมื่อรักษาเท่าไรก็ไม่หายขาด บิดามารดาผู้ปกครองหมดหนทางจะเยียวยารักษาได้ ก็มาขอพึ่งเมตตาบุญบารมี ความศักดิ์สิทธิ์ ให้หลวงพ่อเฉยช่วยคุ้มครองขจัดปัดเป่าให้หายขาดจากโรคภัยไข้เจ็บ ยกถวายให้เป็นลูกศิษย์ แล้วขอสิ่งที่เป็นมงคล โดยฉีกเอาผ้าที่ประชาชนมาแก้บนห่มถวายให้ เอาไปผูกข้อมือเด็กทารกเหล่านั้น ผลปรากฏว่าได้หายจากโรคภัยไข้เจ็บได้อย่างน่าอัศจรรย์ หายวันหายคืน มีสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ เป็นเด็กที่เลี้ยงง่าย มีปัญญาดีเมื่อเข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนจะไม่เป็นเด็กที่มีปัญหา หรือด้อยในทางภูมิปัญญา แต่ค่อนข้างจะซน ตามวินัยของเด็กผู้มีแววแห่งความฉลาดอันเป็นคุณสมบัติเฉพาะตน ทั้งหญิง ทั้งชาย เมื่อเติบโตเป็นหนุ่มสาว สำเร็จการศึกษา มีชื่อเสียงเกียรติประวัติอันดีเด่นในวงศ์ตระกูล ทั้งมีหน้าที่อยู่ในวงราชการ ด้านการบ้านการเมืองก็มีมาก บางคนเป็นบรรพชิต อยู่ครองสมณเพศ เป็นกำลังให้กับพระพุทธศาสนา เป็นศาสนทายาท ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ เป็นที่เทิดทูนเคารพสักการะของพุทธบริษัททั่วไปมีอยู่มิใช่น้อย จะขอยกตัวอย่างเอ่ยนามของบรรพชิต ผู้ทรงคุณวุฒิ คุณธรรมปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ คือ

พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (นิรนฺตรมหาเถร ป.ธ.๙)

พระเดชพระคุณท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (นิรนฺตรมหาเถร) อดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาสรูปนี้มีเกียรติอัตตประวัติ น่ารู้ น่าศึกษา และน่าจะถือเป็นเนติแบบอย่าง (โดยเฉพาะพระสงฆ์สามเณรชาวชลบุรี)

นายสุ้นฮวด โกณเขมะ คฤหบดี ชาวชลบุรี มรรคนายกวัดใหญ่อินทารามในอดีต เมื่อคราวครั้งยังเป็นหนุ่มโสด อยู่ในวัยที่จะมีคู่ครองได้แล้วบิดามารดาได้ไปสู่ขอนางสาวกิมหลง ผู้เป็นบุตรสาวของคฤหบดีชาวเมืองชลบุรีด้วยกัน และตระกูลทั้งสองนี้เป็นตระกูลมีสัมมาทิฏฐิ นับถือพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด เป็นชีวิตจิตใจ โดยเฉพาะนายสุ้นฮวด โกณเขมะ เคยบวชเรียนมาแล้ว ครั้งยังครองสมณเพศเป็นพระภิกษุอยู่ ประพฤติดีปฏิบัติชอบ เคร่งต่อพระธรรมวินัย ทั้งยังทรงจำพระปาฏิโมกข์ และเป็นองค์แสดงพระปาฏิโมกข์ในวันอุโบสถได้ด้วยหลายครั้ง อยู่ต่อมา ได้ลาสิกขาออกไปเป็นฆราวาสประกอบอาชีพ ช่วยเหลือกิจการสนองพระคุณของบิดามารดาบังเกิดเกล้าทั้งสอง ในฐานะที่เป็นบุตรที่ดี มีกตัญญูกตเวทิตาธรรม เมื่อได้แต่งงานอยู่กินร่วมกันมากับนางสาวกิมหลง เป็นสามีภรรยาคู่ทุกข์คู่ยากและได้ร่วมสุขร่วมทุกข์สืบมรดกตกทอดมาจากบิดามารดาทั้งสองฝ่ายคุ้มครองดูแลทรัพย์ไว้เป็นอย่างดี แต่ทั้งสองคนไม่มีบุตรธิดาไว้สืบตระกูลเลย เป็นความร้อนใจเกิดขึ้นแก่นายสุ้นฮวดผู้เป็นสามี เพราะเคยบวชเคยเรียนมาย่อมทราบดี รู้อยู่แก่ใจว่า "ตระกูลที่มั่งคั่งจะตั้งอยู่ไม่ได้ ต้องเสื่อมสลาย เพราะไม่มีบุตรธิดาเป็นทายาทสืบรักษามรดกเอาไว้"

อยู่ต่อมา นายสุ้นฮวด โกณเขมะ มาสู่วัดใหญ่อินทาราม เข้าไปกราบบูชาหลวงพ่อเฉย ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่ศาลาโบราณ ๘ ห้อง นำดอกไม้จุดธูปเทียนไปบูชา เหมือนอย่างที่เคยปฏิบัติมา และได้ตั้งสัจจะอธิษฐานขอพรจากหลวงพ่อเฉยว่า ขอให้ได้ลูกผู้ชายสักคนหนึ่ง ถ้าได้สมประสงค์แล้วจะถวายเป็นลูกศิษย์ อยู่ต่อมาไม่นานนัก นางกิมหลงผู้เป็นภรรยาก็ได้ตั้งครรภ์ครั้นครบกำหนดทศมาส (สิบเดือน) ก็คลอดออกมาเป็นทารกเพศชาย ภายหลังได้มาตั้งมงคลนามว่า ด.ช.นิรันดร์ โกณเขมะ เมื่อเจริญวัยเติบโตขึ้นมาแล้ว ได้ไปเป็นลูกศิษย์ของท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) เจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม รูปที่ ๖ เข้าเรียนหนังสือในโรงเรียนจนจบการศึกษาภาคบังคับแล้ว ได้บรรพชาเป็นสามเณร ได้ศึกษาพระปริยัติธรรมต่อไป อยู่ต่อมา ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรมหาเถร) อธิบดีสงฆ์วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานครเวลานั้นจำพรรษาอยู่ที่วัดเขาบางทราย (ใกล้กับค่ายทหารนวมินทราชินีในปัจจุบัน) เมืองชลบุรี ได้มาขอสามเณรนิรันดร์ โกณเขมะ ไปเป็นศิษย์ จากท่านพระครูธรรมสารอภินันท์เพื่อจะส่งให้ศึกษาพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลีให้สูงยิ่งขึ้นไป ท่านพระครูธรรมสารอภินันท์ (หลวงพ่อแดง) ไม่ขัดข้อง ผลที่สุด สามเณรนิรันดร์ โกณเขมะ ก็ได้ย้ายไปอยู่วัดเขาบางทราย ภายใต้ความอุปการะ อนุเคราะห์ สงเคราะห์ ของท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ญาณวรมหาเถร) ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นไป จนกระทั่งท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ได้เดินทางไปอยู่วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

สามเณรนิรันดร์ โกณเขมะ ก็ได้เดินทางติดตามไปด้วยและเข้าศึกษาพระปริยัติธรรม จนได้เข้าสอบบาลีสนามหลวง เป็นลำดับๆ มาจนถึงชั้นประโยค ป.ธ.๙ ซึ่งเป็นชั้นประโยคบาลีสูงสุดของทางการคณะสงฆ์ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๑ และมีพระมหาเปรียญผู้ที่สอบไล่บาลีสนามหลวงประโยค ป.ธ.๙ ได้พร้อมกัน ๖ รูป คือ

๑. พระมหาธีร์ ปุณฺณโก (จันทวีระ) อายุ ๔๒ พรรษา ๒๑ วัด จักรวรรดิราชาวาส พระนคร ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้น เป็นสมเด็จพระราชาคณะที่สมเด็จพระธีรญาณมุนี เจ้าอาวาสวัดจักรวรรดิราชาวาส กรุงเทพมหานคร

๒. พระมหาสุรัช อภิรโส (กาญจนพบู) อายุ ๒๖ พรรษา ๖ วัดเบญจมบพิตร พระนคร

๓. พระมหาหวาน ธมฺมธโร (ฤาไชยคม) อายุ ๒๓ พรรษา ๒ วัดเบญจมบพิตร พระนคร

๔. พระมหานิรันดร์ นิรนฺตโร (โกณเขมะ) อายุ ๒๔ พรรษา ๓ วัดเทพศิรินทราวาส พระนคร ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ สถาปนาขึ้นเป็นสมเด็จพระราชาคณะ ที่สมเด็จพระวันรัต อดีตเจ้าอาวาสวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร และกรรมการมหาเถรสมาคม

๕. พระมหาโปร่ง โชติโก (ชื่นใจ) อายุ ๓๐ พรรษา ๑๐ วัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร

๖. พระมหาวิเชียร วิธุโร (บำรุงผล) อายุ ๒๘ พรรษา ๘ วัดมหาธาตุฯ (ท่าพระจันทร์ พระนคร อดีตท่านเจ้าคุณพระวิเชียรโมลี วัดมหาธาตุ พระนคร ต่อมาได้ลาสิกขา เข้ารับราชการในตำแหน่งหัวหน้ากองอนุศาสนาจารย์ กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ

เมื่อได้พิจารณาดูตามประวัติ ของพระเดชพระคุณ ท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระวันรัต (นิรันดร์ นิรนฺตรมหาเถร) รูปนี้ นับว่า เป็นพระมหาเถระชาวจังหวัดชลบุรีภาคตะวันออกโดยกำเหนิด มีปฏิทาเป็นที่น่าเลื่อมใสที่พระเดชพระคุณท่านเป็นสมเด็จพระราชาคณะฯ เป็นพระมหาเถระผู้ทรงคุณสมณศักดิ์สูง มีอัธยาศัยเยือกเย็น มีจิตเป็นมหากุศลต่อบุคคลทุกชั้นมีนิวาตธรรมที่เจริญอยู่เป็นนิตย์ไม่เป็นพิษไม่เป็นภัยกับผู้ใดทั้งสิ้นสมดังคำพังเพยที่กล่าวไว้ว่า

"บวชมาทั้งที หมั่นรักษาความดีเอาไว้"

ความเป็นมาแห่งความศักดิ์สิทธิ์และอภินิหารของหลวงพ่อเฉย พระพุทธรูปองค์สำคัญที่ประชาชนทั่วไปมีความเลื่อมใส เข้ากราบไหว้บูชา ขอพรบนบานนำผ้าห่มคลุมถวายมากมายไม่เคยขาด ปิดทองสะพรั่งเต็มไปหมดหลวงพ่อเฉย พระพุทธรูปองค์นี้คงจะมีเทพผู้มเหศักดิ์ เป็นสัมมาทิฏฐิรักษา คุ้มครองอยู่เป็นแน่

"อย่าประมาท บางสิ่งบางอย่าง ยังอยู่เหนือเหตุผล
สิ่งใด ที่ตาไม่สามารถมองเห็น หูฟังไม่ได้ยิน
อย่าเพิ่งปฏิเสธว่า สิ่งนั้น ไม่มี ไร้เหตุผล"

ภาพปริศนาธรรม เรื่อง ธรรมาธรรมะสงคราม การต่อสู้กัน ระหว่าง ธรรมะกับอธรรม

บานประตู ๔ ช่องของพระอุโบสถ ประดับมุก ฝีมือประณีต สวยงามมาก ทำเป็นรูปสัตว์ป่าหิมพานต์อยู่ในวงกลม และมีรูปเทพเจ้าบ้าง ตลอดจนถึงลักษณะแห่งศิลป ลวดลายเปลวเพลิง และรูปดอกไม้นานาชนิด

ยังมีภาพศิลป ปริศนาธรรมลวดลาย ที่บานประตูประดับมุกภายในวงกลม ด้านหน้าทางทิศตะวันออก ได้แสดงเรื่องเกี่ยวกับธรรมาธรรมะสงครามอันเป็นหัวข้อแห่งพระธรรมเทศนาที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงแสดงในวันเฉลิมพระชนมพรรษา ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงยกพระพุทธภาษิตอันเป็นอุทเทศ ซึ่งมาในพระคัมภีร์ธัมปทัฏฐกถา ยมกวัคควัณนา ธรรมบท ภาค ๑ เรื่องพระจักขุบาลเถระ หน้า ๒๐ บรรทัดที่ ๑๔ ดังมีพระบาลีว่า

น หิ ธมฺโม อธมฺโม จ อุโภ สมวิปากิโน
อธมฺโม นิรยํ เนติ ธมฺโม ปาเปติ สุคตึ ฯ

ธรรมและอธรรมทั้งสอง มีผลเสมอกันก็หามิได้
อธรรม ย่อมนำไปสู่นรก (ส่วน) ธรรมย่อมให้ถึงสุคติ ฯ

เมื่อสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาจบลงแล้ว พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงซาบซึ้งในรสแห่งพระธรรมเทศนากัณฑ์นี้เป็นอย่างยิ่ง จึงทรงอยากให้เขียนจารึก ทำให้เห็นภาพประกอบการต่อสู้ระหว่างธรรมะกับอธรรม ซึ่งผลปรากฏว่า อธรรมย่อมสู้กับธรรมะไม่ได้ จึงทรงตรัสกับสมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ว่า จะให้คนอื่นเขียน ก็เห็นจะสู้ฝีพระหัตถ์ของสมเด็จอาไม่ได้ สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ ได้ทรงเขียนเป็นภาพประกอบการต่อสู้ ระหว่างธรรมะกับอธรรม อยู่ภายในวงกลมขึ้นทูลเกล้าฯ น้อมถวายล้นเกล้ารัชกาลที่ ๖ พระองค์ทรงพอพระทัยมากจึงให้ทรงจัดพิมพ์รวบรวมไว้ในหนังสือเรื่องธรรมาธรรมะสงคราม เกี่ยวกับศิลปะลายไทย

พระเดชพระคุณท่านเจ้าคุณพระราชพรหมาจารย์ (จำรัส ภทฺโท) อดีตเจ้าอาวาสวัดใหญ่อินทาราม ได้ให้นายช่างประดับมุกจำลองภาพลงในบานประตูพระอุโบสถไว้อย่างประณีตสวยงามมาก ซึ่งอยู่ภายในวงกลมแวดล้อมด้วยลวดลายกนก

เปลวเพลิงแบบลายรดน้ำของเอกลักษณ์ไทยโบราณ ยุคปัจจุบันนี้ ย่อมจะหาดูชมได้ยาก และไม่ค่อยจะได้เข้าใจในประวัติแห่งความเป็นมาของศิลปะเอกลักษณ์ส่วนนี้

คติพจน์จากโลกนิติ

ผู้กล้าหาญ เว้นจากอาวุธเสียแล้ว ไม่ควรคิดจะเข้าสู่สมรภูมิ
บัณฑิตปราชญ์เมธี เว้นจากคัมภีร์ (แสดงอ้าง) ไม่ควรพูด
คนเดินทาง (ชอบเที่ยว) เว้นห่างจากพวกเพื่อน ไม่ควรเดินทางไกล
อนึ่งเล่า พ่อค้า ผู้ไปค้าขายต่างถิ่น เว้นจากมิตรสหายเสียแล้ว อย่าได้ไป

โยธา ทิ้งสาครสู้ สงคราม บ่ควร
ปราชญ์ ละคัมภีร์ความ อย่าพร้อง
เดินหน เพื่อนบ่ตาม อย่าไต่ ทางแฮ
พานิช เสียพวกพ้อง ต่างด้าว อย่าไป ฯ

กรรมวิธีการเทปูนฉาบฝาผนัง และการเขียนภาพ

การเทปูนฉาบฝาผนังในสมัยโบราณ มีกรรมวิธีโดยการเอาปูนขาวมาแช่ไว้ในโอ่งกับทรายร่อน แช่ปนไว้กับน้ำอ้อย แล้วเอาต้นบง (ต้นไผ่ชนิดหนึ่ง มีปล้องยาวคล้ายไม้ซาง แต่มีลำต้นใหญ่กว่า) สับผสมลงไปด้วยกับกาวหนังสัตว์ ประมาณ ๑๕-๓๐ วัน จนแลดูแห้ง มียางขึ้น ก็คนให้ทั่วแล้วนำมาโขลกด้วยครกตำข้าวจนเหนียว แล้วเอาฟางข้าวที่แช่จนเปื่อยโขลกลงไปด้วย จึงเอาปูนผสมนี้มาฉาบผนังจนทั่ว เรียกว่า **"ปูนเพชร"** จะทำให้ฝาผนังยึดแน่นเรียบ และแข็งแกร่งทนทานมาก

ในการลงพื้นฝาผนัง มีกรรมวิธีหลายประการ เช่น.-

ก. บางคนนิยมเอาเลือดหมูมาทาผนังจนทั่ว แล้วเอาไม้มาถูจนเรียบ

ข. บางรายก็ใช้เม็ดมะขามต้มเป็นจำนวนมาก แล้วเคี่ยวจนเปื่อยยุ่ย ครั้นแล้วก็กรองเอากากออกให้เหลือไว้แต่น้ำ เอามาทา และ

ค. บางรายก็เอาฝุ่นขาวใส่ลงไปในน้ำเหนียวๆ ซึ่งผลิตขึ้นโดยอีกกรรมวิธีหนึ่ง แล้วทาลงไปจนแห้งสนิท ก็เป็นเวลาหลายวัน

การเขียนภาพสีในสมัยอยุธยาตอนปลาย มีกรรมวิธี มักจะลงพื้นด้วยสีขาว แล้วเขียนด้วยสีบางๆ การร่างภาพนั้น ก็จะใช้ถ่านร่างเสียก่อนเมื่อระบายสีแล้วก็จะลบเส้นถ่านออก ภาพนี้ดูสดใสดี และไม่ล่อนง่าย

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๑ รัชกาลที่ ๒ และรัชกาลที่ ๓ ก่อนเขียนภาพ ก็มีการทาสีพื้นลงเสียก่อน แล้วจึงร่างบนกระดาษข่อยต่อจากนั้นจึงปรุกระดาษแล้วตบฝุ่นจนติดฝาผนัง จึงจะเขียนภาพ

การปรุกระดาษแล้วลงพื้น เช่น เขียนพื้นดิน ภูเขา ป่า และต้นไม้เป็นพื้นไว้ก่อน การเขียนสีหนาขึ้น ทำให้รูปกระเทาะล่อนได้ง่าย สีที่ระบายหนาโดนความชื้นกาวก็จะชื้นไปด้วย ทำให้ปูนที่ฉาบฝาผนังเปื่อยยุ่ยลงเร็ว

อนึ่ง กาวหนังสัตว์ กับกาวไม้นั้น ต่างกัน กาวหนังสัตว์นั้น นำมาเคี่ยวแล้วจะมีกลิ่นเหม็นมาก แต่เขียนภาพได้ง่าย และทนกว่า ส่วนกาวไม้ ก็ได้แก่ ยางมะขวิด ยางกระถิน และยางมะเดื่ออุทุมพร โดยเฉพาะยางมะเดื่อ นิยมกรีดเอามาใช้ปิดทอง

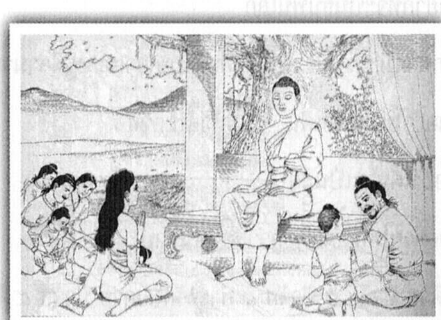
ในการเขียนภาพกิจกรรมส่วนใหญ่ มักจะเขียนด้วยสีฝุ่นผสมกาวลงบนผนังที่ลงพื้นไว้แล้วเฉพาะฝาผนังโบราณก่อด้วยอิฐสอปูนด้วยปูนขาวผสมกับน้ำอ้อยและฉาบด้วยปูนผสมน้ำอ้อยจนผนังเรียบ เนื่องจากปูนมีความเค็ม จึงต้องประสระด้วยน้ำใบขี้เหล็กต้มจนทั่ว ก็จะทำให้ผนังปูนนั้นหมดความเค็ม การที่จะรู้ว่าผนังหมดความเค็มหรือ

ไม่ก็ให้เอาขมิ้นขีดดู ถ้าปรากฏว่า ขมิ้นมีสีเหลืองตามสีของขมิ้น ผนังปูนนั้นก็หมดเค็ม แต่ทว่าขมิ้นยังมีสีแดงสดอยู่ก็แสดงว่า ความเค็มของปูนนั้นยังมีอยู่

ในสมัยก่อนสีที่ใช้มีเพียง ๔ สีเท่านั้น คือ ฝุ่นสีขาว เขม่าดำก้นหม้อ ดินแดง ดินเหลือง ดินทั้งสองสีนำมาบดให้ละเอียด และกรองให้เป็นฝุ่นเสียอีกชั้นหนึ่ง การผสมสี ก็ใช้กะลาที่มีฐานแบน เพราะวางกับพื้นได้สะดวก ด้วยเหตุนี้ภาพที่เขียนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนกลางภาพจิตรกรรมบนฝาผนังจึงปรากฏเป็นสีต่างๆ ไม่มาก

อนึ่ง "รง" คือยางไม้ชนิดหนึ่ง (มี ๒ ชนิด คือ รงกา เป็นยางไม้ สีเขียว รงทอง เป็นยางไม้สีเหลือง ส่วนต้นรงทอง เป็นต้นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ ใบกลมโต ปลายใบมนๆ ลำต้นเมื่อเอามีดกรีดจะมียางสีเหลืองเข้มซึมออกมา ใช้ทำยา และเป็นสีระบาย) ผสมน้ำระบายจะเป็นสีเหลือง มีข้อที่เสียอยู่ที่ว่า สีเหลืองรงนี้ ทิ้งไว้นานวัน สีเหลืองจะแปลงสีเป็นสีน้ำตาล หรือสีขาวซีดปนเทา

สมัยอยุธยาตอนปลาย ไทยเราได้ติดต่อค้าขายกับชาวต่างชาติในทวีปยุโรปหลายชาติ สีที่เขียนจึงปรากฏมีมากสีขึ้น เช่น สีเสน สีแดงชาด สีแดงลิ้นจี่ สีเหลืองสดใส สีเขียว และสีเขียวคราม เป็นต้น จึงทำให้ภาพเขียนในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายสวยสดใสเพิ่มขึ้น ภาพที่ปรากฏส่วนมากเป็นภาพสีเขียว ส่วนภาพสีครามจะปรากฏมากที่วัดเขียน จังหวัดอ่างทอง และจิตรกรรมในพระปรางค์วัดราษฎร์บูรณะ ในกรุงศรีอยุธยา ที่ว่าเป็นภาพที่วาดได้งดงามมีสีสรรเด่นชัดมาก

ภาษิต - คำคม

- ตัวอย่างดีกว่า...คำสอน
- คนดีไม่เบ่ง คนเก่งไม่โม้ คนโตไม่อวด
- เวลาที่ไม่ต้องการ จะนานที่สุด
- ไฟย่อมไม่อิ่มด้วยเชื้อ
- ข้าศึกอะไรไม่เท่าเกิดตาย สหายอะไรไม่เท่าบุญกุศล
- คนมีความรู้มักจะถ่อมตัว แต่คนไม่มีความรู้จะหยิ่งยะโส
- โลกเป็นบันไดให้บางคนก้าวขึ้น และบางคนก้าวลงเมื่อสมัครใจ
- จนแต่มีเกียรติ ดีกว่ามั่งมีแต่อัปยศ
- เมื่อชีวิตสั้นเข้า อย่าให้ตัวกู-ของกูยาวออก
- คนตาดี มักตกบ่อลึก
- คนที่พูดเพราะจะเลี้ยงท่านด้วยช้อนเปล่า ๆ
- จมโลกแล้วยากที่จะปีนขึ้นพ้นโลก
- แม้นจนยากหากมีธรรมประจำใจ ค่าอำไพกว่าเศรษฐีมีสามานย์
- การทำงานอย่าใช้แต่เท้าเดิน จงใช้หัวเดินด้วย
- จงทำดีแต่อย่าเด่นจะเป็นภัย
- การล่ามช้างด้วยใยบัวยังง่ายกว่าสอนคนห่าม
- คนเป็นคนด้วย ปัจจัย ๕ ปัจจัย ๕ บำรุงรักษากาย ปัจจัย ๕ คือธรรมะบำรุงรักษาใจ
- ภาวะที่ปราศจากความรู้ที่ถูกต้องเรียกว่า “อวิชชา”
- ผู้ร้อนรนหม่นหมอง ต้องพึ่งธรรม
- ความสุขสิ้นง่าย ความละอายหายยาก

- ความทุกข์ต้องซื้อหา ความสุขได้มาเปล่า
- มีผู้ถามขงจื้อนักปราชญ์ชาวจีนว่า "คนเราตายแล้วไปไหน" ขงจื้อตอบว่า "ก็เมื่อเราเป็น ๆ อยู่นี่ เราก็ยังไม่รู้เลยว่าเรากำลังจะไปไหน ตายแล้วจะไปรู้ได้อย่างไร"
- สิ่งที่ดีที่สุด เป็นสิ่งที่มีราคาเยาที่สุด
- ถ้าบุคคลใดจะพ้นจากบาปกรรมได้ เพราะการรดน้ำศักดิ์สิทธิ์แล้วไซร้ กบ เต่า งู ปู ปลา และสัตว์น้ำทั้งปวงก็จะได้ไปสวรรค์เป็นแน่
- คนที่เห็นว่าความสนุกเป็นความสุข เขารู้ชีวิตเพียงแค่รสของความอร่อยเท่านั้น
- สิ่งที่ไม่จำเป็นอย่างเหลือเฟือ กำลังเป็นสิ่งที่สร้างความทุกข์ที่เหลือเฟือแก่มนุษย์
- ผู้ที่จะเป็นผู้นำประชาชน เขาจะต้องรู้จักวิธีตามหลังประชาชนก่อน
- คนไหนพูดไม่จริง เสียงพูดนั้นก็สู้เสียงไก่ขัน และเสียงหมาเห่าไม่ได้
- พุทธศาสนาไม่ใช้วัตถุนิยม พุทธศาสนาไม่ใช้มโนนิยม แต่พุทธศาสนาเป็น...สัจจนิยม
- ความหวังของผู้ขาดทุนทรัพย์ ก็เหมือนกับธนูที่ขาดลูกศร
- คนเรามีเวลาโง่ด้วยกันทุกคน แต่ไม่มีใครโง่ตลอดกาล
- การศึกษาคือ...สิ่งนำทาง ความรู้คือ...กุญแจ
- เมื่อธรรมะถึงใจแล้ว กินข้าวเปล่าก็อร่อยดี
- บุญต้องหาบ บาปต้องละ
- ตัวบาปที่แท้จริงคือ...ความโง่
- ทำบุญอยากให้คนรู้ ไม่ใช่บุญแท้
- จงคิดถึงความตายเข้าไว้บ้าง
- จงหัดตายเสียก่อนตายให้คุ้นเคย
- โลกบังธรรม รักชังบังนิพพาน
- ทุกสิ่งทุกอย่างเมื่อมันมาเหมือนฝัน มันก็จะไปเหมือนฝัน..เช่นกัน
- ความเห็นแก่ตัวเป็นศัตรูของ..สันติภาพ

- ความเห็นแก่ตัวเป็นศัตรูของ..สันติภาพ
- อุปการะคนอกตัญญูเหมือนเทน้ำอบลงในทะเล
- ความดีมีค่ากว่าปริญญาบัตร
- ลมร้ายไม่เคยพัดให้ใครดี
- มีปัญหา? อย่าท้อแท้ ทางแก้มีเสมอ
- ดี...ที่ยกโทษ ดีที่สุด...ลืม
- ความรู้เรื่องชีวิต เป็นยอดของศาสตร์ทั้งปวง
- ยอดยาใจที่แท้ ต้องพึ่งธรรม
- ดาบสองคม เมื่อฟันคนอื่นได้ มันก็อาจย้อนฟันตนเองได้เช่นกัน
- ยศ...ศักดิ์...คือเครื่องล่อให้คนรัก และสงวนความดีนี้ไว้
- มารสังคมล้วนแต่มารยาทดี
- อย่าพยายามทำคนอื่นให้เหมือนใจเรา เพราะเราก็ยังทำให้เหมือนใจคนอื่นไม่ได้
- อย่าทำตัวเป็นผู้รับฝ่ายเดียว จงทำตัวเป็นผู้ให้ด้วย
- อย่าทำตัวให้เด่นกว่างาน จงพยายามทำงานให้เด่นกว่าตัว
- อย่าพยายามทำสิ่งที่ได้ให้เท่ากับใจ จงพยายามทำใจให้เท่ากับสิ่งที่ได้
- กาลเวลาเป็นวิญญาณของโลก
- อย่าทำบ้านให้แข็งแรงกว่าพื้นฐาน แต่จงทำพื้นฐานให้แข็งแรงกว่าบ้าน
- จะเลือกคู่อยู่เลือกรักมักสมบัติ อย่าประหวัดแต่รูปงามตามคำขาน
  เลือกความดีนั้นและไซร้จะได้การ ยั่งยืนนานอยู่เป็นสุขทุกเวลา
- สิงห์หมดเขี้ยวเล็บเมื่อใด ก็แพ้สุนัขเมื่อนั้น
- จงฝันเถิดแต่อย่าหวังเลย

- กลัวให้ถูกท่า กล้าให้ถูกที่ ดีให้ถูกทาง
- อิจฉาริษยาเป็นมะเร็งร้ายในวิญญาณ
- ชาติผู้ดีใช่ดีที่มีทรัพย์สินหรือปริญญาหรือหลักฐาน หรือโครตเง่าเผ่าพงศ์วงษ์สิงคาร เครื่องหมายอ่านผู้ดีอยู่ที่...ธรรม
- ความวิตกกังวลบั่นทอนชีวิต
- กิเลสมันไม่เลือก ชาติ ศักดิ์ เกียรติ โง่ ฉลาด ถ้ามันเข้าครอบงำครองใจแล้ว ก็จะทำให้ตัวปัญญามืดบอด ตายจากความเป็นคนหมด
- การทำความดี และความชั่วถึงแม้ผู้อื่นไม่เห็นตัวเราก็เห็นเอง
- เกิดมาทั้งทีเอาดีให้ได้ จะตายทั้งทีฝากดีเอาไว้
- ผู้มีสติ มีความเจริญทุกเมื่อ
- เมื่อไม่มีสิ่งที่ท่านชอบ ก็ต้องชอบสิ่งที่ท่านมี
- คนรวย...ไม่จำเป็นจะต้องฉลาดทุกคน คนจน...ก็ใช่ว่าจะโง่ทุกคน
  ฉะนั้น...เงินจึงไม่ใช่เครื่องหมายของความดี มีเกียรติเสมอไป
- ชั่วเป็นผี ดีเป็นคน จนเป็นทาน ฉลาดเป็นครู มุทะลุเป็นพาล
- พระพุทธรูปบังพระพุทธเจ้า คัมภีร์บังพระธรรม ผ้าเหลืองบังพระสงฆ์
- ความกลัวทุกชนิด มารวมกันที่ความกลัวตาย
- ปากถุงลั่น ก้นถุงรั่ว
- ธรรมะคือระบบการปฏิบัติที่ถูกต้องสำหรับมนุษย์ทุกขั้นทุกตอน
- นปฺปฏิกงฺเข อนาคตํ รกฺเขยฺยานาคตํ ภยํ ไม่พึงพะวงถึงสิ่งที่ยังมาไม่ถึง พึงป้องกันภัยที่ยังมาไม่ถึง
- ให้การศึกษาแก่คนไม่มีศาสนาก็เท่ากับทำให้ เขากลายเป็นปีศาจที่แสนรู้ไปเท่านั้นเอง
- ชีวิตไม่พอกับตัณหา เวลาไม่พอกับความต้องการ
- ไร้เจตนา และสารภาพผิด เป็นเครื่องเปลื้องบาป

- ถ้าหย่อนต้องดึง ถ้าตึงต้องผ่อน
- จงลืมสิ่งที่ตนให้ จงจำสิ่งที่ตนได้รับ
- ไม่มีสมบัติชนิดไหนที่จะบรรจุท้องของคนโลภให้เต็มได้
- ความเงียบสงบ ย่อมมีอยู่ในตัวมันเอง
- การทำบุญใช่ขนทุนซื้อบุญได้ การทำใจใสสะอาดปราศจากละออง เป็นครรลองของบุญทุนไม่เปลือง
- ชนะโดยไม่มีการต่อสู้ ไม่มีในโลก
- น้ำคอยจุนหนุนเกื้อเรือจึงลอย น้ำแหละคอยจมเรือเมื่ออับปาง
- รู้จักคนง่าย รู้ใจคนยาก
- โคลนตมมากน้ำหลากพาเป็น น้ำใสไหลเย็นล้างโคลนออกสิ้น
- การอยู่โดยปราศจากความหวัง เท่ากับเป็นการฝังตัวเอง
- สิ่งที่น่าประหลาดที่สุดสำหรับคนเรา ก็คือว่า
  คนเรามีความรู้มากที่สุดในเรื่องของคนอื่น
  และสิ่งอื่น แต่...โง่ที่สุดในเรื่องของตนเอง...
  หากเราพยายามศึกษาจนมีความฉลาดใน
  เรื่องของตนเองอย่างแจ่มแจ้งแล้ว จะไม่มีความกลุ้มใจเลย
- วันนี้วันเดียว ดีกว่าพรุ่งนี้สองวัน
- ผมเส้นเล็กที่สุด ย่อมมีเงาได้
- ความเห็นแก่ตัวเป็นบิดาของความชั่วทุกชนิด
- แสงสว่างทำลายความมืด ปัญญาทำลายความโง่
- หมาบ้าเกลียดน้ำ คนบ้ากามเกลียดธรรมะ
- พูดจริงพูดหยาบยังดีกว่ากล่าวเท็จเคลือบแฝง
- เป็นหัวของลา ดีกว่าเป็นหางของม้า

- ความประพฤติเดินหน้า วิชาตามหลัง
- ร้องไห้กับคนฉลาด ดีกว่าหัวเราะกับคนโง่
- หัวใจที่ว่างงาน เป็นหัวใจที่ทุกข์ทรมานที่สุด
- คนเขลาเมาแบกทุกข์ ไม่ยอมลุกจนขาเรียว
  หนักอึ้งอยู่ที่เดียว ตลอดชาติเป็นทาสกาม
- ห้ามไฟไม่ให้มีควันได้ฤๅ
- โทษคนอื่นมองเห็นเป็นภูเขา โทษของเรามองเห็นเท่าเส้นขน
  กลิ่นคนอื่นเราเบื่อเหม็นเหลือทน กลิ่นของตนถึงเหม็นไม่เป็นไร
- เมื่อเงินพูด สัจจะก็เงียบ
- ความสุขทางเนื้อหนัง เป็นประดุจเหวที่ลึกกว้างใหญ่ และมืดมิดพอที่โลกทั้งโลกจะตกจม และพินาศได้
- ความสงบ เป็นสุขอย่างยิ่ง
- ความเพียร พยายามข่มใจ เข้มแข็ง อดกลั้น อดทน เป็นธรรมฝ่ายลด ฝ่ายทำลายกิเลส
- ความมักง่าย สะดวก สบาย เกียจคร้าน ละเลย เป็นธรรมฝ่ายสะสม เพิ่มเติมกิเลส
- สุขในการให้ ยิ่งกว่าสุขในการรับ
- ไม้คดใช้ทำขอ เหล็กงอใช้ทำเคียว คนคดอย่างเดียวใช้ทำอะไรไม่ได้
- นกทุกตัวต้องจิกอาหารป้อนปากตัวเอง
- ยามที่มีทุกข์ธรรมะเท่านั้นเป็นมิตรแท้ในดวงใจ
- มโนธรรมเป็นหมอนที่อ่อนนุ่ม
- สะอาด สว่าง สงบ เป็นเครื่องหมายของผู้มีใจสูง
- ความดีความชั่วไม่ได้อยู่ที่เชื้อชาติการให้กำเนิด แต่อยู่ที่การกระทำ (กรรม) โลกเป็นเพราะการกระทำ การกระทำพาให้เราดีชั่ว ที่พึ่งของเราคือการกระทำ

- สักวาแดนดินถิ่นสยาม จะเฝ้าถามแดนใดสุดใฝ่หา
  พื้นพิภพทั่วทั้งฝั่งคงคา บนเวหาสรวงสวรรค์ชั้นพรหมินทร์
  แดนสงบอยู่ที่ใจใช่ที่อื่น จิตชุ่มชื่นด้วยความดีเพราะมีศีล
  จะสงบพบความสุขทั่วแดนดิน อย่าถวิลหาที่ไหนที่ใจเอย

- ความอดทนเป็นสิ่งขมขื่น แต่ผลของมันมีรสหอมหวาน

- สังคมใดที่เต็มไปด้วยสิ่งที่ยั่วยุ คือยั่วยุทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สังคมนั้นจะเกิดความพิการทางจิต ทางวิญญาณและความพิการทางประสาทเพิ่มขึ้นทุก ๆ วัน

- มนุษย์พยายามเอาชนะธรรมชาติทุกอย่างให้ได้ แต่น่าเสียดายที่ไม่พยายามเอาชนะธรรมชาติแห่งการเห็นแก่ตัวของเขา

- ไม้ขีดไฟ ก่อนที่มันจะเผาสิ่งอื่นให้วอดวายมันย่อมเผาตัวมันเองเสียก่อน

- เวลาและกระแสน้ำ ย่อมไม่คอยใคร

- ต้องทำชีวิตให้อยู่เป็นสุข อย่าทำให้เดือดร้อนนอนทุกข์

- การยอมเสียแต่น้อย เพื่อจะเอาคืนให้มากนั้นคือ...การตกเบ็ด

- เวลาเป็นของมีค่า แต่ความจริงมีค่ามากกว่า

- ไม่มีใครรู้จักคำว่า “พอ” จนกระทั่งเขาตาย

- ความไม่สำเร็จ ย่อมเป็นครูสอนให้สำเร็จ

- จงรู้จักบาป และอย่าสะสมบาป พุทธเจ้าเตือน

- กีฬาเป็นยาวิเศษได้ ก็ต่อเมื่อเป็นผู้ที่ยอมแพ้ได้โดยชื่นตา

- ความรักคือสวนดอกไม้ที่ต้องรดด้วยน้ำตา

- ความรักที่ก่อรูปขึ้นด้วยเงิน ก็จะทลายลงเพราะหมดเงิน

- ชนะโกรธด้วยใจไม่โกรธตอบ นักปราชญ์ชอบชื่นชมสมประสงค์
  นั่นเป็นเพียงเวทนาอย่าได้งง ให้ยอมปลงลงไปสบายเอย

- ใครชอบใครชังช่างเถิด ใครเชิดใครแช่งช่างเขา
  ใครเบื่อใครบ่นทนเอา ใจเราร่มเย็นเป็นพอ
- จงกินเพื่ออยู่ แต่อย่าอยู่เพื่อกิน
- ใครเป็นผู้ทำลายศักดิ์ศรีของสตรี
- ความทุกข์แสนสาหัสทำให้คนอยู่เหนือคน
- เมื่อไม่รับรู้เรื่องความตาย จะรู้จักความตายได้อย่างไร
- ผู้รู้จักตนดี ย่อมไม่ยกย่องตน
- การแก้แค้นที่ดีที่สุด คือหยุดก่อเวรเสีย
- เมื่อไม่มีการเริ่มต้น ก็ไม่ต้องกังวลถึงความสิ้นสุด
- ให้อาหารคุ้มไปนานแค่อิ่ม ให้เครื่องนุ่งห่มแค่อายุผ้าขาด ให้เรือนหอแค่เรือนพัง ให้หยูกยาแก้โรคแค่โรคบรรเทา ให้รู้ธรรมคุ้มตลอดสังสารวัฏฏ์ ให้ประพฤติ ธรรมพาให้รอดีกว่าทุก ๆ สิ่ง
- คำเยินยอคือ น้ำผึ้งที่เจือยาพิษ
- จงเป็นคนหน้าบางตีนหนาเถิด อย่าเป็นคนหน้าหนาตีนบางเลย
- หน้าซื่อมิใช่เครื่องหมายของคนใจซื่อ
- อยู่เรือนพัง ยังดี ไม่มีทุกข์ ดีกว่าคุกหลายเท่า ไม่เศร้าหมอง
  จนยังดี มีธรรมค้ำประคอง ดีกว่าปองทุจริต คิดร่ำรวย
- อันสตรี ไม่มีศีล ก็สิ้นสวย บุรุษด้วย ไม่มีศีล ก็สิ้นศรี
  ภิกษุเล่า ไม่มีศีล ก็สิ้นดี ข้าราชการ ศีลไม่มี ก็เลวทราม
- เป็นคนเล็ก ๆ ที่ไม่มีใครสนใจ ดีกว่าเป็นผู้ยิ่งใหญ่ที่มีคนคอยประหาร
- ทำงานด้วยเหตุผล คนยกย่อง ทำงานด้วยอารมณ์ คนเหยียดหยาม
- คนเจ้าอารมณ์จะต้องเป็นลูกจ้าง ที่เปลี่ยนนายจ้างหลายครั้งหลายหน
- เราไม่กลัวความจน เพราะเรามีสันโดษ

- เราไม่กลัวความโกรธ เพราะเรามีเมตตากรุณา
- เราไม่กลัวริษยา เพราะเรามีมุทิตาจิต
- เราไมกลัวความผิด เพราะเรามีหิริโอตตัปปะ
- เราไม่กลัวราคะ เพราะเราไม่ดำริ
- เราไม่กลัวมิจฉาทิฏฐิ เพราะเรารู้แจ้ง
- เราไม่กลัวความแห้งแล้ง เพราะเราอยู่กับพระนิพพาน
- ผู้ชอบกู้ยืม จะต้องดื่มแต่น้ำตา
- อุปาทานกล่าวอ้าง อัตตา
  กรรมกล่าวเวทนา บ่งชี้
  ตัณหาก่อเกิดมา จากอวิชชา
  จิตดั่งกล่าวมานี้ ไม่แคล้วโลกันต์
- ดอกไม้ที่ไม่แห้งเหี่ยว คือดอกไม้ "ปลอม"
- ไม่ยินดีในสิ่งที่ตนได้ ไม่พอใจในสิ่งที่ตนมี
  เป็นคนอาภัพอับโชคที่สุดในโลก
  ยินดีในสิ่งที่ตนได้ พอใจในสิ่งที่ตนมี
  เป็นคนโชคดีที่สุดในโลก
  มัวเมาในสิ่งที่ตนได้ หลงใหลในสิ่งที่ตนมี
  คือการสร้างเรือนจำขังตัวเอง
  เห็นโทษในสิ่งที่ตนได้ เห็นอภัยในสิ่งที่ตนมี
  คือความเป็นอิสระในโลก
- ยอมลำบากเมื่อหนุ่ม ดีกว่าจะกลุ้มเมื่อแก่
  อยู่คนเดียวอย่างสงบ ดีกว่าคบคนพาล
  คอยเตือนตนเอง ดีกว่าเพ่งโทษคนอื่น
  ทำความดีแล้วดัง ดีกว่าถูกชังเพราะทำชั่ว
- นรชาติที่วางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรีย์
- สถิตทั่วแต่ชั่วดี ประดับไว้ในโลกา

- ***...โลกแตก...***

  คำว่า โลโก หรือ โลกะ ภาษาบาลีแปลว่าแตก หรือเป็นสิ่งที่ต้องแตกแน่ หรือมีการแตกเป็นธรรมดาเป็นเรื่องน่าอัศจรรย์ ที่คนแต่ก่อนใช้ชื่อว่าโลกแตก เราจะคิดเห็นเป็นอย่างอื่นนั้น ไม่มีทาง นอกจากคิดว่าท่านผู้ให้ชื่อโลกว่า โลกะ นี้มีญาณหยั่งรู้ล่วงหน้าว่า ความคิดหรือสมองของมนุษย์จะต้องวิวัฒนาการต่อ ๆ ไป จนไม่สิ้นสุด หรือจบลงด้วยการแตกสลายไปโดยการกระทำของมนุษย์เอง

- อย่าอ่านแต่หนังสือ จงอ่านคนด้วย

- มนุษย์ควรจะปฏิบัติต่อตนเองให้ถูกต้องเสียก่อน แล้วค่อยคิดปฏิบัติต่อผีสางเทวดา

- ความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ย่อมเกิดหลักความจริงขึ้นได้ ฉันใด พุทธศาสนาก็มุ่งสอนที่ว่า “เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย สิ่งนั้นจึงเกิดขึ้นฉันนั้น”

- อย่าอ้างหรือโทษโชคชะตาในการดำเนินชีวิต

- หีบศพที่แต่งเสียงดงามนั้น ไม่ใช่เพื่อคนตายหรอก

- การพูดหรือการตินี้ง่ายมาก แต่การยากคือการทำสำเร็จผล

  ฝนไม่ตก ฟ้ามักร้องก้องคำรน เหมือนดั่งคนพูดมากไม่อยากทำ

- ถ้าท่านทำตัวแข่งกับสังคม ความพินาศล่มจมจะตามมา

  ถ้าท่านทำงานเห็นแก่หน้า ท่านจะพบปัญหาเรื่อยไป

  ถ้าท่านทำตนเห็นแก่ได้ ท่านอย่าหวังน้ำใจจากเพื่อนฝูง

  ถ้าท่านกลัวจนเกินไป ท่านจะทำอะไรไม่สำเร็จ

- อยากมีสุขต้องมีทุกข์เป็นทุนก่อน อยากเป็นก้อนต้องมีน้อยคอยสะสม

  อยากเป็นใหญ่เป็นศรีที่นิยม ก็ต้องก้มจากต่ำกระทำไป

- คนพาลเอารอดทางกาย แต่ยอมตายทางวิญญาณ

- ความเดือดร้อนทุกชนิด มาจากคนที่เป็นเพียงคน ไม่ใช่มนุษย์ซึ่งเป็นผู้มีจิตใจสูง

- ถ้าหมั่นเรียน เรียนอะไร ก็ต้องรู้

  ถ้าหมั่นดู ดูอะไร ก็ต้องเห็น

ถ้าหมั่นทำ ทำอะไร ก็ต้องเป็น

ต้องลำเค็ญ เป็นขอทาน เพราะคร้านเอย

- ความฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ สุรุ่ยสุร่าย จ่ายเบื้อยมีที่ไหน ที่นั่นจะหาสิ่งที่เรียกว่า ซื่อสัตย์สุจริตได้ยาก

- ตรงต่อเวลา เป็นวิญญาณของงาน

- ศาสตร์ที่สอนให้มนุษย์รู้จักตัวเองนั้นคือ "ศาสนา"

- มีสลึงพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์
  มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน

- อายุมีอยู่เพียงร้อยปี แต่งานที่จะทำมีถึงพันปี

- ตัวอย่างของคนดีเห็นยาก ของคนชั่วเห็นง่าย

- ลิขิตชีวิตของมนุษย์นั้น อยู่ที่ใจของมนุษย์เอง

- บุคคลที่ลืมตนก็เหมือนกำลังขุดหลุมฝังตัวเอง

- ปฏิรูปจะได้ผล ประชาชนต้องร่วมใจ

- ถ้าจะทำงานเพื่อศาสนา อย่าแสวงหาอามิส

- ถ้าจะทำงานเพื่อชาติ อย่าแสวงหาอำนาจเพื่อตัว

- ความวิบัติของชาติ คือประชาชาติแตกสามัคคี

- ประชาชนที่ขาดธรรม คือจารชนคอยบ่อนทำลายชาติแบบแทรกซึมเหมือนมอดปลวกกัดเสาเรือน หลังคาเรือน จารชนในเลือดเนื้อนี้น่ากลัวจริง

- อยากให้ไทยคงเป็นไทย อย่าทำลายวัฒนธรรม

- ความเหลือเฟือ ฆ่าคนมากกว่า ความหิว

- มัจจุราชนายเราเอาไปแน่ ต่างก็แต่เร็วช้าอย่าสงสัย
  คืนและวันพลันดับลงลับไป เราก็ใกล้ป่าช้ามาทุกวัน

- ทำตามอย่างคนดีทำได้ยาก ทำตามอย่างคนชั่วทำได้ง่าย

- งานที่สุจริตทุกอย่าง เป็นงานที่มีเกียรติ
- ทาสที่มีอำนาจเหนือนายคือ...อารมณ์
- ภายใต้ดวงอาทิตย์นี้ ไม่มีการสูญเสียใดๆ
  ที่น่าเสียใจ เท่ากับการเสียเวลา เสียเวลาเพียง
  หนึ่งวินาทีก็เท่ากับสูญเสียส่วนหนึ่งของชีวิต
  อายุที่เราได้นั้นคือ ชีวิตที่เราสูญเสียไป
- การกินดีอยู่ดี ไม่มีขอบเขต แต่การหาเงินได้ใช้จ่ายสนองความต้องการกินดี อยู่ดีมีขอบเขต นี้เป็นปัญหาที่ชาวโลกหลงแก้ไขกันมาตั้งแต่โลกตั้ง
- โลกนี้เหมาะสำหรับคนที่ทำงานจริงเท่านั้น
- คนที่เพียงฝันว่าจะทำความดี จะไม่มีดีอะไรปรากฏ
- การกินอยู่พอดี (ประหยัด) ทำให้เศรษฐกิจเฟื่องฟู
  กินดี อยู่ดี (ไม่มีขอบเขต) ทำให้เศรษฐกิจฟุบแฟบ
- การยกย่องตนเอง ไม่ใช่การแนะนำที่ดีเลย
- โลกกำลังเจิดจ้าด้วยสี แสง เสียง แต่จะวิเศษอะไรในเมื่อจิตใจคนกำลังมืดมัวหยาบกระด้างมากขึ้น ด้วยสี แสง เสียง เหล่านั้นเป็นเหตุ
- อย่าหาความดีจากความเคราะห์ร้ายของผู้อื่น
- รกคนดีกว่ารกหญ้า แต่ถ้ารกคนบ้า รกหญ้าดีกว่ารกคน
- อฑฺฒา เจว ทฬิทฺทา จ สพฺเพ มจฺจุปรายนา ทั้งคนมี ทั้งคนจน ล้วนมีความตาย เป็นเบื้องหน้า
- ถ้าอยากเป็นคนมีเกียรติ อย่าเหยียดหยามคนอื่น
  ถ้าอยากมีความรู้ อย่าลบหลู่ครูอาจารย์
  ถ้าอยากมีความสำราญ อย่าล้างผลาญสมบัติ
  ถ้าอยากเป็นคนมีอำนาจ อย่าขาดความยุติธรรม
  ถ้าอยากเป็นคนดัง อย่าหวังความสงบ

- สพเพว นิกฺขิปิสฺสนฺติ ภูต โลเก สมุสฺสยํ สัตว์โลกทั้งปวงจักทอดทิ้งร่างไว้ในโลก
- หูฟังได้ยิน แต่ไม่รู้เรื่อง จะต่างอะไรกับคนหูหนวก
- เมื่อว่างจริงบุญบาปจะเกาะที่ไหน
- ความงามสะดุดตา ความดีสะดุดใจ
- เสียเงินเสียคำอิหาได้ เสียน้ำใจจะหาไหนมาม่อ
- โบราณให้ลืมเสีย แต่อย่าทิ้งโบราณ
- หวานพืชเช่นไร ได้ผลเช่นนั้น
- ตามธรรมดามนุษย์และสัตว์ต่างก็เหมือนกันทั้งดำรงชีพ, การหนีภัย, การพักผ่อนนอนหลับ และการผสมพันธุ์ ธรรมะเท่านั้นที่ทำให้มนุษย์และสัตว์ต่างกัน
- ถ้าแม้นไม่ทำดีในแดนดิน จะถวิลถึงสวรรค์นั้น อย่าหมาย
- ผลอะไรก็ยังไม่เท่าผลบุญ
- การชนะคือจุดเริ่มต้นของการ...จองเวร
- การให้บริการแก่เพื่อนมนุษย์มีค่า...มากที่สุด
- จงรู้เหตุ รู้ผล รู้ตน รู้ประมาณ รู้กาล รู้บุคคล รู้สังคม ถ้าต้องการความเจริญ และสันติสุข
- ใจดั่งพิณ อารมณ์ดั่งดาบ
- กูรู้หมดทุกอย่าง ยกเว้นตัวกู
- คำตอบปัญหาชีวิตมีอยู่ในความเงียบสงบ

◆◆◆◆◆◆◆

ลูกที่ดีของพ่อแม่

พ่อไม่มีเงินทองจะกองให้ จงตั้งใจพากเพียรเรียนหนังสือ
หาวิชาความรู้เป็นคู่มือ เพื่อยึดถือเอาไว้ใช้เลี้ยงกาย
พ่อกับแม่มีแต่จะแก่เฒ่า จะเลี้ยงเจ้าเรื่อยไปนั้นอย่าหมาย
ใช้วิชาช่วยตนจนวันตาย ลูกสบายแม่กับพ่อก็ชื่นใจ

ลูกหมา

เลี้ยงลูกสุนัขยังรู้จักรักเจ้าของ ตอบสนองคนเราเฝ้าบ้านให้
เลี้ยงลูกอับปรีย์บัดสีใจ เผลอเมื่อไหร่มันย้อนกัดฟัดกระเด็น

แม่เลี้ยงได้

ลูกกี่คนทนเลี้ยงได้ไม่ทุกข์หนัก เท่าลูกรักประพฤติตนเป็นคนชั่ว
ลูกกี่คนทนเลี้ยงได้ไม่หมองมัว ไม่โศกเศร้าเท่าลูกตัวชั่วระยำ

ลูกดี-ลูกเหม็น

อันลูกดีอยู่ที่ไหนให้ปราโมทย์ ส่วนลูกโฉดอยู่ที่ไหนให้ทุกเข็ญ
อันลูกดีมีศีลธรรมนำร่มเย็น ส่วนลูกเหม็นเห็นแก่ได้ใครต้องการ

ทุกข์ของพ่อแม่

อันลูกชั่วพ่อแม่นั้นท่านมีทุกข์ หมดสนุกทุกข์ฤทัยไร้สุขี
ไฟนรกลามลุกทุกนาที พ่อแม่นี้ทุกข์ที่สุดเพราะบุตรเลว

ขึ้นชื่อว่าอกตัญญูคืองูพิษ

ขึ้นชื่อว่าอกตัญญูคืองูพิษ มักแผลงฤทธิ์ทำร้ายเมื่อภายหลัง
เลี้ยงไม่เชื่องเรื่องรักไม่พักฟัง ใครจะยั้งก็ไม่อยู่เรื่องหลู่คุณ
ถึงเปรอปรนด้วยสมบัติพัสถาน เป็นธรรมทานเงินทองมากองขุน
ทั้งแผ่นดินสิ้นฟ้าด้วยการุณ ชาติสกุลแล้วไม่มีภักดีใคร....

"ไม้เท้า" ดีกว่าลูกเต้าอกตัญญู

มีไม้เท้าไว้ยันหยุดกันร่าง คลำหาทางแกว่งกวัดสัตว์ร้ายหนี
ป้องกันตัวติดตนผลทวี ดีกว่ามีลูกรั้นอกตัญญู

ความหวังของพ่อแม่

ยามแก่เฒ่าหวังให้เจ้าคอยรับใช้ ยามป่วยไข้หวังให้เจ้าเฝ้ารักษา
ยามเมื่อถึงวันตายวายชีวา หวังให้เจ้าปิดตาเวลาตาย

แม่ของเรา

แม่ของเราทำไมถึงขี้บ่น แม่คนอื่นจะบ่นเหมือนแม่เราไหม
แม่คงมีอะไรซ่อนในใจ แม่ถึงพร่ำบ่นไปได้ทุกวัน

แม่

แม่เป็นครูผู้สอนแต่ตอนต้น แม่ทุกคนอุดมพรหมวิหาร
แม่เมตตากรุณามุทิตาการ แม่มีญาณอุเบกขาเป็นอารมณ์
แม่เหมือนพระอรหันต์อันสูงสุด แม่หวังบุตรธิดาอย่าขื่นขม
แม่กับลูกผูกมิตรจิตชื่นชม แม่จึงสมภาษิตมิตรในเรือน

น้ำตาแม่

ลูกคนใดกระทำกรรมแก่แม่ สุดเลวแท้ชั่วช้าสิ้นราศี
ลูกด่าแม่ตีแม่ลูกกาลี ลูกไม่ดีทำแม่ช้ำน้ำตาริน
น้ำตาแม่รินไหลเมื่อลูกร้าย น้ำตาแม่เป็นสายเมื่อลูกหมิ่น
น้ำตาแม่หลั่งลงรดแผ่นดิน เมื่อได้ยินลูกเสเพลเนรคุณ

ฝันร้าย

เห็นไม้เรียวเสียวแทบบ้าอาจารย์ครับ แม้นอนหลับยังฝันไปใจผวา
เสียงไม้เรียวเฟี้ยวเฟี้ยวดังแว่วมา เปิดเปลือกตาทำการบ้านในทันที

เรารักคุณครู

เรารักคุณครู เชิดชูบูชา เพราะท่านเมตตา กรุณาต่อเรา
เราจะไม่ดื้อ เราจะไม่ซน เพราะเราทุกคน นั้นรักคุณครู

ครูดั่งแสงเทียน

เปรียบคุณครูประดุจเทียนแท่งน้อยนี้ ซึ่งพร้อมที่จะส่องแสงทุกแห่งหน
ถึงแม้ว่าจะคร่าชีวาตน ขอให้คนอื่นสุขกันเท่านั้นพอ

น้ำใจครู

สักวาคำว่าครูรู้กันทั่ว ดีหรือชั่วรักศิษย์ไม่คิดหมอง
อันน้ำฝนล้นบึงท่วมถึงคลอง ยังเป็นรองน้ำใสในใจครู

สักวันหนึ่งเถอะ

สักวันหนึ่งคงจะรู้ว่าครูรัก สักวันหนึ่งคงประจักษ์เป็นสักขี
สักวันหนึ่งคงจะรู้ว่าครูดี สักวันหนึ่งจักได้ดีเพราะเชื่อครู

ลูกศิษย์ หรือ ลูกสัตว์

มีลูกศิษย์เป็นลูกสัตว์มันกัดขบ ถ้าขืนตบกัดตอบก็นอบจิต
สารพัดทำได้มันไม่คิด เพราะลูกศิษย์เป็นลูกสัตว์จึงกัดเรา

☆☆☆☆☆

เพื่อนที่ดีของเพื่อน

เพื่อนดี

เพื่อนที่ดีมีหนึ่งถึงจะน้อย ดีกว่าร้อยเพื่อนคิดริษยา
เหมือนเกลือดีมีเล็กน้อยด้อยราคา ยังดีกว่าน้ำเค็มเต็มทะเล

เพื่อนผีผี

ยามกูมีผีผอมตอมกันแดก ยามถังแตกผีอ้วนชวนกันหนี
มึงมีบ้างกูมีบ้างก็ยังดี เล่นแบบนี้กูฉิบหายสบายมึง

เพื่อนกิน-เพื่อนตาย

เพื่อนเพราะกินเหล้าด้วยกันนั้นมีมาก ดีแต่ปากสักว่าเพื่อนก็เลือนหาย
แต่เพื่อนใดในเมื่อกิจเกิดมากมาย ช่วยจนตายนั้นแหละเพื่อนอย่าเชือนเลย

โธ่เพื่อน

เพื่อนยืมเงินเสียทั้งเงินเสียทั้งเพื่อน ยามยืมเหมือนเทพเจ้าเขานบไหว้
ยามทวงเล่าเขาเห็นเป็นจัญไร เงินไม่ได้ซ้ำเพื่อนแยกแตกทางกัน

เพื่อนแท้

เพื่อนธุระช่วยประคองไม่ต้องใช้ เพื่อนยากจนเจียดให้ไม่ต้องขอ
เพื่อนอยากพบออกไปไม่ต้องรอ เพื่อนโศกท้อปลอบใจไม่ต้องครวญ
เพื่อนมีสุขทุกทียินดีด้วย เพื่อนทุกข์ช่วยทุกทีคอยมีส่วน
เพื่อนทำชั่วคอยชี้ความดีชวน เพื่อนทำควรทุกทีพลอยดีใจ

มิตรหนอมิตร

เมื่อมั่งมีมากมายมิตรหมายมอง เมื่อมัวหมองมิตรมองเหมือนหมูหมา
เมื่อไม่มีหมดมิตรมุ่งมองมา เมื่อมอดม้วยแม้หมูหมาไม่มามอง

พลเมืองที่ดีของชาติ

พุทธศาสนิกชนที่ดี

อันลิงค่างกลางป่าจับมาหัด สารพัดฝึกได้ดังใจหมาย
เกิดเป็นคนอาจารย์ฝึกแทบตาย ถ้าเอาดีไม่ได้ก็อายลิง

ม้าดี

ธรรมดาม้าดีตีทีหนึ่ง ย่อมตะบึงเร็วรี่สำนึกหนา
ธรรมดาคนดีมีปัญญา ถูกเขาว่าหนึ่งคำจำจนตาย

เต่าดื้อ

เต่าไม่เดินเขาใช้ไม้แยงก้น วัวควายไม่เดินใช้ปฏักสักแทงเฆี่ยน
คนไม่จำคำสอนหย่อนการเรียน คุยพลัดเพี้ยนนี่จะใช้อะไรดัน

อย่าเป็นคนคด

ถนนคดลดเลี้ยววนมากที่ ก็ยังมีประโยชน์ล้ำคุณค่า
แต่คนคดนี่สิหมดราคา มันจะพาฉิบหายจนวายปราณ

อย่าเหลวไหล

อันน้ำเหลวยังไหลไปตามร่อง ไหลสู่คลองล่องมาเข้านาสวน
คนเหลวไหลไม่เข้าทางขวางกระบวน มันเรรวนร้ายมากยากการเอย

กลับตัวซะ

ผิดพลาดไปให้กลับตัวอย่ามัวช้า แล้วจงกล้ากลับมาอย่าทำผิด
กลับตัวใหม่กลับใจกลับความคิด เมื่อทำผิดรีบกลับตัวพันชั่วเอย

สอนคนยาก

หินทั้งแท่งสร้างทำให้หว่ำโหว่ แกะสิงโตได้สนิทไม่ผิดแผน
การสอนคนให้ดีแม้มีแปลน ก็ยากแสนยิ่งกว่าแกะแคะสิงโต

ไม่เห็นโลงศพไม่หลั่งน้ำตา

ชาติคนดื้อเขาเปรียบอย่างชาติคางคก ยางหัวตกจึงรู้สึกสำนึกเห็น
หากไม่เจ็บมักไม่จำทำหน้าเป็น เมื่อทุกข์เข็ญน้ำตาพรูจึงรู้ตัว

คนเห็นแก่ตัว

คนเห็นแก่ตัวจะขาดคนเห็นใจ คนเห็นแก่ได้จะเสียใจภายหลัง
คนเห็นแก่กินใครเห็นก็ชิงชัง โปรดจงระวังเรื่องเห็นแก่ตัว

การทำดี

การทำดีถูกดีย่อมมีค่า การทำดีถูกเวลาค่ามหันต์
การทำดีถูกบุคคลผลอนันต์ การทำดีด้วยความหมั่นนั้นได้ดี

ค่า คือ ราคา

ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน
ค่าของครูอาจารย์อยู่ที่ความสำเร็จของลูกศิษย์
ค่าของชีวิตอยู่ที่การรู้จักแก้ปัญหา
ค่าของปวงประชาอยู่ที่การรู้จักเคารพกฎหมาย

ข้อคิด

๑. พัฒนาไปจะไร้ผล ถ้าทุกคนหวังแต่เงิน
๒. อยากจะหนีความทุกข์ อย่าหวังความสุขทางกาย
๓. ยอมลำบากเมื่อหนุ่ม ดีกว่ากลุ้มตอนแก่
๔. ถ้าทำงานเพื่อศาสนา อย่าแสวงหาอามิส
๕. การพัฒนาที่ถูกทาง คือการเสริมสร้างความดี
๖. ไม่หลงของเก่า ไม่เมาของใหม่
๗. สัตว์ตายเพราะเหยื่อ คนถูกเบือเพราะอามิส
๘. ถ้าอยากเป็นคนดัง อย่างหวังความสงบ
๙. ความวิตกกังวลใจ เป็นโรคร้ายของชีวิต
๑๐. พยับแดดลวงตา โลกมายาลวงใจ
๑๑. ระวังหูของเรา ดีกว่าเฝ้าปิดปากคนอื่น
๑๒. คนที่ท้อถอยเบื่อหน่าย เป็นคนตายก่อนหมดอายุ
๑๓. ถ้าสบายเมื่อหนุ่ม จะกลุ้มเมื่อแก่
๑๔. ทำดีไม่ได้ผล เพราะทำตนลุ่มๆ ดอนๆ
๑๕. ระฆังดังเมื่อคนตี คนดีไม่ต้องตีก็ดัง
๑๖. เป็นทุกข์เพราะความจน ดีกว่าทนทุกข์เพราะเป็นหนี้
๑๗. ถ้าไม่อยากเศร้าโศก ให้มองโลกเป็นอนิจจัง
๑๘. คนเกียจคร้านไม่ทำการงาน เป็นคนพิการสากล
๑๙. รักกันฉันพี่น้อง ดีกว่าเงินทองเป็นไหนๆ
๒๐. สะดวกนัก มักมักง่าย (มักลืมง่าย)
๒๑. สบายนัก มักลืมตัว
๒๒. ถ้าไม่อยากให้ผิดหวัง ให้ระวังอย่าโลภ
๒๓. มั่งมีเพราะประหยัด อัตคัดเพราะฟุ่มเฟือย
๒๔. ถ้าอยากเป็นคนนำสมัย อย่าทำลายวัฒนธรรม
๒๕. ตัวอย่างที่ไม่ดีในสังคม สร้างค่านิยมที่ให้โทษ

๒๖. พูดตั้งพันคำ สู้ทำให้ดูไม่ได้
๒๗. ถ้าจะพัฒนาเขา ให้พัฒนาตัวเราก่อน
๒๘. อุปสรรคปัญหา เป็นที่มาแห่งความสำเร็จ
๒๙. ทำแล้วไม่พูด ดีกว่าพูดแล้วไม่ทำ
๓๐. หลงอามิส มืดมิดมัวตา
๓๑. หลงปริญญา เพิ่มมานะทิฏฐิ
๓๒. ดูคนดีดูที่การกระทำ ดูผู้นำดูที่ความเสียสละ
๓๓. ความวิบัติของชาติ คือผู้มีอำนาจแตกสามัคคี
๓๔. อย่านอนตื่นสาย อย่าอายทำกิน อย่าหมิ่นเงินน้อย อย่าคอยวาสนา
๓๕. บ้านเรือนสะอาด นักปราชญ์จะมาเกิด บ้านเรือนสกปรก สัตว์นรกจะมาเกิดฯ
๓๖. มีธรรมเป็นที่พึ่งได้ แต่ความรักเป็นที่พึ่งไม่ได้
๓๗. ธรรมเป็นที่พึ่งได้ และเป็นสิ่งสำคัญมากในชีวิต
๓๘. ช่วยเหลือผู้ใด ใจย่อมสุขเสมอ
๓๙. เมื่อจิตเหินลอย จงข่มจิตไว้ให้ได้
๔๐. จงสร้างกระจกส่องใจด้วยสติ
๔๑. เวทนา คือ ความรู้สึก สุข ทุกข์ หรือเฉยๆ
๔๒. ละโลภหลีกโทโสได้ จะทำให้ใจสบาย
๔๓. ผู้ให้สิ่งที่เป็นเลิศ ย่อมได้สิ่งที่เป็นเลิศตอบ
๔๔. ตนของตนเตือนตนให้พ้นผิด เป็นสิ่งที่ถูกต้อง
๔๕. ความประมาทเป็นหนทางไปสู่ความตาย
๔๖. อันยศศักดิ์อัครฐาน โบราณว่า เป็นที่มาของสมมุติ ดุจหัวโขน
๔๗. จิตที่มีความพอดี เป็นจิตที่เป็นประโยชน์
๔๘. ผู้ที่กระทำแต่ความทุจริต ย่อมเป็นเหตุไปสู่ทุคติภูมิ
๔๙. คนดีมักจะมีความกตัญญู เป็นคู่ชีวิต
๕๐. ผู้มีขันติประจำใจ ย่อมนำประโยชน์สุขมาให้ทุกเมื่อ
๕๑. ชีวิตมีความตายเป็นที่สุด ย่อมหนีไม่พ้น
๕๒. การพูด-ดีทำดี เป็นเหตุให้เกิดความสุขได้

๕๓. ความจริงเป็นสิ่งไม่ตาย

๕๔. ตัดความหลงลงได้ จิตใจย่อมไม่หวั่นไหว

๕๕. สุขกับทุกข์ แต่ละอย่างนั้นต่างกัน ถ้าเอามาปะปนกันมันก็ยุ่งใจ

๕๖. ปัญหามันเกิดได้ มันก็ต้องดับได้

๕๗. ชีวิตไม่ใช่โคล่า จะให้มันซ่าอยู่ได้อย่างไร

๕๘. จิตค้างให้สอย จิตถอยให้ดึง

๕๙. สติมา ปัญหาไม่เกิด สติเตลิด ทำให้เกิดปัญหา

๖๐. ชีวิตคนเรานี้ สำคัญอยู่ที่ใจ

๖๑. ชีวิตคือละคร มีร้างมีรัก มีจากมีจร พอจบละครชีวิตก็ลา

๖๒. ผู้ใดมีสัจจะมีธรรมะ ผู้นั้นเป็นผูสะอาด

๖๓. ความรู้เท่าจะทำให้คิดป้องกัน ความรู้ทันจะทำให้คิดแก้ไข

๖๔. บริวารหนีเพราะน้ำใจลด บริวารหมดเพราะน้ำใจแห้ง

๖๕. พัฒนาคน ต้องพัฒนาที่จิตใจก่อน

๖๖. ดูถูกตัวเอง ดีกว่าดูถูกคนอื่น เพราะเหนือฟ้ายังมีฟ้า

๖๗. เมื่อจะเป็นนายคน จะต้องมีพรหมวิหาร ๔

๖๘. ผู้ที่ประกอบกุศลธรรม ถือว่าเกิดมามีกำไรชีวิต

๖๙. อย่าแบกของหนัก โดยไม่มีประโยชน์ฯ

๗๐. สมบัติไม่รู้จักใช้ ก็สามารถวิบัติได้

๗๑. ธรรมใดๆ ก็ไร้ค่า ถ้าไม่ปฏิบัติฯ

๗๒. อย่ากินเหล้า ถ้ารู้ว่าเหล้าจะกินเราฯ

๗๓. เกิดมาประกอบแต่ความชั่ว ถือว่าเกิดมาขาดทุนชีวิต

๗๔. การให้อภัย นำมาซึ่งความสุข ทั้งผู้ให้และผู้รับ

๗๕. เดือนมีดยังพอทน แต่คนใจมืดนั้นเหลือทน

๗๖. รกคนดีกว่ารกหญ้า รกคนมีปัญหา รกหญ้าดีกว่า

๗๗. คนดี มีดีอยู่ในตน จนคนอื่นเห็นดีฯ

๗๘. คนพูดเพ้อเจ้อ สู้คนละเมอยังดีกว่า

๗๙. อย่าคิดทำในสิ่งที่คนอื่นไม่ยอมรับ

๘๐. การทำงานย่อมเกิดความผิดพลาดได้
๘๑. จิตบริสุทธิ์เพียงใด ย่อมเกลียดชั่วรักดีเพียงนั้น
๘๒. อุปาทานน้อยเพียงใด สันติสุขย่อมมากขึ้นเพียงนั้น
๘๓. จงทำจิตให้สว่างด้วยปัญญา และสงบด้วยสมาธิ
๘๔. การชนะใจตนเอง เป็นการชนะที่สูงสุด
๘๕. ทุกสิ่งจะเกิดขึ้น ย่อมมีสาเหตุมาก่อน
๘๖. จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว
๘๗. การกิน นอน สืบพันธุ์ กลัวอันตรายนี้ ย่อมมีเสมอกันในคนและสัตว์
๘๘. โลภะ โทสะ โมหะ จำเป็นต้องรู้จักมัน เพื่อจะได้รู้เขารู้เรา
๘๙. วันพลัดพรากอยู่รอท่า วันนี้ได้ชายคา วันข้างหน้าได้ฝาโลง
๙๐. ปลาที่ฉลาด จะตอดเหยื่อคราวใด ย่อมตอดด้วยความระมัดระวัง
๙๑. ศัตรูที่แท้จริงของคน คือ โลภ โกรธ หลง
๙๒. แก้ความโลภ โกรธ หลง ด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา
๙๓. อยากเป็นเศรษฐี ต้องหมั่นแจกทาน
๙๔. ไม่ยึด ไม่ทุกข์ ไม่สุข ละได้ย่อมสงบ
๙๕. ทุกสิ่งจะเกิดขึ้น ย่อมมีสาเหตุมาก่อน
๙๖. พ่อและแม่ ก็คือพระของเราดีๆ นี่เอง
๙๗. ธรรมชาติทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา ธรรมชาติทั้งหมดทั้งสิ้นจึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น
๙๘. เมื่อรู้ตัวว่าหันเหชีวิตเข้าทางเสี่ยง ก็ควรเลี่ยงเสียยังไม่สาย
๙๙. การสะสมบุญนั้นนำสุขมาให้ ทั้งโลกนี้และโลกหน้า
๑๐๐. อย่ามุ่งหน้าไปที่ใด ในเมื่อยังไม่รู้ว่า ที่หมายสุดท้ายอยู่ที่ไหน
๑๐๑. จงคิดค่าเวลา แต่อย่าคิดฆ่าเวลา
๑๐๒. ทุกอย่างถ้าพอดี แล้วชีวิตจะมีความสุขยิ่งนัก
๑๐๓. ของใกล้ตัวยังมองเห็นไม่ทุกอย่าง แล้วของไกลตัวจะเห็นหมดได้อย่างไร
๑๐๔. จงแก้ไขที่ต้นเหตุ อย่าไปแก้ไขที่ปลายเหตุ
๑๐๕. อะไรที่ให้คุณมาก ก็ให้โทษมากเช่นกัน

๑๐๖. ฟังและพูดให้น้อย เป็นนิสัยของคนฉลาด

๑๐๗. การอิจฉาริษยา ทำให้คนเป็นทุกข์มามากต่อมากแล้ว

๑๐๘. อดมื้อกินมื้อ ก็ต้องมอดม้วยเสมอกัน

๑๐๙. ปากพาจนได้ถ้าไม่รู้จักกาลเทศะ

๑๑๐. เวลากินได้ให้รีบกิน เพราะเวลากินไม่ได้มันมี

๑๑๑. คนตรงนั้น ย่อมพูดเสียงดังเสมอ

๑๑๒. อดีตคือบทเรียนการสอนที่ดีของชีวิต

๑๑๓. จงให้ในสิ่งที่ควรให้ และจงไม่ให้ในสิ่งที่ไม่ควรให้

๑๑๔. ทุกคนมีหรือจน ก็กลัวความไม่รู้เป็นที่สุด

๑๑๕. นายว่าขี้ข้าพลอย เป็นบุคคลที่ไม่มีประโยชน์อะไรเลย

๑๑๖. อย่ามีชีวิตอยู่ อย่างคนสิ้นหวัง

๑๑๗. ติเพื่อก่อ ดีกว่าติเพื่อทำลาย

๑๑๘. มีมืดก็มีสว่าง ทั้งความมืดและความสว่าง ต่างมีประโยชน์ด้วยกันทั้งสิ้น

๑๑๙. คนโง่เอาเปรียบคนฉลาดก็มีถมไป

๑๒๐. จงเป็นผู้สร้าง อย่าเป็นผู้ทำลายดีไหม

๑๒๑. คิดก่อนพูด เป็นสิ่งที่กระทำยาก

๑๒๒. ทุกข์หรือสุข เป็นมรสุมชีวิตด้วยกันทั้งนั้น

๑๒๓. พูดดีคำเดียว ดีกว่าพูดชั่วแสนคำ

๑๒๔. ธรรมะเป็นเครื่องกำจัดกิเลส

๑๒๕. ความจริงเป็นเหตุแห่งความสำเร็จ

๑๒๖. จงเอาเยี่ยงแม่ไก่ แต่อย่าเอาอย่างลูกไก่

๑๒๗. ภรรยาที่ดี ย่อมเป็นศรีของครอบครัว

๑๒๘. ความตั้งใจจริงและกำลังใจ

๑๒๙. การเป็นหนี้ ย่อมเป็นทุกข์ที่สุดในโลก

๑๓๐. ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นแสงสว่าง

๑๓๑. มารดา บิดา เป็นเรือนมิตรแห่งบุตร

๑๓๒. ความดี เป็นสิ่งไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๑๓๓. กินมาก นอนมาก พูดมาก คือคนโง่
๑๓๔. ความสงบนั้นไม่มีทุกข์ ไม่มีสุข
๑๓๕. กินน้อย นอนน้อย พูดน้อย คือคนฉลาด
๑๓๖. จงรอคอยเวลาให้พอเหมาะพอดี
๑๓๗. ปลูกอะไรก็จะได้ผลเช่นนั้นอย่างแน่นอน
๑๓๘. ชายหรือหญิง ก็ต้องกลายเป็นผี ไม่วันนี้ก็วันหน้า
๑๓๙. ทำบาปแลกบุญ ก็ต้องขาดทุนเรื่อยไป
๑๔๐. การพูดบ่งบอกถึงจิตใจ
๑๔๑. ติตนเอง ดีกว่าติคนอื่น
๑๔๒. จงเตือนตนด้วยตนเอง และเอาชนะใจตนเองให้ได้
๑๔๓. อย่าปล่อยให้เวลาว่างไปโดยไม่มีประโยชน์
๑๔๔. คิดด้วยปัญญา อย่าคิดด้วยความโง่
๑๔๕. จงสะอาดทั้งภายนอกและภายใน
๑๔๗. แสงสว่างในโลกคือปัญญา
๑๔๘. สุขและทุกข์สลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันไปตามกรรม
๑๔๙. ความมืดที่เป็นอันตรายคือมืดใจ
๑๕๐. การทำงานที่ย่อหย่อน ย่อมได้ผลไม่เต็มที่
๑๕๑. คิดมาก ฟุ้งซ่านมาก เหมือนเรือขาดหางเสือ
๑๕๒. ขึ้นชื่อว่าของแตกแล้ว ยากจะทำให้เหมือนเดิมได้
๑๕๓. อย่าเชื่อเพียงแต่คำเขาเล่าว่า
๑๕๔. ความความสามัคคีของหมู่คณะ ทำให้เกิดความสุขขึ้นได้
๑๕๕. เกิดมาตัวเปล่า ตายไปก็ไปตัวเปล่าเหมือนกัน
๑๕๖. บุญกับบาป ย่อมติดตัวเราไปตลอด
๑๕๗. ทำบุญแจกทานคนจน เป็นการได้กุศล
๑๕๘. ราคาคุย ทำให้ขาดความเชื่อถือ
๑๕๙. จงกลัวคนที่พูดจริงทำจริงไว้ให้มากๆ
๑๖๐. ผู้หญิงควรมีความงามและมารยาทดีเป็นอาวุธ

๑๖๑. ผู้ชายจะต้องมีวิชาเป็นอาวุธ
๑๖๒. อาวุธทุกอย่างถ้าไม่รู้จักใช้ ก็ให้โทษกับตนเองได้
๑๖๓. ที่ไหนมีผลประโยชน์ ที่นั่นมีปัญหาเสมอ
๑๖๔. อย่าดูถูกคนจนว่าช่วยท่านไม่ได้
๑๖๕. สิ่งไหนที่มีผลประโยชน์ ย่อมนำมาใช้ประโยชน์ได้ด้วยปัญญา
๑๖๖. แรงกดเท่ากับแรงตอบ ต้องพิจารณาให้รอบคอบ
๑๖๗. ในชีวิตหนึ่งอย่าคิดว่า จะมีความสุข ทุกข์ ตลอดไป
๑๖๘. ถ้าคิดจะทำงานใหญ่ ก็ต้องอดทน
๑๖๙. ถ้าท่านไม่รู้ ต้องอาศัยปากเป็นการเปิดทาง
๑๗๐. อากาศร้อน แต่อย่าทำใจให้ร้อนตามอากาศ
๑๗๑. ชีวิตคนเราจะขาดธาตุทั้ง ๔ ไม่ได้ คือ ดิน น้ำ ลมและไฟ
๑๗๒. อาทิตย์ให้แสง พุทธให้เสียง ราหูให้เงา จริงไหม
๑๗๓. อย่าดูถูกของเล็กน้อยว่าไม่มีค่า
๑๗๔. บารมีของคนเรานั้นย่อมไม่เท่ากัน
๑๗๕. ความรู้ท่วมหัว แต่เอาตัวไม่รอด เห็นอยู่มากมาย
๑๗๖. ศิษย์ต้องดีกว่าครู ประเทศถึงเจริญ
๑๗๗. อย่าไว้ใจทาง อย่าวางใจคน จะจนใจเอง
๑๗๘. เจ็บแล้วไม่จำ ก็ช่วยไม่ได้
๑๗๙. ความคิดคนเรานั้น มีทั้งสร้างสรรค์และทำลาย
๑๘๐. มิตรดีย่อมชักนำไปในทางที่ดี
๑๘๑. ความยุติธรรมนั้นมีแน่
๑๘๒. อย่าให้อภัยตัวเองบ่อยนัก
๑๘๓. อย่าเห็นสิ่งเล็กน้อย เป็นเรื่องไม่สำคัญ
๑๘๔. เรียนให้รู้ ดูให้จำ ทำให้จริง
๑๘๕. จะช่วยใครสักครั้ง จะต้องดูความเหมาะสมถูกต้องก่อน
๑๘๖. ดวงอาทิตย์ไม่เคยลำเอียงในการให้แสงสว่าง
๑๘๗. ทองแท้ย่อมไม่กลัวถูกหลอม

๑๘๘ คบคนชั่วเป็นมิตร มักพาตัวให้ตกต่ำ

๑๘๙. จงทำดี แต่อย่าหวังว่าจะได้ดี

๑๙๐. คนฉลาดย่อมไม่คบคนชั่วเป็นมิตร

๑๙๑. เอาความโกรธไว้ที่หัว จะเอาตัวไม่รอด

๑๙๒. ทุกอย่างยังไม่สายเกินไปถ้ารีบแก้ไข

๑๙๓. การทำความดีไม่จำเป็นต้องรอเวลา

๑๙๔. สัตว์โลก ย่อมเป็นไปตามกรรม

๑๙๕. ไม่ควรทำอะไรที่เกินความสามารถของตน

๑๙๖. ชีวิตจะดีจะชั่ว อยู่ที่ตัวเราเอง

๑๙๗. อนุสาวรีย์แห่งความดีนั้น มิใช่ของง่าย ที่จะทำได้ทุกคนไป

๑๙๘. เกิดเป็นคนต้องรู้จักบุญคุณคน

๑๙๙. ความอยากในสิ่งที่ไม่จำเป็น ต้องพบกับความจน

๒๐๐. อย่าหวังน้ำบ่อหน้า เพราะอาจผิดหวังได้

๒๐๑. คนเห็นคนเป็นคนนั่นแหละคน

๒๐๒. ความประมาทนำไปสู่ความตายได้ตลอดเวลา, ความประมาท คือ ความเสียหาย อย่างร้ายแรง

๒๐๓. มิตรแท้จะรู้ก็เมื่อเราจน

๒๐๔. สำหรับคนขยันเวลามีค่าเสมอ

๒๐๕. ไม่มีใครแก่เกินเรียน

๒๐๖. รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี

๒๐๗. ความเป็นผู้เฉลียวฉลาด รู้ทางเจริญ รู้ความเสื่อม สามารถนำตนให้เจริญทุกทางได้

๒๐๘. ความแน่นอนก็คือความไม่แน่นอน

๒๐๙. การนอนหลับ เป็นการพักผ่อนที่ดีที่สุด

๒๑๐. ผู้มีสติระลึกได้อยู่เสมอ ย่อมทำให้จิตมีเมตตา

๒๑๑. วัยเป็นเครื่องกำหนด ถึงความอยากหรือไม่อยาก

๒๑๒. ทุกข์กับสุขเป็นของคู่กันมานานแล้ว

๒๑๓. ท่านสามารถเอาชนะธรรมชาติหรือไม่
๒๑๔. วันนี้ดี วันพรุ่งนี้จะเป็นอย่างไรเราไม่รู้
๒๑๕. เราจะมีความรู้มาก ในเมื่อเรารู้สึกว่า เรามีความรู้น้อย
๒๑๖. เวลาคือสมบัติสำคัญ ของผู้ที่มีความกระตือรือล้นอยู่เสมอ
๒๑๗. ทุกอย่างในโลกนี้ไม่มีความพอดี
๒๑๙. อยากรู้ว่าเงินมีค่าเท่าไร ก็ลองเป็นหนี้ดูซิครับ
๒๒๐. พูดมากย่อมได้งานน้อย
๒๒๑. ความคิดสองคน ดีกว่าความคิดคนเดียว
๒๒๒. อันต้นร้ายปลายดีไม่มีโทษ
๒๒๓. เมื่อทุกคนช่วยกันทำงาน งานนั้นก็จะเบาลง
๒๒๔. คำพูดที่ไพเราะมักจะไม่ใช่ความจริง
๒๒๕. ต่อหน้าท่านเป็นมิตร ลับหลังก็จงเป็นมิตรด้วย
๒๒๖. ของใหม่ทุกอย่างย่อมดี แต่มิตรภาพยิ่งเก่ายิ่งดี
๒๒๗. ความตายคือจุดปลายทางของมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม
๒๒๘. คิดก่อนพูดใครๆ ก็รู้ดี แต่จะมีใครสักกี่คนจะทำได้
๒๒๙. ควรระแวงในศัตรู แม้ในมิตรก็ไม่ควรไว้ใจ
๒๓๐. จงฟังหูไว้หู อย่าวู่วาม
๒๓๑. ถ้าทำดีกว่าไม่ได้ ก็อย่าทำให้มันเลวกว่า
๒๓๒. คนไม่มีเงิน ก็เปรียบเหมือนคันธนูที่ไม่มีลูกศร
๒๓๓. ตื่นเช้าสามวัน ย่อมได้เวลาเพิ่มขึ้น อีกหนึ่งวัน
๒๓๔. ท่านมีอะไรจะทำในวันพรุ่งนี้ ให้รีบทำเสียในวันนี้
๒๓๕. ยาที่รักษาไข้ได้ผล มักมีรสขม
๒๓๖. ทำไมวัชพืช จึงงอกงามได้รวดเร็ว
๒๓๗. เชื่อมากเกินไปก็ไม่ดี ไม่เชื่อเลยก็ไม่ดี
๒๓๘. คนที่ไม่ซื่อสัตย์ต่อตนเอง แล้วคนนั้นจะคบได้หรือ
๒๓๙. เวลาและสถานที่ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับมารยาท
๒๔๐. อย่าเอาอารมณ์ตนเองเป็นใหญ่ จะทำให้ขาดบารมี

๒๔๑. ผู้ที่กล้าหาญ ย่อมไม่แสดงออกหรือโอ้อวดแต่อย่างใด
๒๔๒. ถ้าท่านรักงาน งานก็จะให้ผลคุณกับท่าน
๒๔๓. ผู้ที่มีตลกบริโภค ย่อมเป็นที่รังเกลียดของหมู่เพื่อนฝูง
๒๔๔. ทำง่ายด้วยปาก แต่ทำยากด้วยมือ
๒๔๕. ปากอย่าไว ใจอย่าเมา เรื่องเก่าอย่ารื้อฟื้น
๒๔๖. หลบหน้าหนีนาย คิดสบาย จะทำลายตนเอง
๒๔๗. โง่ไม่เป็น เป็นใหญ่ยากแท้
๒๔๘. ไม่ยอมทำ แล้วเมื่อไรจะเป็น
๒๔๙. ไม่ยอมฟัง แล้วจะได้ยินอย่างไร
๒๕๐. ไม่มีผู้ใดเอา คนโง่แล้วอวดฉลาดเป็นผู้นำ
๒๕๑. ผู้ตกงาน ก็คือผู้ที่ชอบเลือกงาน
๒๕๒. ความอยากและไม่อยากต่างเป็นทุกข์ทั้งสิ้น
๒๕๓. ผู้มีปัญหา ย่อมทำเรื่องเล็กให้เป็นเรื่องใหญ่ได้เสมอ
๒๕๔. กินมาก นอนมาก ก็โง่มาก
๒๕๕. อันยศศักดิ์อัครฐานโบราณว่า คือที่มาของสมมุติดุจหัวโขน
๒๕๖. หากหวังตั้งสงบ จงเตรียมรบให้พร้อมสรรพ
๒๕๗. การสร้างสรรค์และการทำลาย เป็นของคู่กันมานานนับแล้ว
๒๕๘. ทางไปสู่เกียรติศักดิ์ จักประดับด้วยดอกไม้ หอมหวนจิตไซร้ไป่มี
๒๕๙. ถึงเก่งกาจสามารถแค่ไหน ก็ยังแพ้เฮง อันถึงหมายวาสนาบารมี
๒๖๐. เรือนชาตาคือท้องเรื่อง มวลดาวเคราะห์ต่างๆ คือตัวแสดงเรื่อง
๒๖๑. ความสุขของชีวิตที่แท้จริง ขึ้นอยู่กับความพอใจ พอดีในสิ่งที่มีอยู่
๒๖๒. มีสุขภาพดีทั้งกายและใจ ทำให้มีชีวิตยืนยาว และมีความสุข
๒๖๓. ความโลภส่วนใหญ่ จะมีความตระหนี่ถี่เหนียวปนอยู่เป็นอย่างมาก
๒๖๔. อย่าคิดอยากได้อยากดีในเวลาที่ดวงชะตาตก เพราะมันเป็นทุกข์จริงๆ
๒๖๕. คนเราวัดบุญบารมีกันด้วยการมีเงิน เพียงอย่างเดียวหรือ?
๒๖๖. ไม่รู้จริงแล้วอย่าทดลองทำงานที่เสี่ยงต่ออันตราย
๒๖๗. รู้หน้าแต่มักไม่รู้ใจ

๒๖๘. อย่าดูคนแต่เปลือกนอก

๒๖๙. ที่ไหนมีปัญหามาก ก็ต้องยุ่งมาก

๒๗๐. การเรียนรู้จะได้ผล/เสียผล ก็ต้องมีการสอบถึงจะรู้

๒๗๑. จงดูหนังสือ อย่าให้หนังสือดูเรา

๒๗๒. คลื่นใต้น้ำ ย่อมร้ายแรงน่ากลัวเสมอ

๒๗๓. อย่าคิดว่าตนเองเป็นผู้วิเศษ

๒๗๔. ความไม่รู้แล้วไม่ประมาท ย่อมควรปฏิบัติ

๒๗๕. คนเป็นมะเร็งไม่จำเป็นต้องสูบบุหรี่เสมอไปจริงหรือไม่

๒๗๖. การปฏิบัติธรรมได้ไม่ต้องขอผล ผลดีก็มาเอง

๒๗๗. เล็บที่ยาวมาก มักเปราะและหักง่าย

๒๗๘. คำสั่งสอนที่ง่าย แต่ผู้มีกิเลสย่อมปฏิบัติได้ยาก

๒๗๙. การพนัน ทำให้ตนหมดตัว มามากต่อมากแล้ว

๒๘๐. อย่าวัดความเป็นมนุษย์ ด้วยเครื่องเฟอร์นิเจอร์ประดับ

๒๘๑. มีดจะให้คมก็ต้องลับอยู่เสมอ

๒๘๒. จงปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม นั่นแหละเอาตัวรอดได้

๒๘๓. อย่าทำนาบนหลังคนจน

๒๘๔. การเสนอแนะในทางที่ผิด จะเป็นผลร้ายตามมาทีหลัง

๒๘๕. จงเลือกทำงานที่ปราศจากโทษ จึงจะมีสุข

๒๘๖. ผู้ให้ก็คือผู้ได้, ผู้ให้ความสุขย่อมได้รับความสุข

๒๘๗. ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน ใครๆ ก็อยากเลี้ยง

๒๘๘. ผู้รู้ย่อมค้นคว้า และศึกษาจากเหตุผล และสิ่งแวดล้อม

๒๘๙. ร่างงามสู้ใจงามไม่ได้

๒๙๐. อย่าทำตัวคล่องจนหลวม

๒๙๑. จงเอาความดีชนะความชั่ว

๒๙๒. การรู้อะไรล่วงหน้า มีค่ามหาศาล

๒๙๓. รู้อะไรล่วงหน้าไว้ก่อน จะไม่ร้อนใจ

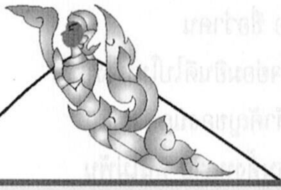
๒๙๔. การให้เป็นการวัดใจคนได้อย่างหนึ่ง

๒๙๕. การรู้อะไรล่วงหน้า แล้วไม่ประมาท ย่อมเป็นผลดี
๒๙๖. คนที่ไม่คบกับใคร ก็เท่ากับอยู่คนเดียวในโลก
๒๙๗. ปลูกบ้านมักบานปลายเสมอ เพราะความไม่พอนั่นเอง
๒๙๘. ทุกคนย่อมมีวาสนาบารมีไม่เท่ากันเสมอไป
๒๙๙. จงแก้ทุกอย่างที่ต้นเหตุ อย่าไปแก้ที่ปลายเหตุ
๓๐๐. ความเห็นแก่ได้ ทำให้ผู้อื่นเสียหาย มามากต่อมากแล้ว
๓๐๑. เกิดมาทั้งที ควรเป็นปูชนียบุคคลให้ได้
๓๐๒. อย่าทำตัวที่ฝืนความรู้สึกตนเอง เพราะจะทำให้เกิดทุกข์
๓๐๓. ทุกข์อะไรก็ไม่ร้ายเท่ากับทุกข์ทางใจ
๓๐๔. นรก สวรรค์นั้นมีจริง ถ้าไม่เชื่อก็ลองดู
๓๐๕. มองคนในแง่ดีไว้ก่อน ย่อมไม่เสียหาย
๓๐๖. ดำรงชีวิตอย่างไรก็ได้ ขอให้มีความสุขมากกว่าทุกข์
๓๐๗. ความฉลาดต้องคู่กับความเฉลียว ถึงจะถูกต้อง
๓๐๘. เงินหามายาก ก็หมดยากเหมือนกัน
๓๐๙. เมื่อเรียนผูกแล้ว ต้องรู้จักเรียนแก้ไว้ด้วย
๓๑๐. อย่าคิดว่าใจผู้อื่นจะเหมือนเรา
๓๑๑. รักง่ายก็หน่ายเร็ว เป็นของธรรมดา
๓๑๒. ทุกๆ ศาสนาสอนให้คนเป็นคนดีด้วยกันทั้งนั้น
๓๑๓. ระฆังที่แตกแล้ว เสียงย่อมไม่ไพเราะ
๓๑๔. มีเมียผิดคิดจนตัวตาย
๓๑๕. อยากเป็นใหญ่ต้องมีความอดทนให้มากๆ
๓๑๖. การเริ่มต้นที่ดี ยังไม่สายสำหรับชีวิตนักต่อสู้
๓๑๗. การทำบุญให้ทานเสมอๆ จะทำให้ท่านเป็นสุขใจ
๓๑๘. อย่าตีปลาหน้าไซ เพราะปลามันจะไม่เข้าไซ
๓๑๙. การหมดอำนาจเป็นการพักผ่อนที่วิเศษ
๓๒๐. พระพุทธคุณอยู่ที่ใจ ดีกว่าแขวนพระเต็มคอแล้วทำบาป
๓๒๑. อย่าทำอะไรเกินบารมีแห่งตนแล้วจะอยู่สบาย

๓๒๒. จงทำตัวให้เป็นที่รัก ที่พอใจ ของคนอื่น
๓๒๓. รักษาความเที่ยงตรง ก็จะเป็นธงชัยแห่งตน
๓๒๔. วัดจะร้างต้องช่วยกันสร้าง อย่าร้างวัด
๓๒๕ เป็นลูกศิษย์ไม่ควรคิดสู้ครู
๓๒๖. ทำไปเถิด เกิดเป็นคน ต้องทนทำ
๓๒๗. ทำกันไป ให้เขาลือ ชื่อว่าคน
๓๒๘. บุคคลทำบุญช้า ใจย่อมยินดีไปในทางบาป
๓๒๙. สุ จิ ปุ ลิ เป็นสิ่งสำคัญของนักปราชญ์
๓๓๐. ชั่วหรือดีที่ทำ กรรมทั้งหลาย หนีไม่พ้น
๓๓๑. ใครทำดีทำชั่ว ก็ตัวของเรา
๓๓๒. รู้ว่าไฟแล้วทำไมไปจับเล่น
๓๓๓. มีสติเป็นสำคัญ ย่อมป้องกันการหลงได้
๓๓๔. อัญมณีที่มีค่าถ้าแตกหักแล้ว ย่อมลดหมดราคาลง
๓๓๕. ใครดีกับเรา ย่อมป้องกันการหลงได้
๓๓๖. ผู้ใดคิดชั่ว ทำชั่ว แล้วรู้ตัวได้ ก็ไม่สายสำหรับเป็นคนดี
๓๓๗. อย่าข่มเขาโคขืนให้กลืนหญ้า
๓๓๘. ฝืนใจเขา ตัวเราลำเค็ญใจเอง
๓๓๙. อะไรมันจะเกิดมันก็ต้องเกิด คนเราฝืนดวงไม่ได้
๓๔๐. สุข ทุกข์ อยู่ที่ใจมิใช่หรือ?
๓๔๑. โทษของเราแลไม่เห็นเท่าเส้นขน โทษผู้อื่นน้อยเห็นเท่าภูเขา
๓๔๒. ใครมีปากอยากพูดก็พูดไป แต่ต้องเป็นไปในทางสร้างสรรค์
๓๔๓. อย่าเพิ่งใช้การตัดสินว่าดีที่สุดในขั้นแรก
๓๔๔. พูดไปเขาไม่รู้อย่าขู่เขา ว่าโง่เง่างมเงอะเซอะหนักหนา ตัวของตัวทำไมไม่โกรธา ว่าพูดจาให้เขาไม่เข้าใจ
๓๔๕. กายกับใจ ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน
๓๔๖. ถึงกายแพ้ แต่ใจต้องไม่แพ้ไปตาม

๓๔๗. จงหมั่นคิด หมั่นศึกษา จะพาสุขให้กับชีวิตได้

๓๔๘. ผู้ใหญ่ดี มีหลัก มักเป็นแกน

ขอนอบน้อมอภิวันท์ประสานหัตถ์
พระตรัยรัตน์จงมาเป็นสักขี
อำนวยชัยญาติมิตรศิษย์ไมตรี
ด้วยฤทธีขององค์ผู้ทรงญาณ

มงคลดีนี้ไซร้ขอให้พร
ด้วยบทกลอนจงสุขเกษมศานสติ์
นิราศร้างห่างไกลโรคภัยพาล
ดลบันดาลสุขให้สมใจเทอญ

๑. งูพิษเก็บพิษไว้ ในตัว
คนต่ำเก็บความชั่ว ขุ่นไว้
หลงผิดติดในตัว ยึดอยู่
พบเหตุเภทภัยได้ ทุกข์เศร้าเหงาทรวง ฯ.

๒. ตัวดำทั้งต่ำต้อย สกุลวงศ์
น้อยทรัพย์ใจซื่อตรง มั่นตั้ง
ยศต่ำชีพดำรง สุจริต เสมอนา
เป็นสุขยึดธรรมตั้ง โลกซ้องสรรเสริญ ฯ.

๓. ร่ำรวยอย่าได้เย้ย หยิ่งผยอง
ยิ่งใหญ่อย่าได้ลำพอง เผ่นฟ้า
ตกอับจักนั่งจ๋อง กอดเข่า
หาสิ่งใดในหล้า อยู่ยั้งคงทน ฯ.

๔. น้ำฝนหล่นจากฟ้า ไหลริน
น้ำบ่อขุดจากดิน เพื่อใช้
น้ำคำกล่าวได้ยิน เสนาะโสต
น้ำจิตเอื้อเฟื้อไว้ สี่นี้มีคุณ ฯ.

๕. อยู่อีสาน หรือเมืองใต้ ไกลก็ช่าง
บ่อเป็นหยัง ดอกคุณ อยู่ใต้ฟ้า
ขอจงสร้าง ความดี มีนานา
เมื่อรักษา ศีลธรรมไว้ เหมือนใกล้กัน ฯ.

๖.	อันไม้ล้ม	ข้ามไป	ไม้ไม่ว่า
	คนล้มอย่า	ได้ข้าม	หยามหมิ่นเขา
	เราล้มบ้าง	พอเขาข้าม	ตามอย่างเรา
	คงเล่นเอา	ชอกช้ำ	ระกำทรวง ฯ.
๗.	อันร่มไม้	ชายคา	ที่อาศัย
	เราอย่าได้	ทำลาย	ให้วายวุ่น
	ทั้งพ่อแม่	ครูอาจารย์	ท่านมีคุณ
	เนรคุณ	ท่านเหล่านี้	อัปรีย์คน ฯ.
๘.	ทะเลน้ำ	กว้างใหญ่	สุดไกลเหลือ
	พอหาเรือ	ข้ามไป	ได้ถึงท่า
	ทะเลทุกข์	คือกิเลส	เลศมายา
	หานาวา	ชนิดใด	ข้ามไปดี ฯ.
๙.	ดุจดั่งนก	ห่างไกล	อาลัยป่า
	ดั่งฝูงปลา	หวั่นใจ	อาลัยน้ำ
	ดุจเศรษฐี	ตกอับ	โศกระกำ
	ดั่งฤษี	ห่างถ้ำ	แสนอาลัย ฯ.
๑๐.	มัศยา	นาวา	อาศัยน้ำ
	นักรบช้ำ	พึ่งพิง	แม่ทัพใหญ่
	พ่อแม่ข้า	เลี้ยงมา	แต่เยาว์วัย
	คุณยิ่งใหญ่	กว่าสมุทร	สุดพรรณนา ฯ.

๑๑. ใครจะรัก ใครจะชัง ช่างเขาเถิด
เรามุ่งเทอด แต่ความดี มีเหตุผล
ทำกิจใด ยากถูกจิต มิตรทุกคน
เทพเบื้องบน ยังถูกด่า ยิ่งกว่าเรา ฯ.

๑๒. อันสัญชาติ ปลาหมอ พอเคลื่อนไหว
ปากมิได้ อยู่นิ่ง ดั่งลิงถุง
ทำปากบอน บ่อนหุบ เร่าร้อนพุง
จึงต้องยุ่ง ทุกข์ยาก เพราะปากตน ฯ.

๑๓. อย่าคำนึง ถึงอดีต ผ่านไปหมด
อนาคต เรายัง มองไม่เห็น
ปัจจุบัน เป็นสิ่ง ที่จำเป็น
จงกะเกณฑ์ รีบทำ ประจำวัน ฯ.

๑๔. ถึงข้าเป็น ไม้คด เกิดในป่า
สกุณา มาทำรัง ยั้งอาศัย
ท่านเป็นคน หมั่นฝึกฝน อบรมใจ
คนอื่นได้ พิงพึ่ง จึงจะดี ฯ.

๑๕. เกิดเป็นคน ต้องช่วยตน ได้เสียก่อน
แล้วกลับย้อน ช่วยคนอื่น จึงจะได้
ต้องรู้จัก ฝึกหัด ทั้งกายใจ
จึงค่อยไป แนะคนอื่น ให้ทำตาม ฯ.

๑๖. ในหลวงดี มีธรรม จำเริญศรี
ประชาชี ชื่นชม นิยมหมาย
ทวยราษฎร์ มีธรรม ประจำกาย
เป็นศรีฉาย ชูประเทศ เขตเจริญ ฯ.

๑๗. การไหว้ครู ไหว้พระ ประเพณี
ทำเนียมมี แรกฝึก แรกศึกษา
เรียนดนตรี ร้องรำ คำโหรา
เรียนวิชา ใดๆ ต้องไหว้ครู ฯ

๑๘. ตัดโลภะ ด้วยทาน เป็นการสละ
ตัดโทสะ ด้วยเมตตา เป็นราศี
ตัดโมหะ ด้วยปัญญา เป็นบารมี
คาถานี้ เป็นของขวัญ มอบท่านเทอญ ฯ.

๑๙. วันเวลา ผ่านไป ไม่ย้อนกลับ
ตะวันลับ ขอบฟ้า มีมาใหม่
ถึงแม้ชั่ว ถ้ารู้ตัว แล้วกลับใจ
คนนั้นไซร้ เปรียบเป็น เช่นตะวัน ฯ

๒๐. อยู่เรือนพัง ยังดี ไม่มีทุกข์
ดีกว่าคุก หลายเท่า ไม่เศร้าหมอง
จนยังดี มีธรรม ค้ำประคอง
ดีกว่าปอง ทุจริต คิดร่ำรวย ฯ

๒๑. เพชรมณี ใช่มีอยู่ ทุกภูผา
กฤษณา ใช่หาได้ ทุกไพรสณฑ์
อันช้างเผือก ใช่เลือกได้ ทุกตำบล
เมธีชน ใช่มีทั่ว ทุกครัวเรือน

อำนาจเงิน

อยู่ฟ้าฟ้าคะนอง อยู่ดินดินพอง
อยู่น้ำน้ำผยอง อยู่กับคนคนจองหอง

การให้ทาน

ให้เพราะความเลื่อมใส ให้เพราะความเกรงใจ
ให้ด้วยหวังกำไรตอบ ให้ด้วยชอบเอาอย่างให้
ให้เพื่อไล่ให้หนี

ความโง่เขลาเบาปัญญา
เป็นสื่อพาความพินาศมาสู่ตน
หวังคนอื่นชูช่วยให้รวยหวย
เลยต้องม้วยเพราะเขาช่วยไม่ได้ผล
ตนของตนก็มีดี แต่อัปรีย์กลับไม่เชื่อในตัวตน ฯ.

...จงช่วยกันลดปัญหา อย่าช่วยกันเพิ่มปัญหา...

เจ้าจะมีโชคลาภ จะพ้นเคราะห์โศก ฯ
เจ้าจะมีทรัพย์สิน ต่อเมื่อเจ้าได้ปฏิบัติธรรมทุกข้อ

สมบัติของผู้ดี

ภาคหนึ่ง ผู้ดี ย่อมรักษาความเรียบร้อย

กายจริยา คือ

๑. ย่อมไม่ใช้กิริยาอันข้ามกรายบุคคล

๒. ย่อมไม่อาจเอื้อมในที่ต่ำสูง

๓. ย่อมไม่ล่วงเกินถูกต้องผู้อื่นซึ่งไม่ใช่หยอกกันฐานเพื่อน

๔. ย่อมไม่เสียดสีกระทบกระทั่งกายบุคคล

๕. ย่อมไม่ลุกนั่งเดินเหินให้พรวดพราดโดนผู้คน หรือสิ่งของแตกเสีย

๖. ย่อมไม่ส่งของให้ผู้อื่นด้วยกิริยาอันเสือกไสผลักโยน

๗. ย่อมไม่ผ่านหน้าหรือบังตาผู้อื่น เมื่อเขาดูสิ่งใดอยู่ เว้นแต่เป็นที่เฉพาะไป

๘. ย่อมไม่เอิกอึงเมื่อเวลาผู้อื่นทำกิจ

๙. ย่อมไม่อื้ออึงในเวลาประชุมสดับตรับฟัง

๑๐. ย่อมไม่แสดงกิริยาตึงตัง หรือพูดจาอึกทึกในบ้านแขก

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมไม่สอดสวนวาจา หรือแย่งชิงพูด

๒. ย่อมไม่พูดด้วยเสียงอันดังเหลือเกิน

๓. ย่อมไม่ใช้เสียงตวาด หรือพูดจากระโชกกระชาก

๔. ย่อมไม่ใช้วาจาอันหักหาญดึงดัน

๕. ย่อมไม่ใช้ถ้อยคำอันหยาบคาย

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน กำเริบหยิ่งยโส

๒. ย่อมไม่บันดาลโทสะให้เสียกิริยา

ภาคสอง ผู้ดี ย่อมไม่ทำอุจาดลามก

กายจริยา คือ

๑. ย่อมใช้เสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวอันสะอาด และแต่งโดยเรียบร้อยเสมอ

๒. ย่อมไม่แต่งตัวในที่แจ้ง

๓. ย่อมไม่จิ้มควักล้วงแคะแกะเการ่างกายในที่ประชุมชน

๔. ย่อมไม่กระทำการที่ควรจะทำในที่ลับในที่แจ้ง

๕. ย่อมไม่หาวเรอให้ปรากฏในที่ประชุมชน

๖. ย่อมไม่จามด้วยเสียงอันดังและโดยไม่ป้องกำบัง

๗. ย่อมไม่บ้วนขากด้วยเสียงอันดัง หรือให้เปรอะเปื้อน ให้เป็นที่รังเกียจ

๘. ย่อมไม่ลุกลน เลอะเทอะ มูมมาม ในการบริโภค

๙. ย่อมไม่ถูกต้องหรือหยิบยื่นสิ่งที่ผู้อื่นจะบริโภคด้วยมือตน

๑๐. ย่อมไม่ล่วงล้ำ ข้ามหยิบ ของบริโภคผ่านหน้าผู้อื่น ซึ่งควรขอโทษและขอให้เขาส่งได้

๑๑. ย่อมไม่ละลาบละล้วงเอาของผู้อื่นมาใช้ในการบริโภค เช่น ถ้วยน้ำ และผ้าเช็ดมือ เป็นต้น

๑๒. ย่อมไม่เอาเครื่องใช้ของตน เช่น ช้อนส้อม ไปล้วงตักสิ่งบริโภคซึ่งเป็นของกลาง

๑๓. ย่อมระวัง ไม่พูดจาตรงหน้าผู้อื่นให้ใกล้ชิดเหลือเกิน

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งโสโครกพึงรังเกียจในท่ามกลางประชุมชน

๒. ย่อมไม่กล่าวถึงสิ่งควรปิดบังในท่ามกลางประชุมชน

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมไม่พึงใจที่จะรักษาความสะอาด

ภาคสาม ผู้ดี ย่อมมีสัมมาคารวะ

กายจริยา คือ

๑. ย่อมนั่งด้วยกิริยาอันสุภาพเฉพาะหน้าผู้ใหญ่

๒. ย่อมไม่ขึ้นหน้าผ่านผู้ใหญ่

๓. ย่อมไม่หันหลังให้ผู้ใหญ่

๔. ย่อมแหวกที่ หรือให้ที่นั่งอันสมควรแก่ผู้ใหญ่หรือผู้หญิง

๕. ย่อมไม่ทัดหรือคาบบุหรี่ คาบกล้อง และสูบให้ควันไปรมผู้อื่น

๖. ย่อมเปิดหมวกเมื่อเข้าชายคาบ้านผู้อื่น

๗. ย่อมเปิดหมวกในที่เคารพ เช่น โบสถ์ วิหาร ไม่ว่าแห่งศาสนาใด

๘. ผู้น้อยย่อมเคารพผู้ใหญ่ก่อน

๙. ผู้ชายย่อมเคารพผู้หญิงก่อน

๑๐. ผู้ลาย่อมเคารพก่อน

๑๑. ผู้เห็นก่อนโดยมากย่อมเคารพก่อน

๑๒. แม้ผู้ใดเคารพตนก่อน ย่อมต้องตอบเขาทุกคน ไม่เฉยเสีย

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมไม่พูดจาล้อเลียนหลอกลวงผู้ใหญ่

๒. ย่อมไม่กล่าวร้ายถึงญาติมิตรที่รักใคร่นับถือของผู้ฟังแก่ผู้ฟัง

๓. ย่อมไม่กล่าววาจาอันติเตียนสิ่งเคารพหรือที่เคารพของผู้อื่นแก่ตัวเขา

๔. เมื่อจะขอทำล่วงเกินแก่ผู้ใด ย่อมต้องขออนุญาตตัวเขาก่อน

๕. เมื่อตนทำพลาดพลั้งสิ่งใด แก่บุคคลผู้ใด ควรออกวาจาขอโทษเสมอ

๖. เมื่อผู้ใดได้แสดงคุณต่อตนอย่างไร ควรออกวาจาขอบคุณเขาเสมอ

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมเคารพยำเกรงบิดามารดาและอาจารย์

๒. ย่อมนับถือนอบน้อมต่อผู้ใหญ่

๓. ย่อมมีความอ่อนหวานแก่ผู้น้อย

<u>ภาคสี่ ผู้ดี ย่อมมีกิริยาเป็นที่รัก</u>

กายจริยา คือ

๑. ย่อมไม่ฝ่าฝืนเวลานิยม คือ ไม่ไปใช้กิริยายืนเมื่อเขานั่งกับพื้น และไม่ไปนั่งกับพื้นเมื่อเวลาเขายืนเดินกัน

๒. ย่อมไม่ไปนั่งนานเกินสมควรในบ้านของผู้อื่น

๓. ย่อมไม่ทำกิริยารื่นเริงเมื่อเขามีทุกข์

๔. ย่อมไม่ทำกิริยาโศกเศร้าเหี่ยวแห้งในที่ประชุมรื่นเริง

๕. เมื่อไปสู่ที่ประชุมการรื่นเริง ย่อมช่วยสนุกชื่นบานให้สมเรื่อง

๖. เมื่อเป็นเพื่อนเที่ยว ย่อมต้องกลมเกลียวและร่วมลำบากร่วมสนุก

๗. เมื่อตนเป็นเจ้าของบ้าน ย่อมต้องต้อนรับและเชื้อเชิญแขกไม่เพิกเฉย

๘. ย่อมไม่ทำกิริยาบึกบึนต่อแขก

๙. ย่อมไม่ให้แขกต้องคอยนานเมื่อเขามาหา

๑๐. ย่อมไม่จ้องดูนาฬิกาในเวลาที่แขกยังนั่งอยู่

๑๑. ย่อมไม่ใช้กิริยาอันบุ้ยใบ้ หรือกระซิบกระซาบกับผู้ใด ในเวลาเมื่อตนอยู่เฉพาะหน้าผู้หนึ่ง

๑๒. ย่อมไม่ใช้กิริยาอันโกรธเคือง หรือดุดันผู้คนบ่าวไพร่ต่อหน้าแขก

๑๓. ย่อมไม่จ้องดูบุคคลโดยเพ่งพิศเหลือเกิน

๑๔. ย่อมต้องรับส่งแขกเมื่อไปมา ในระยะอันสมควร

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมไม่เที่ยวติเตียนสิ่งของที่เขาตั้ง แต่ง ไว้ในบ้านที่ตนไปสู่

๒. ย่อมไม่กล่าวสรรเสริญรูป กาย บุคคล แก่ตัวเขาเอง

๓. ย่อมไม่พูดให้เพื่อนเก้อกระดาก

๔. ย่อมไม่พูดเปรียบเปรยเคาะแคะสตรีกลางที่ประชุม

๕. ย่อมไม่ค่อนแคะติรูปกายบุคคล

๖. ย่อมไม่ทักถึงการร้ายโดยพลุ่งโพล่งให้เขาตกใจ

๗. ย่อมไม่ทักถึงสิ่งอันน่าอายน่ากระดากโดยเปิดเผย

๘. ย่อมไม่เอาสิ่งที่น่าจะอายจะกระดากมาเล่าให้แขกฟัง

๙. ย่อมไม่เอาเรื่องที่เขาพึงซ่อนเร้นมากล่าวให้อับอายหรือเจ็บใจ

๑๐. ย่อมไม่กล่าวถึงการอัปมงคลในเวลามงคล

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมรู้จักเกรงใจคน

ภาคห้า ผู้ดี ย่อมเป็นผู้มีสง่า

กายจริยา คือ

๑. ย่อมมีกิริยาอันผึ่งผายองอาจ

๒. จะยืนนั่ง ย่อมอยู่ในลำดับอันสมควร ไม่เป็นผู้แอบหลังคนหรือหลีกเข้ามุม

๓. ย่อมไม่เป็นผู้สะทกสะท้านงกเงิ่น หยุด ๆ ยั้ง ๆ

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมพูดจาฉะฉานชัดถ้อยความ ไม่อุบอิบอ้อมแอ้ม

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมมีความรู้จักงามรู้จักดี

๒. ย่อมมีอัชฌาสัยอันกว้างขวาง เข้าไหนเข้าได้

๓. ย่อมมีอัชฌาสัยเป็นนักเลง ใครจะพูดหรือเล่นอันใดก็เข้าใจและต่อติด

๔. ย่อมมีความเข้าใจว่องไวไหวพริบ รู้เท่าถึงการณ์

๕. ย่อมมีใจอันองอาจกล้าหาญ

ภาคหก ผู้ดี ย่อมปฏิบัติการงานดี

กายจริยา คือ

๑. ย่อมทำการอยู่ในระเบียบแบบแผน

๒. ย่อมไม่ถ่วงเวลาให้ผู้อื่นคอย

๓. ย่อมไม่ละเลยที่จะตอบจดหมาย

๔. ย่อมไม่ทำการแต่ต่อหน้า

วจีจริยา คือ

๑. พูดสิ่งใดย่อมให้เป็นที่เชื่อถือได้

๒. ย่อมไม่รับวาจาคล่อง ๆ โดยมิได้เห็นว่าการจะเป็นได้หรือไม่

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมเป็นผู้รักษาความสัตย์ในเวลา

๒. ย่อมไม่เป็นผู้เกียจคร้าน

๓. ย่อมไม่เข้าใจว่า ผู้ดีทำอะไรด้วยตนไม่ได้

๔. ย่อมไม่เพลิดเพลินจนละเลยให้การเสีย

๕. ย่อมเป็นผู้รักษาความเป็นระเบียบ

๖. ย่อมเป็นผู้อยู่ในบังคับบัญชาเมื่ออยู่ในหน้าที่

๗. ย่อมมีมานะในการงาน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก

๘. ย่อมเป็นผู้ทำอะไรทำจริง

๙. ย่อมไม่เป็นผู้ดึงดันในที่ผิด

๑๐. ย่อมปรารถนาความดี ต่อการงานที่ทำอยู่เสมอ

ภาคเจ็ด ผู้ดี ย่อมเป็นผู้ใจดี

กายจริยา คือ

๑. เมื่อเห็นใครทำผิดพลาดอันน่าเก้อกระดาก ย่อมช่วยกลบเกลื่อนหรือทำไม่เห็น

๒. เมื่อเห็นสิ่งของของใครตก หรือจะเสื่อมเสีย ย่อมต้องหยิบยื่นให้ หรือบอกให้รู้ตัว

๓. เมื่อเห็นเหตุร้าย หรืออันตรายจะมีแก่ผู้ใด ย่อมต้องรีบช่วย

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมไม่เยาะเย้ยถากถางผู้กระทำผิดพลาด

๒. ย่อมไม่ใช้วาจาอันข่มขี่

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมไม่มีใจอันโหดเหี้ยมเกรี้ยวกราดแก่ผู้น้อย
๒. ย่อมเอาใจโอบอ้อมอารีแก่คนอื่น
๓. ย่อมเอาใจช่วยคนเคราะห์ร้าย
๔. ย่อมไม่เป็นผู้ซ้ำเติมคนเสียที
๕. ย่อมไม่เป็นผู้อาฆาตจองเวร

ภาคแปด ผู้ดี ย่อมไม่เห็นแก่ตัวถ่ายเดียว

กายจริยา คือ

๑. ย่อมไม่พักหาความสบายก่อนผู้ใหญ่ หรือ ผู้หญิง
๒. ย่อมไม่เสือกสนแย่งชิง ที่นั่งหรือที่ดูอันใด
๓. ย่อมไม่เที่ยวแย่งผู้หนึ่ง มาจากผู้หนึ่ง ในเมื่อเขาสนทนากัน
๔. เป็นผู้ใหญ่ จะไปมาลุกนั่ง ย่อมไว้ช่องให้ผู้น้อยมีโอกาสบ้าง
๕. ในการเลี้ยงดูย่อมแผ่เผื่อ เชื้อเชิญแก่คนข้างเคียงก่อนตน
๖. ในที่บริโภค ย่อมหยิบยกยื่นส่งสิ่งของแก่ผู้อื่นต่อ ๆ ไป ไม่มุ่งแต่กระทำกิจส่วนตน
๗. ย่อมไม่รวบสามตะกลามสี่ กวาดฉวยเอาของที่เขาตั้งไว้เป็นกลางจนเกินส่วนที่ตนจะได้
๘. ย่อมไม่แสดงความไม่เพียงพอในสิ่งของที่เขาหยิบยกให้
๙. ย่อมไม่นิ่งนอนใจให้เขาออกทรัพย์แทนส่วนตนเสมอ เช่นในการเลี้ยงดูหรือใช้ค่าเดินทาง เป็นต้น
๑๐. ย่อมไม่ลืมที่จะส่งของ ซึ่งคนอื่นได้สงเคราะห์ให้ตนยืม
๑๑. การให้สิ่งของหรือเลี้ยงดู ซึ่งเขาได้กระทำแก่ตน ย่อมต้องตอบแทนเขา

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมไม่ขอแยกผู้หนึ่งมาจากผู้ใด เพื่อจะพาไปพูดจาความลับกัน
๒. ย่อมไม่สนทนาแต่เรื่องตนถ่ายเดียว จนคนอื่นไม่มีช่องจะสนทนาเรื่องอื่นได้

๓. ย่อมไม่นำธุระตนเข้ากล่าวแทรกในเวลาธุระอื่นของเขาชุลมุน

๔. ย่อมไม่กล่าววาจาติเตียนของที่เขาหยิบยกให้ ว่าไม่ดีหรือไม่พอ

๕. ย่อมไม่ไต่ถามราคาของที่เขาได้หยิบยกให้แก่ตน

๖. ย่อมไม่แสดงราคาของที่จะหยิบยกให้แก่ผู้ใดให้ปรากฏ

๗. ย่อมไม่ใช้วาจาอันโอ้อวดตนและลบหลู่ผู้อื่น

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมไม่มีใจมักได้ เที่ยวขอของเขาร่ำไป

๒. ย่อมไม่ตั้งใจปรารถนาของรักเพื่อน

๒. ย่อมไม่พึงใจการหยิบยืมข้าวของทองเงินซึ่งกันและกัน

๓. ย่อมไม่หวังแต่จะพึ่งอาศัยผู้อื่น

๔. ย่อมไม่เป็นผู้เกี่ยงงอน ทอดเทการงานตนให้ผู้อื่น

๕. ย่อมรู้คุณผู้อื่นที่ได้ทำแล้วแก่ตน

๖. ย่อมไม่มีใจริษยา

<u>ภาคเก้า ผู้ดี ย่อมรักษาความสุจริตซื่อตรง</u>

กายจริยา คือ

๑. ย่อมไม่ละลาบละล้วงเข้าห้องเรือนแขกก่อนเจ้าของบ้านเขาเชิญ

๒. ย่อมไม่แลลอดสอดส่ายโดยเพ่งเล็งเข้าไปตามห้องเรือนแขก

๓. ย่อมไม่เที่ยวฉวยโน่นหยิบนี่ของผู้อื่นดูจนเหลือเกิน ราวกับว่าจะค้นหาสิ่งใด

๔. ย่อมไม่เที่ยวขอหรือหยิบฉวยดูจดหมายของผู้อื่นที่เจ้าของไม่มีประสงค์จะให้ดู

๕. ย่อมไม่เที่ยวขอหรือหยิบฉวยดูสมุดพกหรือสมุดจดรายงานบัญชีของผู้อื่นซึ่งตนไม่มีธุระเกี่ยวข้องเป็นหน้าที่

๖. ย่อมไม่เที่ยวนั่งที่โต๊ะเขียนหนังสือของผู้อื่น

๗. ย่อมไม่เที่ยวเปิดดูหนังสือตามโต๊ะเขียนหนังสือของผู้อื่น

๘. ย่อมไม่แทรกเข้าหมู่ผู้อื่นซึ่งเขาไม่ได้เชื้อเชิญ

๙. ย่อมไม่ลอบแอบฟังคนพูด

๑๐. ย่อมไม่ลอบแอบดูการลับ

๑๑. ถ้าเห็นเขาจะพูดความลับกัน ย่อมต้องหลบตาหรือลี้ตัว

๑๒. ถ้าจะเข้าห้องเรือนผู้ใด ย่อมต้องเคาะประตู หรือกล่าววาจาให้เขารู้ตัวก่อน

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมไม่ซอกแซกไต่ถามธุระส่วนตัวหรือการในบ้านของเขาที่ไม่ได้เกี่ยวข้องแก่ตน

๒. ย่อมไม่เที่ยวถามเขาว่า นั่นเขียนหนังสืออะไร

๓. ย่อมไม่เที่ยวถามถึงผลประโยชน์ที่เขาหาได้เมื่อตนไม่ได้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง

๔. ย่อมไม่เอาการในบ้านของผู้ใดมาแสดงในที่แจ้ง

๕. ย่อมไม่เก็บเอาความลับของผู้หนึ่งมาเที่ยวพูดแก่ผู้อื่น

๖. ย่อมไม่กล่าวถึงความชั่วร้าย อันเป็นความลับเฉพาะบุคคลในที่แจ้ง

๗. ย่อมไม่พูดสับปลับ กลับกลอก ตลบตะแลง

๘. ย่อมไม่ใช้คำสบถติดปาก

๙. ย่อมไม่ใช้ถ้อยคำมุสา

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมไม่เป็นคนต่อหน้าอย่างหนึ่ง ลับหลังอย่างหนึ่ง

๒. ย่อมเป็นผู้รักษาความไว้วางใจของผู้อื่น

๓. ย่อมไม่แสวงประโยชน์ในทางที่ผิดธรรม

๔. ย่อมเป็นผู้ตั้งอยู่ในความเที่ยงตรง

ภาคสิบ ผู้ดี ย่อมไม่ประพฤติชั่ว

กายจริยา คือ

๑. ย่อมไม่เป็นพาลเที่ยวเกะกะระรั้วและกระทำร้ายคน

๒. ย่อมไม่ข่มเหงผู้อ่อนกว่า เช่น เด็ก หรือ ผู้หญิง

๓. ย่อมไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อนเจ็บอาย เพื่อความสนุกยินดีของตน

๔. ย่อมไม่หาประโยชน์ด้วยอาการที่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน

๕. ย่อมไม่เสพสุราจนถึงเมาและติด

๖. ย่อมไม่มั่วสุมกับสิ่งอันเลวทราม เช่น กัญชา ยาฝิ่น

๗. ย่อมไม่หมกมุ่นในการพนัน เพื่อจะปรารถนาทรัพย์

๘. ย่อมไม่ถือเอาเป็นของตน ในสิ่งที่เจ้าของไม่ได้อนุญาตให้

๙. ย่อมไม่พึงใจในหญิงที่มีเจ้าของหวงแหน

วจีจริยา คือ

๑. ย่อมไม่เป็นพาลพอใจทะเลาะวิวาท

๒. ย่อมไม่พอใจนินทาว่าร้ายกันและกัน

๓. ย่อมไม่พอใจพูดส่อเสียดยุยง

๔. ย่อมไม่เป็นผู้สอพลอ ประจบประแจง

๕. ย่อมไม่แช่งชักให้ร้ายผู้ใด

มโนจริยา คือ

๑. ย่อมไม่ปองร้ายผู้อื่น

๒. ย่อมไม่คิดทำลายผู้อื่นเพื่อประโยชน์ตน

๓. ย่อมมีความเหนี่ยวรั้งใจตนเอง

๔. ย่อมเป็นผู้มีความละอายแก่บาป

พิมพ์ที่ชลบุรีการพิมพ์

โทร. ๐๓๘-๒๘๒๓๗๐, ๐๓๘-๒๗๔๙๙๑

ภาพถ่ายทางอากาศ

วัดใหญ่อินทาราม (พระอารามหลวง)

